

JAARVERSLAG

2016

STICHTING H³O

voor

christelijk peuterwerk, kinderopvang,
primair en voortgezet onderwijs

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING.....	4
2	VERSLAG COLLEGE VAN BESTUUR.....	5
2.1	ALGEMEEN INSTELLINGSBELEID	5
2.2	BELEIDSVOORNEMENS EN -REALISATIE 2016	7
2.2.1.	Jaarplan en realisatie	7
2.2.2.	Onderwijskundig beleid en opbrengsten	10
2.2.3.	Personeelsbeleid.....	13
2.2.4.	Middelen en voorzieningen.....	15
2.2.6.	Waardering.....	17
2.2.7.	Prestatiebox.....	18
2.3.	FINANCIEEL BELEID	18
2.3.1.	Ontwikkelingen en risico's.....	18
2.3.2.	Risicobeheersingsstelsel	22
2.3.3.	Risicobeheersingsmaatregelen	23
2.3.4.	Financiële positie per 31 december 2016	25
2.3.5.	Analyse resultaat 2016.....	27
2.3.6.	Investerings- en financieringsbeleid	28
2.3.7.	Treasuryverslag	29
2.3.8.	Continuïteitsparagraaf.....	29
3.	GECONSOLIDEERDE JAARREKENING.....	35
3.1.	GECONSOLIDEERDE BALANS PER 31 DECEMBER 2016 (na resultaatbestemming).....	35
3.2.	GECONSOLIDEERDE STAAT VAN BATEN EN LASTEN 2016	36
3.3.	GECONSOLIDEERD KASSTROOMOVERZICHT 2016	36
3.4.	ALGEMENE TOELICHTING.....	37
3.4.1.	Activiteiten	37
3.4.2.	Continuïteit.....	37
3.4.3.	Fusie en vergelijkende cijfers	37
3.4.4.	Consolidatie en verbonden partijen	38
3.4.5.	Kasstroomoverzicht	39
3.4.6.	Schattingen	39
3.5.	GRONDSLAGEN VOOR WAARDERING VAN ACTIVA EN PASSIVA	39
3.5.1.	Algemeen	39
3.5.2.	Materiële vaste activa	39
3.5.3.	Financiële vaste activa	40
3.5.4.	Bijzondere waardeverminderingen van vaste activa	40
3.5.5.	Vorderingen.....	41
3.5.6.	Liquide middelen	41
3.5.7.	Eigen vermogen	41
3.5.8.	Voorzieningen	41
3.5.9.	Langlopende en kortlopende schulden.....	42
3.6.	GRONDSLAGEN VOOR BEPALING VAN HET RESULTAAT.....	43
3.6.1.	Algemeen	43
3.6.2.	Opbrengstverantwoording	43
3.6.3.	Overheidssubsidies	43
3.6.4.	Afschrijvingen op immateriële en materiële vaste activa	43
3.6.5.	Personeelsbeloningen.....	43
3.6.6.	Bijzondere posten.....	43
3.6.7.	Financiële baten en lasten	44
3.7.	TOELICHTING OP GECONSOLIDEERDE BALANS PER 31 DECEMBER 2016	44
3.7.1.	Activa	44
3.7.2.	Passiva.....	46
3.8.	TOELICHTING OP GECONSOLIDEERDE STAAT VAN BATEN EN LASTEN 2016...	49
3.8.1.	Toelichting op de baten	49

3.8.2.	Toelichting op de lasten.....	51
3.8.3.	Toelichting op de financiële baten en lasten	55
3.8.4.	Resultaat deelnemingen	55
3.9.	ENKELVOUDIGE BALANS STICHTING H ₃ O PER 31 DECEMBER 2016	56
3.10.	ENKELVOUDIGE STAAT VAN BATEN EN LASTEN STICHTING H ₃ O 2016.....	56
3.11.	STAAT VAN BATEN EN LASTEN SECTOREN H ₃ O 2016.....	57
3.12.	NIET UIT DE BALANS BLIJKENDE RECHTEN EN VERPLICHTINGEN	59
4.	OVERIGE TOELICHTING	61
4.1.	VOORSTEL RESULTAATBESTEMMING	61
4.2.	GEBEURTENISSEN NA BALANSDATUM	61
4.3.	MODELLEN	62
4.4.	ONDERTEKENING BESTUUR.....	65
5.	OVERIGE GEGEVENS	66
5.1.	CONTROLEVERKLARING	66
5.	BIJLAGEN.....	68
	BIJLAGE 1 – LEERLINGENAANTALLEN VO/PO EN AANTAL GROEPEN PW/KO	68
	BIJLAGE 2 – STAAT VAN RESERVES.....	69
	BIJLAGE 3 – VERKLARENDE LIJST VAN AFKORTINGEN	70

1 INLEIDING

Stichting H₃O legt met dit jaarverslag verantwoording af over het gevoerde beleid in 2016 en de resultaten hiervan. Het jaarverslag is in eerste instantie bedoeld voor de Raad van Toezicht en de externe stakeholders, daarnaast voor het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (www.minocw.nl). Het laat zien hoe H₃O vorm gegeven heeft aan haar beleid, en hoe beschikbaar gestelde middelen zijn ingezet.

Het jaarverslag bestaat uit vijf hoofdstukken. In hoofdstuk 1 is de inleiding opgenomen. In hoofdstuk 2 wordt aan de hand van de speerpunten in het jaarplan 2016 verslag gedaan van de activiteiten in het bestuursverslag en is de continuïteitsparagraaf met het verslag van de Raad van Toezicht opgenomen. Hoofdstuk 3 bevat de financiële verantwoording met de integrale jaarrekening. Hoofdstuk 4 bevat de overige toelichting, zoals de resultaatbestemming en de verplicht voorgeschreven modellen, en hoofdstuk 5 de controleverklaring.

Tenslotte is een aantal bijlagen toegevoegd betreffende de gegevens van de rechtspersoon, de staat van reserves en een verklarende lijst van de gebruikte afkortingen.

Joke Bos
Jitze Ramaker
College van Bestuur

2 VERSLAG COLLEGE VAN BESTUUR

2.1 ALGEMEEN INSTELLINGSBELEID

Gegevens rechtspersoon

Naam	:	Stichting H ₃ O voor christelijk peuterwerk, kinderopvang, primair en voortgezet onderwijs
Adres	:	Kolfstraat 120
Postadres	:	Postbus 151
Plaats	:	3300 AD Dordrecht
Telefoon	:	078-8905000
E-mail	:	secretariaat@h3o.nl
Internetsite	:	www.h3o.nl
Bestuursnummer	:	30582
Voorzitter College van Bestuur	:	drs. J. Ramaker
Lid College van Bestuur	:	drs. J.M. Bos (vanaf 1 januari 2017)
Controller	:	drs. L.H.M. van Stiphout
Telefoon	:	078-8905008
Fax	:	078-8905045
E-mail	:	rvanstiphout@h3o.nl

Organisatie

Juridische structuur

De organisatie heeft de stichtingsvorm als rechtspersoon. De stichting is opgericht op 1 januari 2006; de oudste rechtsvoorganger is opgericht in 1876. Aan de stichting is een steunstichting verbonden: Stichting Steun Christelijk Onderwijs Dordrecht (SCOD).

Organisatiestructuur

H₃O heeft een bestuursmodel met een College van Bestuur en een Raad van Toezicht. H₃O kent drie sectoren: primair onderwijs, voortgezet onderwijs en kinderopvang. Het College van Bestuur voert maandelijks overleg met de directies. Het College van Bestuur en het bestuurssecretariaat zijn gevestigd in het bestuursbureau, evenals ondersteunende diensten op het gebied van P&O, communicatie, ICT, huisvesting en financiën.

Kernactiviteiten

H₃O draagt de verantwoordelijkheid voor zestien locaties voor peuteropvang, twaalf voor buitenschoolse opvang, drie kinderdagverblijven, tien scholen voor basisonderwijs waarvan 9 schoolplus+, een school voor speciaal basisonderwijs en een brede scholengemeenschap van vmbo tot en met gymnasium. De activiteiten vinden plaats op basis van het strategisch beleidsplan 2015-2019 'Voldoende is niet goed genoeg....' In de begroting 2016 zijn de beleidsvoornemens en de daarvoor benodigde middelen met elkaar in verband gebracht. In dit jaarverslag worden de beleidsvoornemens en de realisatie met elkaar vergeleken.

Nevenfuncties College van Bestuur

De voorzitter College van Bestuur, dhr. Ramaker, is eigenaar van Ramaker Holding BV. Hierin is zijn pensioen ondergebracht vanuit de tijd dat hij werkzaam was als zelfstandig adviseur. Binnen deze BV worden geen activiteiten meer uitgevoerd. Daarnaast heeft geen nevenfuncties.

Doelstelling, missie, visie en waarden

Doelstelling

H³O wil zich onderscheiden met een breed vormingsaanbod van onderwijs en opvang, met één stimulerend pedagogisch sector overstijgend concept, waarbij de som meer is dan de optelling van de delen. Met waarden ontleend aan de Bijbel; waarden die integraal doorwerken in het handelen. Met oog voor de naaste, dichtbij en ver weg.

Missie

H³O biedt vanuit de christelijke identiteit een ontwikkelingsproces op maat, waarin alle kinderen en medewerkers hun verschillende talenten leren ontdekken en ten volle ontplooiën, met als resultaat verantwoordelijke, goed toegeruste wereldburgers.

Visie

H³O werkt aan een doorgaande leer- en ontwikkelingslijn, waarin hoofd, hart en handen de leidraad vormen van samen leven, werken en leren. H³O biedt warmte en veiligheid voor kinderen van 0 – 18 jaar in een uitdagende, inspirerende omgeving. H³O is een betrouwbare organisatie die intern en extern verantwoording aflegt.

Waarden

H³O profileert zich als professioneel, innovatief, dynamisch en opbrengstgericht. Medewerkers zijn inclusief denkend, ruimte gevend, warm, open, respectvol, verantwoordelijk en solidair.

Managementcontract

Op basis van het managementstatuut zijn de directeuren verantwoordelijk voor het door hen gevoerde beleid, binnen de door het College van Bestuur vastgestelde kaders en goedgekeurde jaarplannen en begrotingen. Directeuren van Schoolplus+ locaties zijn ook verantwoordelijk voor de opvanglocaties gevestigd in de basisschool. Afspraken tussen bestuur en directie worden jaarlijks vastgelegd in een managementcontract.

Klachten

Bij de landelijke klachtencommissie werd een klacht ingediend tegen de directeur van De Fontein. De klacht betrof het voornemen van De Fontein tot het verwijzen van de dochter van klagers naar een school voor speciaal onderwijs. Klagers weigerden daaraan mee te werken. Na horen van partijen is de klacht door de commissie ongegrond verklaard.

Tevens werd een klacht ingediend tegen De Toekomst. De klacht betrof het voornemen van de school de zoon van klagers van school te verwijderen. De klachtencommissie verklaarde de klacht gegrond voor wat betreft het niet juist doorlopen van het protocol, voor het overige ongegrond.

De school zal de aanbeveling van de commissie t.a.v. het juist doorlopen van het protocol overnemen.

Tenslotte werd een klacht ingediend tegen de directeur, unitdirecteur en een docent van de locatie mavo van het Insula College. De klacht betrof het besluit van de school de zoon van klager te laten doubleren. Na horen van partijen is de klacht door de klachtencommissie ongegrond verklaard. Overige klachten werden op bestuurs- school- of locatieniveau afgehandeld.

Bij de Geschillencommissie Kinderopvang en Peuterspeelzalen zijn geen klachten en geschillen binnen gekomen. De klachten- en geschillenregeling Kinderopvang en Peuterspeelzalen wordt vanaf 1 januari 2016 uitgevoerd door deze commissie waar H³O zich bij aan heeft gesloten.

2.2 BELEIDSVOORNEMENS EN -REALISATIE 2016

2.2.1. Jaarplan en realisatie

Het jaarplan van het college van bestuur is een korte notitie waarin op hoofdlijnen de doelen beschreven worden die het bestuur wil bereiken. Het plan brengt een ordening aan die de Raad van Toezicht kan ondersteunen bij de monitoring. Daarnaast levert het efficiencywinst op voor het jaarplan van de instellingen en sectoren. In plaats van onnodige herhalingen kan eenvoudig verwezen worden naar de 'bovenliggende' doelen van het bestuur. Wat niet in dit jaarplan is opgenomen is niet per definitie onbelangrijk, maar kan gerekend worden tot de lopende zaken.

De stichting H³O acteert in een dynamische omgeving. Daarom staan de doelen van het college van bestuur niet op zichzelf maar zijn ze gerelateerd aan (of lopen vooruit op) landelijke plannen, ontwikkelingen en trends. Een belangrijk speerpunt blijft de komende jaren het tot stand brengen van een verbetercultuur en opbrengstgericht werken, meer aandacht voor rekenen en taal, "voldoende is niet goed genoeg". Maar ook: duurzaamheid, burgerschap, kansen voor uitblinkers, professionele ruimte. Daarbij moet tegelijkertijd ook aandacht zijn voor de balans tussen 'presteren' en de vormende taak van de school. Het is een waardevolle opgave voor het bijzonder onderwijs om niet kritiekloos mee te gaan in de 'economisering' van het onderwijs maar ook het accent te leggen op de 'zachte kant'. Dat is niet alleen onze maatschappelijke verantwoordelijkheid, maar is gezien onze missie ook onze impliciete opvatting.

De begroting anticipeert op vele kansen en risico's. In 2015 is een financieel beleidsplan met een risicoanalyse 2016-2019 tot stand gekomen, gebaseerd op het strategisch beleidsplan. De ontwikkelingen gaan echter snel. Ook dit jaar zijn we erin geslaagd om op basis van een verantwoord financieel beleid veel mooie plannen te maken en uit te voeren. H³O blijft in beweging. In onderstaand overzicht worden de te behalen resultaten zoals opgenomen in het jaarplan vergeleken met de realisatie in 2016.

Te behalen resultaten

Realisatie

algemeen

In de voorliggende planperiode wordt in het kwaliteitskader omschreven wat de kwalificatie 'goed' voor H³O inhoudt.

Er is een start gemaakt door de programmagroep Kwaliteit en Onderwijs. Waarschijnlijk wordt i.p.v. Kapablo MijnBardo ingevoerd worden om kwaliteit te meten en te beoordelen.

Het marktaandeel van H³O in Dordrecht wordt vergroot, om dat te bereiken wordt o.a. een onderwijsmarketingplan ontwikkeld.

Het marktaandeel van het primair onderwijs steeg van 28,8% naar 29,4%. Het marktaandeel in het voortgezet onderwijs daalde van 32% naar 30,9%. De bezetting in de kinderopvang bleef stabiel.

Er is permanent aandacht voor meer- en hoogbegaafden, H³O houdt 3 klassen Leonardo-onderwijs in stand; het aantal plusklassen stijgt.

De basisscholen werken met Levelwerk. Daarnaast bestaat groep 9, een samenwerking tussen het PO en het VO, om de hoog- of meerbegaafde leerlingen uit de groepen 7 en 8 tot meer presteren uit te dagen. Verder is er de Leonardschool met 3 groepen. De Dr. H. Bavinckschool heeft een plusklas (Newtonklas). Voorts is het project

Het ziekteverzuim ligt onder het landelijk gemiddelde van de betreffende sector.

Soil Horizon (ook plusklas) in gezamenlijkheid opgezet door Het Kristal, De Prinses Julianaschool en ebs Eden. De andere basisscholen onderzoeken of ze bij het een en ander kunnen aansluiten.

Het ziekteverzuim in het primair onderwijs steeg van 4,78% naar 5,91%, grotendeels veroorzaakt door een toename van psychische klachten. Het VO bleef nagenoeg gelijk, van 6,4% naar 6,5%. Bij de kinderopvang bleef het verzuim beperkt tot 4,4%, dat is beneden het landelijk gemiddelde.

In 2015 is door het VO MijnBardo aangeschaft, een softwarepakket om transparant en betrouwbaar te beoordelen. Onderzocht wordt of MijnBardo eventueel ook geschikt is voor het PO en de KO. Implementatie wordt gestart in 2017.

In het najaar is besloten MijnBardo eveneens in te voeren in het PO. Onderzoek of het ook geschikt is voor de KO moet nog plaatsvinden.

voortgezet onderwijs

Het percentage leerlingen van de basisscholen van H³O dat doorstroomt naar het Insula College stijgt van 40% in 2015 naar 45% in 2016

Een hogere doorstroom is niet gerealiseerd. Het percentage daalde licht naar 39%.

De verdere digitalisering van het onderwijs wordt ter hand genomen, het percentage 'boekloze' lessen stijgt naar 30%

Op de locaties havo/vwo en mavo is 70% respectievelijk 30% digitaal lesmateriaal ingevoerd.

De eindexamenresultaten liggen op of boven het landelijk gemiddelde

VMBO en VWO scoorden boven het landelijk gemiddelde. Havo en mavo scoorden er licht onder.

In Vensters VO worden verouderde indicatoren geactualiseerd en vereiste, niet ingevulde indicatoren toegevoegd

19 van 20 indicatoren zijn ingevuld. 41% van de optionele ruimte is gebruikt.

Overwogen wordt in het gebouw van de mavo een techniek-/medialab in te richten, een moderne, innovatieve en multimediale ontwikkelplek, waar leerlingen van alle scholen in aanraking kunnen komen met hedendaagse technische ontwikkelingen, bijvoorbeeld 'het zelf maken' en 3D-printing.

De voormalige conciërgewoning is bij de school getrokken en daarin is een techniekclub gerealiseerd.

primair onderwijs

Er wordt onderzocht of de laatste school kan worden omgevormd tot schoolplus⁺; effectuering vindt uiterlijk in de zomer van 2016 plaats

Alleen De Horizon is nog geen schoolplus⁺. Het onderzoek loopt nog en moet nu voor de zomer van 2017 zijn afgerond.

Er is permanent aandacht voor kinderen met een aparte leerlijn en/of een ontwikkelingsperspectief

Kinderen met aparte leerlijnen hebben een ontwikkelingsperspectief met eigen tussen-

lingsperspectief

en einddoelen, die regelmatig geëvalueerd en bijgesteld worden.

Op de Prinses Julianaschool is het PRO-ject opgezet voor kinderen die normaliter door zouden stromen naar het SBO, maar nu op eigen niveau leskrijgen met inzet van een onderwijsassistent. Op het SBO is er een tweede Plusgroep voor kinderen met zeer zware ondersteuningsbehoefte.

In het kwaliteitskader wordt door de directeuren beschreven wat complexe vaardigheden zijn, en met behulp van Capablo hoe deze vaardigheden worden gemeten en beoordeeld.

Dit is ter hand genomen door de programmagroep K&O. Waarschijnlijk gaat i.p.v. Capablo MijnBardo worden ingevoerd om kwaliteit te meten en te beoordelen.

Er wordt invulling gegeven aan de kwaliteitsimpuls PO; de middelen zijn deels beschikbaar voor bekostiging van een 'studiebeurs' voor het behalen van een 'master'

Een aantal leerkrachten volgt een Master-SEN-opleiding.

De gemiddelde groepsgrootte bedraagt op 1 oktober van een jaar 23 leerlingen of lager

In 2016 was de gemiddelde groepsgrootte bij H3O 23,2, wat overeenkwam met de gemiddelde groepsgrootte volgens de DUO-norm, maar wel iets boven het beoogde resultaat van 23.

Op de scholen is einde schooljaar 2015/2016 Engels ingevoerd in alle groepen

Dit is nog niet het geval en moet nu einde schooljaar 2016/2017 zijn gerealiseerd.

In het voorjaar van 2016 worden tevredenheidsonderzoeken gehouden onder ouders, leerlingen en medewerkers

De tevredenheidsonderzoeken zijn in overleg in het najaar van 2016 afgenomen en worden momenteel geanalyseerd.

Van de 22 indicatoren in Vensters PO stijgt het aantal ingevulde indicatoren van gemiddeld 11 in 2015 naar gemiddeld 16 in 2016. Van de optionele ruimte in Vensters wordt nu 24% van 100% benut. Dit stijgt in 2016 naar 45%.

Bij de meeste scholen is dit gerealiseerd.

De resultaten van de eindtoetsen liggen op of boven het landelijk gemiddelde.

Dit resultaat is slechts gedeeltelijk behaald. 1 school scoorde boven de bovengrens voor de betreffende scholengroep, een deel van de scholen scoorde boven het gemiddelde voor de betreffende scholengroep, een deel van de scholen scoorde onder het landelijk gemiddelde voor de betreffende scholengroep (maar wel voldoende) en een deel scoorde onvoldoende. N.a.v. de resultaten is een deel van de scholen de keuze voor een eindtoets aan het heroverwegen.

In 2016 worden alle active borden vervangen door interactieve presentatieschermen.

Dit is gerealiseerd.

kinderopvang

De structuur van de sector wordt verder aangepast aan de vorming van schoolplus⁺.

De directeuren werken met het gehele team samen om tot een intensieve samenwerking te kunnen komen. Dit initiëren zij om in gezamenlijkheid de kinderen te ondersteunen bij hun ontwikkeling. De directeuren werken toe naar één pedagogische missie en visie, één organisatie, één regie, één team.

Waar mogelijk wordt kinderdagopvang gestart in de scholen

Naast Het Kristal beschikken De Repelaer en De Sterrekijker over kinderdagopvang.

De sector kinderopvang realiseert een bestemmingsreserve ter hoogte van 15% van de omzet

Dit resultaat is behaald.

Er wordt onderzocht of de speeltijden van de peuteropvang kunnen worden uitgebreid

Dit onderzoek vindt momenteel plaats door de programmagroep K&O.

Om de kwaliteit in de opvang te monitoren worden alle locaties bezocht door een audit medewerker die met behulp van de NCKO-kwaliteitsmonitor een audit afneemt.

Dit is gerealiseerd. De bevindingen zijn vastgelegd en de met de betreffende leidinggevende besproken. Deze heeft de bevindingen verwerkt in een plan van aanpak.

2.2.2. Onderwijskundig beleid en opbrengsten

Het College van Bestuur heeft in 2013 in het kader van zichtbaarheid en kwaliteitsbewaking besloten jaarlijks een vijftal scholen te bezoeken. In 2016 is de Dr. H. Bavinckschool als laatste in de rij een gehele dag bezocht. Er zijn lessen bijgewoond en gesprekken gevoerd met leerlingen en ouders, met de IB-er(s), het MT, het team en de directeur. Een verslag van het schoolbezoek met waarnemingen van het College van Bestuur is aan de directeur van de school ter hand gesteld.

In het kader van de Wet Passend Onderwijs hebben scholen vanaf 1 augustus 2014 een zorgplicht. Voor leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben, moeten scholen een geschikte plek vinden. Scholen (openbaar en bijzonder) moeten samenwerken in regionale samenwerkingsverbanden. In deze samenwerkingsverbanden werken regulier en speciaal onderwijs (cluster 3 en 4) samen. Bestaande samenwerkingsverbanden zijn opgegaan in regionale. In Dordrecht zijn de samenwerkingsverbanden op gemeentelijk niveau georganiseerd.

Voortgezet onderwijs

Examenresultaten

Slaagpercentage	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015	2015/2016
Vmbo-b Insula	100	98	98,1	100	100
landelijk	95,9	97	96,9	97,5	97,7
Vmbo-k	95,1	94	92,7	97,8	99
landelijk	93,4	93	95,0	95,3	95,8
Vmbo-(g)t	95,8	100	71,9	78,3	100
landelijk	90,3	91,4	93,4	94,3	94
Mavo Insula	92,1	88,7	94,3	95,8	90
landelijk	90,3	91,4	93,4	94,3	94
Havo Insula	81,4	84,7	83,0	69,0	83,1

landelijk	86,7	88	87,9	87,6	88,6
Vwo Insula	82,2	95,2	88,0	91,3	91,6
landelijk	87,3	92	89,8	92,6	91,2

Locatie havo/vwo

De rendementscijfers onderbouw (indicatoren: onvertraagd naar leerjaar 3 en op niveau van advies PO) en bovenbouw (indicator: onvertraagd naar examenjaar) zijn gestegen ten opzichte van 2015. Het beleid van de school is er primair gericht om de leerling zo veel mogelijk de bij hem of haar passende leerweg te laten doorlopen, op het niveau en met het tempo dat bij hem of haar past. Dat betekent b.v. dat een leerling mag doubleren in H2 (en niet zonder studievertraging doorgaan naar bv. M3), als wij vinden dat deze leerling een echte havoleerling is. Opvallend is de opstroom van een leerling van H4 naar V5. Dit is nieuw in onze school. Het past bij de ambitie van de school om leerlingen gepersonaliseerde en vraag gestuurde leerroutes aan te bieden.

In de opbrengstenkaart van de Onderwijsinspectie 2017 (betreft 2014, 2015, 2016) scoort het 3-jaarsgemiddelde eindexamencijfer Havo onder de norm. Het opbrengstenoordeel van de Onderwijsinspectie is echter op alle hoofd-onderdelen voldoende.

In 2016 is een Nulmeting Kwaliteit uitgevoerd. Naar aanleiding daarvan is schoolbreed een proces gestart van:

- Individuele (f- en b-) gesprekken met docenten
- Sectiegesprekken over resultaten en vakwerkplan

De focus ligt op opbrengstgericht en handelingsbewust werken; zien waar de behoefte van de leerling ligt. De doelstellingen zijn: Betere resultaten en actievere leerlingen; Trede 4 ('goed') van het Inspectieoordeel bereiken en borgen.

Resultaten bovenbouw:

- Elk vak CE op het landelijk gemiddelde of hoger.
- Als een vak al op minstens het landelijk gemiddelde van CE zit: stijging van 0,2 punt boven het eigen gemiddelde. Als een vak al op minstens 0,2 pt boven het landelijk gemiddelde zit: elke stijging is voldoende.

Resultaten onderbouw: Normscore is: 7.

Locatie mavo

Het slaagpercentage in 2016 was lager dan in 2015 en lager ook dan het landelijk gemiddelde. Het gemiddelde CE cijfer in 2016 ging van 6.7 naar 6.3. In het kader van de kwaliteitszorg en de uitgevoerde nulmeting zijn de resultaten van de leerlingen met de secties besproken.

In de opbrengstenkaart 2017 van de inspectie die gebaseerd is op de jaren 2014, 2015 en 2016 scoren de onderbouwsnelheid, het bovenbouwsucces en de examencijfers boven de norm. De onderwijspositie t.o.v. het advies po scoort onder de norm.

In augustus 2016 zijn de leerlingen die de versnelde route volgen gestart met lessen op het Da Vinci College. Zij volgen 4 dagen les op de locatie Koningstraat en doen in 2017 in 5 vakken eindexamen. Een dag volgen zij les op het ROC.

In 2016 behaalde de mavo het vignet Sport en Bewegen in het kader van de Gezonde School.

Locatie vmbo

De inspectie van het onderwijs onderzocht de kwaliteit van de opleidingen. Op 8 december 2016 hebben de inspecteurs een uitgebreid onderzoek gedaan op onze school, de uitkomst was positief. Alle opleidingen, BB, KB en GL, voldoen aan de kwaliteitseisen.

In 2016 zijn in het kader van de vernieuwing van het vmbo-onderwijs de nieuwe profielen aangeboden aan de leerlingen. Het aanbod bestaat uit:

BWI, Bouwen, Wonen en Interieur

PIE: Produceren, Installeren en Energie

ECO: Economie & Ondernemen

Z&W: Zorg & Welzijn

Hiermee bieden we opleidingen aan met doorstroommogelijkheden naar het MBO. De opleidingen zijn arbeidsmarkt relevant.

Primair onderwijs

Eindtoets basisonderwijs CITO

Voor de eindtoets in 2016 was het voor het eerst mogelijk om te kiezen uit drie goedgekeurde eindtoetsen, de cito eindtoets, de IEP en Route acht.

naam school	School-gewicht	ongecorr. Score 2016	Gemiddelde school-groep 2016	ongecorr. Score 2015	Gemiddelde school-groep 2015	ongecorr. Score 2014	Gemiddelde School-groep 2014	ongecorr. Score 2013	Gemiddelde school-groep 2013
Cito lan.		534,5		535,3		534,9		534,7	
Horizon	0	536,3	537,2	540,4	536,2	536,6	536,5	534,2	536,5
Bavinck	0	540,1	537,2	536,0	536,9	537,0	536,5	539,8	536,3
Repelaer	13	529,8	535,2	534,4	534,9	532,4	534,4	535,6	534,3
Eden	4	527,3	536,6	534,8	535,4	534,3	535,4	540,0	
Fontein	27	527,4	533,0	531,8	532,0	526,6	531,2	529,7	530,8
Gem. H3O		532,2		535,4		533,6		534,5	
IEP lan.		80							
Kristal	0	83	82	538,5	536,6	536,8	536,3	538,5	536,3
Juliana	29	67	75,3	534,1	534,1	533,6	533,6	524,4	533,3
Regenboog	38	78	76,2	534,7	532,1	529,7	535,2	533,0	534,6
Gem. H3O		76							
R.8 lan									
Sterrekijker	0	204,4	211	535,4	537,1	537,1	537,1	538,1	537,1
Bernhard	0	196,6	204,2	534,1	535,1	531,5	535,1	532,1	534,6

Geel: boven de bovengrens van de schoolgroep

Groen: boven de ondergrens, op of boven het gemiddelde van de schoolgroep

Blauw: boven de ondergrens, onder het gemiddelde van de schoolgroep

Rood: onder de ondergrens

Schoolgroep: de schoolgroep wordt bepaald op basis van het % gewichtenleerlingen.

Aan alle basisscholen en aan de school voor speciaal basisonderwijs werd een basisarrangement toegekend. Dit betekent dat de scholen het vertrouwen van de inspectie hebben en de opbrengsten op of boven het landelijk gemiddelde liggen. Alleen de dislocatie van De Repelaer kreeg het aangepast arrangement 'zwak' omdat de eindopbrengsten de laatste drie jaren onder de ondergrens die de inspectie hanteert lagen. In een analyse heeft de school naar mogelijke oorzaken en verklaringen gezocht en heeft zij gerichte verbeteracties gepland om voor de huidige groep 8 tot een voldoende score te komen. De school heeft er vertrouwen in dat dit ook zal lukken. Er zijn acties ondernomen om de resultaten in 2016 te verbeteren.

Voor ouders is een deel van de onderwijskwaliteit inzichtelijk gemaakt via de gegevens die binnen Vensters voor verantwoording PO geraadpleegd kunnen worden.

Er wordt gebruik gemaakt van de module Bovenschoolse Rapportage van Parnassys, zodat de resultaten op bestuursniveau inzichtelijk kunnen worden gemaakt. In de managementrapportages werd gerapporteerd over de tussen- en eindopbrengsten en welke interventies gepleegd werden op schoolniveau.

Omgaan met verschillen en meer aandacht voor talent wordt in de basisscholen van H3O vertaald door te werken met Levelwerk. In deze methode wordt de hoog- of meerbegaafde leerling tot meer presteren uitgedaagd. Daarnaast bestaat groep 9, een samenwerking tussen het PO en het VO, om de hoog- of meerbegaafde leerlingen uit de groepen 7 en 8 tot meer presteren uit te dagen. Verder maakt de Leonardoschool sinds augustus 2012 deel uit van de Dr. H. Bavinckschool. De Leonardoschool heeft 3 groepen.

De Dr. H. Bavinckschool zelf heeft ook een plusklas (Newtonklas). Voorts is het project Soil Horizon (Plusklas) in gezamenlijkheid opgezet door Het Kristal, De Prinses Juliana-school en ebs Eden. De medewerkers van deze drie scholen volgen momenteel de training vanuit Soil Horizon. Doel is om het gedachtengoed van Soil Horizon door eigen medewerkers van H³O in de scholen voort te kunnen zetten. De andere basisscholen onderzoeken of ze bij het een en ander kunnen aansluiten.

Kinderopvang

Uit de inspecties die de GGD uit heeft gevoerd in 2016 bleek dat 1 opvanglocatie de risicoanalyse niet juist had verwerkt. De gemeente heeft hierop gehandhaafd. De overige locaties van H³O voldoen aan de kwaliteitseisen van de wet kinderopvang.

Om de leidinggevende te ondersteunen is elke groep gescreend onder andere met de NCKO-kwaliteitsmeting en zijn de medewerkers beoordeeld op basis van de taal en interactievaardigheden. Hieruit volgde een kwaliteitsadvies waarmee de leidinggevende de noodzakelijke stappen kon zetten.

2.2.3. Personeelsbeleid

Stichting H³O hecht grote waarde aan het leveren van kwaliteit, volwaardige arbeidsverhoudingen en duurzame inzetbaarheid. Daarom blijft H³O de komende jaren gericht aandacht besteden aan leiderschapsontwikkeling, versterken van de professionaliteit en verantwoordelijkheid tonen. De medewerker krijgt, mede vanuit de cao, steeds meer faciliteiten om de eigen verantwoordelijkheid voor ontwikkeling zelf te kunnen regelen.

Personeelsbezetting

Aantal fte

Stichting H³O telde eind 2015 484,9 fte inclusief vervanging, waarvan 351,5 fte vrouwen en 133,4 fte mannen (683 personen). Er zijn 77 personen in dienst en 121 personen uit dienst getreden voornamelijk vanwege korttijdelijke dienstverbanden.

Verhoging AOW leeftijd

De AOW-leeftijd gaat omhoog naar 66 jaar in 2018 en 67 jaar in 2021. Voor 2022 is de AOW-leeftijd vastgesteld op 67 jaar en 3 maanden.

Vanaf 2022 hangt de AOW-leeftijd af van hoe oud mensen gemiddeld worden. Stijgt de levensverwachting, dan stijgt de AOW-leeftijd automatisch met 3 maanden. Een verhoging van de AOW-leeftijd maakt de overheid uiterlijk 5 jaar van tevoren bekend.

WWZ en vervangerstool

De Wet Werk en Zekerheid heeft op de vervangingspraktijk behoorlijke invloed. De ketenregeling kapt het aantal contracten binnen twee jaar af op maximaal drie.

Dit heeft forse invloed (gehad) op de inzet van vervangers en het beheersen van de kosten binnen H³O.

In 2016 is de vervangingstool binnen H³O geïmplementeerd ten behoeve van het primair onderwijs en de kinderopvang. De vervangingstool biedt ondersteuning bij de capaciteitsplanning, gebaseerd op de arbeidsrechtelijke risico's.

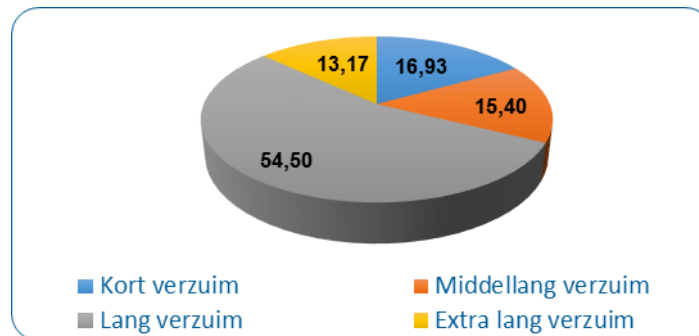
Ziekteverzuimpercentage

Het verzuimpercentage geeft aan welk deel van de arbeidscapaciteit in een bepaalde periode wegens verzuim verloren is gegaan. Het ziekteverzuimpercentage van de totale stichting bedroeg 5,77%.

Het verzuimpercentage is verdeeld in kort (minder dan 8 dagen), middellang (langer dan 7 en minder dan 42 dagen), lang (langer dan 41 en minder dan 366 dagen) en extra lang verzuim (langer dan 365 dagen).

Kengetal	Waarde
----------	--------

Verzuimpercentage	5,77
Verzuimdagen kort	1.838
Verzuimdagen middellang	1.672
Verzuimdagen lang	5.917
Verzuimdagen extra lang	1.429
Verzuimdagen totaal	10.857

Arbeidsongeschikt

Iedereen die ziek wordt en na 2 jaar ziekte ten minste 35% arbeidsongeschikt is, heeft recht op WIA-uitkering. WIA staat voor Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen. Er zijn 2 WIA-uitkeringen: de WGA-uitkering en de IVA-uitkering. Er is een vervroegde IVA-uitkering (VO) en er zijn 3 WIA-uitkeringen (PO) toegekend. Stichting H₃O is eigen risico-drager voor de WGA.

Besluit vervangingsfonds

In 2016 is besloten voorlopig nog bij het vervangingsfonds (primair onderwijs) aangesloten te blijven. In 2017 wordt dit vraagstuk opnieuw beoordeeld.

Arbeidsvoorwaarden

Cao's

De cao Kinderopvang is overeengekomen voor de gehele branche en loopt van 1 januari 2016 tot en met 31 december 2017.

De cao primair onderwijs en de cao voortgezet onderwijs liepen tot 1 augustus 2016 en er zijn nieuwe cao's voor een jaar afgesloten.

Alle wijzigingen t.o.v. de eerdere cao's zijn doorgevoerd.

Pensioen

In 2016 is (pre)pensioen op diverse manieren bij medewerkers onder de aandacht gebracht. Het gaat hierbij om informatie over (wets)wijzigingen alsmede over mogelijkheden. Er zijn in 2016 8 medewerkers met ABP (keuze)pensioen gegaan. Er zijn geen medewerkers met PFZW (keuze)pensioen gegaan.

Arbeidsomstandigheden en veiligheid

Op verzoek van de ondernemingsraad heeft er een werkdrukonderzoek plaatsgevonden onder alle medewerkers werkzaam in de kinderopvang. Er is een werkgroep geformeerd om aan de slag te gaan met de resultaten van het gehouden onderzoek.

Beleidsdocumenten

De onderstaande beleidsdocumenten zijn vastgesteld en geïmplementeerd:

- Kledingprotocol medewerkers
- Aanvullende regeling reiskosten woon-werkverkeer
- Introductie nieuwe directeurs

- Werving en selectie medewerkers en directie primair onderwijs

Opleiding en ontwikkeling

Persoonlijke ontwikkeling

Op basis van de cao's maakt de medewerker over zijn deskundigheidsbevordering en zijn professionaliseringsactiviteiten ten minste 1 x per 3 jaar afspraken met zijn leidinggevende.

Mijn Bardo

Om de medewerker instrumenten in handen te geven om zich professioneel te ontwikkelen en dit zichtbaar te maken is het Insula College begin 2016 gestart met de digitale leeromgeving 'MijnBardo'.

Bedrijfshulpverlening

Naast de jaarlijkse basiscursus hebben er herhalingscursussen BHV medisch plaatsgevonden. In totaal zijn er 190 medewerkers met een BHV-certificaat.

Opleiding tot schoolleider primair onderwijs

Stichting H³O wil vormgeven aan leidinggevend talent. In plaats van te wachten tot een leidinggevende vacature zich voordoet wordt er binnen H³O gestreefd om een beperkt aantal medewerkers met leidinggevend talent voor te bereiden op een leidinggevende functie binnen of buiten stichting H³O.

In 2016 zijn er 4 medewerkers gestart met de opleiding tot schoolleider.

Kinderopvang

Ook in 2016 is geïnvesteerd in reguliere deskundigheidsbevordering voor de kinderopvang zoals de verplichte trainingen voor onder andere bedrijfshulpverlening en scholing op gebied van pedagogisch beleid en vakken.

In het najaar van 2016 hebben de pedagogisch medewerkers van 4 Schoolplus+ locaties en 2 standalone locaties de opleiding Peuterstappen gevolgd en begin 2017 afgerond.

Er komen nog steeds veel arbeidskrachten op de markt zonder een diploma VVE en taal-niveau 3f. In 2016 heeft H³O ervoor gekozen hen aan te nemen en hen een basiscursus VVE aan te bieden. Daarnaast hebben ook BSO-medewerkers de kans gekregen dit diploma te behalen.

2.2.4. Middelen en voorzieningen

Financiële middelen

Voor een uitgebreide toelichting wordt verwezen naar paragraaf 2.3.

Huisvesting

Voortgezet onderwijs

Locatie havo/vwo

De locatie heeft een totale verbouwing achter de rug. Het pand is geheel voorzien van dubbel glas, de fietsenkelder heeft een transformatie achter de rug en is gewijzigd in ruimtes waar de lockers staan. Tenslotte is de gymzaal verbouwd naar diverse lesruimten. De buitenruimte is zodanig gewijzigd dat de fietsen rondom het gebouw staan en het binnenplein deels voorzien is van een grasveld. De locatie biedt nu plaats aan de hele school. De vestiging aan de Aalscholverstraat kon worden afgestoten.

Locatie mavo

De voormalige conciërge woning is bij de school getrokken. Hier is het handvaardigheidslokaal nu in gerealiseerd. De Aula heeft een opknapbeurt gehad met onder andere nieu-

we banken langs de gevel. Verder is het buitenterrein rondom de fietsenstalling opnieuw van bestrating voorzien.

Primair onderwijs

Voor De Sterrekijker is gestart met de voorbereiding van de nieuwbouw aan de Boogschutter. In de vervangende behuizing van de school aan de Eulerlaan heeft in het 1^e kwartaal een grote verbouwing plaatsgevonden en zijn er 19 lokalen plus ondersteunende ruimten gerealiseerd voor basisonderwijs, peuterspeelzaal en kinderdagopvang. Ook is de buitenruimte aangepast zodat er veilig door alle kinderen gespeeld kan worden.

In ebs Eden is een extra ruimte gerealiseerd voor een instroomgroep. Tevens de aula aangepast zodat er een duidelijke scheiding is tussen EBS Eden en SBO De Toekomst, waar in de centrale hal een ontvangstbalie is gerealiseerd.

De sanitaire ruimten van De Fontein, locatie Wielwijk, zijn voorzien van nieuwe toiletten.

De Repelaer, locatie Eddingtonweg, is geheel voorzien van energiezuinige verlichting.

In de Prinses Julianaschool is de vloer van de gymzaal vernieuwd en voorzien van nieuwe belijning. De verlichting in de school is voor een deel vervangen voor een energiezuinige variant.

De Regenboog, locatie Volkerakweg, is aan de buitenzijde voorzien van nieuw schilderwerk met een andere kleurstelling. Tevens heeft er een verbouwing plaatsgevonden zodat er een extra lokaal gecreëerd kon worden. De Regenboog, locaties Noordendijk en Dr. L.L. Zamenhoflaan zijn deels aan de buitenzijde geschilderd.

In Het Kristal, locatie Zuilenburg, is een nieuw keukenblok gerealiseerd in het BSO lokaal. De fietsenstalling is uitgebreid en er is een hekwerk omheen geplaatst.

ICT

Het college van bestuur heeft begin januari de interne regeling 'wet meldplicht datalekken' bekrachtigd. Door deze regeling voldoet de stichting aan de wetgeving en was dit ook de opmaat om alle personeelsleden te informeren over het belang van privacy en op welke wijze een datalek voorkomen kan worden. De informatiemanager ict heeft op veel scholen een presentatie verzorgd.

Gezien de inwerkingtreding van de algemene verordening gegevensbescherming (mei 2018) zijn de GMR PO, de OR Opvang en de MR van het Insula College uitgenodigd voor een informele bespreking met het hoofd P&O en de informatiemanager ict. Tijdens deze informele bespreking zijn deze organen geïnformeerd over de wijze en tijdspad inzake de uitwerking van de AVG 2018.

Tevens is de interne regeling elektronische informatie en communicatiemiddelen geactualiseerd.

In het tweede kwartaal zijn op nagenoeg alle locaties nieuwe computers geplaatst, met deze plaatsing laten we de aanschaf van refurbished computers los. Volledig nieuwe computers, welke voldoen aan de afgesproken specificaties met KIEN en met een afschrijvingstermijn van 5 jaar. Het voorstel om het aantal vast werkplekken te relateren aan leerlingenaantal en ratio afkomstig van Kennisnet heeft geresulteerd in een vermindering van deze werkplekken. Mobiel werken door leerlingen zal de voorkeur gaan hebben boven vaste werkplekken.

Als uitvloeisel van de in 2015 gestarte aanbesteding interactieve presentatieschermen, zijn vanaf mei de nieuwe schermen geplaatst. Op alle scholen voor primair onderwijs zijn (nagenoeg) alle Activ Borden verwijderd en Prowise schermen voor teruggeplaatst.

In september is verkenning gestart rondom het onderwerp 'gepersonaliseerd leren'.

Tijdens een studiebijeenkomst hebben de directeuren van onze scholen, unit-directeuren en leden van het managementteam PO dit thema samen verkend. De uitkomsten gaven de directeuren handvatten om dit proces binnen de scholen zelfstandig verder vorm te geven.

Gedurende het laatste kwartaal zijn nog twee 'communicatiekanalen' vernieuwd:

- a) onze stichting maakt nu gebruik van de internetvoorziening via SurfNet,
 - a. hierdoor zullen we minder aanvallen van buitenaf ervaren dan voorheen,
 - b. onze medewerkers en leerlingen maken gebruik van Eduroam,
- b) eind december is de telefooncentrale vernieuwd, onze stichting blijft zeker de aankomende 5 jaren werken met een eigen bovenschoolse centrale.

Bij de locaties mavo en havo/vwo van het Insula College heeft ICT rijk onderwijs een vervolg gekregen in 2016. Vrijwel alle leerlingen havo/vwo en klas 1 en 2 van de mavo beschikken over hun eigen MacBook. Met behulp van digitale tools wordt steeds meer interactieve en activerende didactiek binnen de lessituatie toegepast. In het onderwijsprogramma wordt expliciet aandacht besteed aan het aanleren van de 21st century skills, zoals ICT-geletterdheid, samenwerken en communiceren.

2.2.6. Waardering

Voortgezet onderwijs

Locatie havo/vwo

In april 2016 zijn de tevredenheidsmetingen gedaan onder de leerlingen (LAKS-monitor), onder de medewerkers en onder de ouders (VBent). De leerlingen geven de school het rapportcijfer 6,3. Dit is 0,4 lager dan de vorige meting in 2014. De ouders waarderen de school met een 6,7. De medewerkers geven in de tevredenheidsmeting de school een 6,2.

Locatie mavo

De periodieke tevredenheidsenquêtes zijn in 2016 afgenomen onder ouders en leerlingen. De algemene tevredenheid van ouders is gestegen van 7,0 naar 7,2. De tevredenheid leerlingen scoort 6,2. Ook onder het personeel is een tevredenheidsonderzoek gehouden met score 7,3.

Locatie vmbo

De periodieke tevredenheidsenquêtes zijn in 2016 afgenomen onder ouders en leerlingen. Het cijfer voor de algemene tevredenheid van ouders is 7,6. De tevredenheid leerlingen scoort 6,4. Ook onder het personeel is een tevredenheidsonderzoek gehouden met score 6,5.

Primair onderwijs

Het oudertevredenheidsonderzoek dat in 2016 is afgenomen laat zien dat de ouders van de scholen tevreden tot zeer tevreden zijn, zij geven de school als rapportcijfer een 7,57, op een school geven ouders de school het hoogste gemiddelde, 8,22. Medewerkers waarderen hun school gemiddeld met 7,69. De leerlingen waarderen hun school met een 8,08. Het volgende tevredenheidsonderzoek wordt in 2018 gehouden.

Een aantal scholen organiseert koffie- en inloopochtenden voor de ouders, zodat op een laagdrempelige manier informatie kan worden uitgewisseld en de ouders het werk van hun kinderen kunnen bekijken.

Kinderopvang

In 2016 is er door omstandigheden geen tevredenheidsenquête gehouden onder de ouders van de kinderopvang. In 2014 is de laatste tevredenheidsenquête gehouden. Daar waar dat nodig was zijn in 2015 en 2016 verbeteracties ingezet om de kwaliteit van de kinderopvang te blijven waarborgen. De volgende enquête zal plaatsvinden in mei 2017. Uit de exit-enquêtes, die door ouders worden ingevuld, blijkt dat ouders tevreden zijn over de locaties van H3O.

2.2.7. Prestatiebox

Vanaf 2012 worden door het ministerie van OCW de zogenaamde prestatiebox-middelen beschikbaar gesteld. Elke schooldirecteur (PO) c.q. locatiedirecteur (VO) heeft in het kader van de planning- en controlcyclus een plan opgesteld voor de inzet van deze middelen. Dit is besproken met de voorzitter college van bestuur en na eventuele aanpassing goedgekeurd ter uitvoering. Na afloop van het kalenderjaar 2016 zijn de resultaten beschreven in de managementrapportage maart 2017 en opnieuw besproken met het college van bestuur.

Voor het Insula College was in 2016 een bedrag voor prestatiebox-middelen beschikbaar van € 511.472. Dit bedrag is ingezet voor de volgende prioriteiten in de formatie en door aanvullende scholing:

1. Uitdagend onderwijs voor elke leerling (meer aandacht en uitdaging voor toptalenten) en brede vorming voor alle leerlingen
2. De lerende organisatie
3. Professionalisering en deskundigheidsbevordering van leraren
4. Professionalisering schoolleiders en bestuurders (versterking bestuurskracht)

In het primair onderwijs was € 305.556 beschikbaar. Deze zijn ingezet voor de volgende vier actielijnen:

1. Talentontwikkeling door uitdagend onderwijs. Omgaan met verschillen en meer aandacht voor talent wordt in de basisscholen van H³O vertaald door te werken met Levelwerk. In deze methode wordt de hoog- of meerbegaafde leerling tot meer presteren uitgedaagd. De Dr. H. Bavinckschool heeft een plusklas (Newton-klas) opgezet. Voorts is het project Soil Horizon (Plusklas) in gezamenlijkheid opgezet door Het Kristal, De Prinses Julianaschool en ebs Eden.
2. Een brede aanpak voor duurzame onderwijsverbeteringen
3. Professionele scholen. Een aantal leerkrachten volgt een master SEN-opleiding. Daarnaast zijn er teambrede scholingen geweest op het gebied van BHV, Teach Like a Champion e.d.
4. Doorgaande ontwikkelijnen.

Daarnaast zijn de prestatiebox-middelen ook worden ingezet in het kader van het programma Cultuureducatie met Kwaliteit. De scholen hebben allerlei excursies georganiseerd naar musea e.d. en gebruik gemaakt van het aanbod van ToBe, Natuur- en Milieucentrum Weizigt, de bibliotheek e.d.

2.3. FINANCIËEL BELEID

2.3.1. Ontwikkelingen en risico's

In deze subparagraaf worden ontwikkelingen en risico's genoemd waarvan het vermoeden bestaat dat die zich kunnen voordoen, maar waarvan de financiële omvang (nog) niet gekwantificeerd kan worden. In de subparagrafen 2.3.2. en 2.3.3. worden het risico-beheersingsstelsel en risicobeheersingsmaatregelen beschreven. Op basis van de geconstateerde risico's en de risicobeheersingsmaatregelen is een weerstandsvermogen en daarbinnen een buffer van een bepaalde omvang nodig (zie subparagraaf 2.3.4.).

Leerlingaantallen PO en VO

De inkomsten worden grotendeels bepaald door het aantal leerlingen. Het realiseren van een bepaalde omvang van leerlingaantallen binnen de scholen is geen doel op zich, maar wel noodzakelijk voor een efficiënte bedrijfsvoering. Door het voeren van beleid op de doorgaande lijn van 0 – 18 jaar kan een kind/leerling worden gestimuleerd zijn of haar onderwijscarrière binnen H³O te (ver)volgen. Het realiseren van de geraamde leerlingaantallen kan ook deels afhankelijk zijn van de kwaliteit en capaciteit van gebouwen en andere niet te beïnvloeden externe omstandigheden. De realiteitswaarde van de leerlin-

genprognoses is onderwerp van gesprek in elk overleg met een directeur in het kader van de planning- & control cyclus. In bijlage 1 is een overzicht opgenomen van de scholen met de leerlingenaantallen.

Primair onderwijs

Sinds 2009 is het aantal leerlingen in Dordrecht op basisscholen incl. SBO in de leeftijd 4-12 jaar tot en met 1 oktober 2016 gedaald met 1.219 (10,6%). De verwachting uit de nieuwste leerlingenprognoses primair onderwijs van voorjaar 2016 is dat de daling op gemeentelijk niveau voorbij is en het leerlingenaantal stabiliseert op een getal rond de 10.400 met wellicht een kleine stijging in de toekomst. Alleen in de wijk Stadspolders (waar H₃O geen school heeft) wordt nog een daling geraamd.

Het gerealiseerde leerlingenaantal op 1 oktober 2016 bij H₃O is uitgekomen op 3.032 (+8 ten opzichte van de vorige telling). Dit terwijl het aantal leerlingen bij verschillende andere schoolbesturen in Dordrecht (waaronder OPOD, SKOBA en Scholen van Oranje) als gevolg van de demografische ontwikkeling is gedaald. Gevolg is dat het marktaandeel van H₃O is gestegen van 25% per 1 oktober 2009 naar boven de 29% per 1 oktober 2016. Naar verwachting zal het aantal leerlingen bij de basisscholen van H₃O de komende jaren vrijwel gelijk blijven gebaseerd op de uitstroom in de hoogste groepen en de geraamde instroom in groep 1. Bij deze aantallen zal het marktaandeel naar verwachting in 2017 minimaal gelijk blijven. Alleen bij SBO De Toekomst wordt een daling geraamd.

Wel beschikt H₃O over 2 relatief kleine dislocaties: Fontein Wielwijk (1-10-2016 79 leerlingen) en Repelaer Eddingtonweg (1-10-2016 76 leerlingen). Deze locaties naderen qua omvang een kritische ondergrens met gevolgen voor kwaliteit en continuïteit.

Voortgezet onderwijs

Uit de meest recente leerlingenprognose voortgezet onderwijs (voorjaar 2016) van de gemeente Dordrecht blijkt dat het aantal 12 tot 18-jarigen vanaf 2017 gaat afnemen vanwege de demografische ontwikkeling vanaf 7.636 in 2016 met ruim 700 leerlingen oftewel bijna 10%. Dit biedt zowel kansen als bedreigingen. Uit het PO is bekend dat de daling zich niet evenredig verspreidt over de verschillende besturen c.q. VO-scholen.

Het gerealiseerde aantal leerlingen bij het Insula College voor het schooljaar 2016/2017 is 2.363 (exclusief vavo-leerlingen die elders onderwijs genieten). Dit zijn 77 leerlingen minder dan het aantal leerlingen in 2015/2016 bestaande uit - 73 bij vmbo-beroepsgericht, + 25 bij mavo en - 29 bij havo/vwo. Ondanks het vrijwel gelijkblijvende leerlingenaantal bij mavo/havo/vwo is de instroom gedaald (367 in vergelijking met voorzichtige raming van 350, vorig schooljaar 391). De daling bij het vmbo-beroepsgericht werd veroorzaakt door een grote uitstroom en daling van de instroom (van 103 per 1 oktober 2015 naar 94 per 1 oktober 2016). Het marktaandeel van het Insula College daalde daardoor van 32% naar 30,9%.

De gemeentelijke prognoses en de hierboven genoemde ontwikkelingen zijn in de meerjarige leerlingenprognoses vertaald door rekening te houden met een verdere daling van de omvang van het vmbo-beroepsgericht en een substantiële daling van de mavo/havo/vwo op basis van een voorzichtige prognose van de instroom. Daardoor daalt de geraamde omvang van het Insula College in de vorige meerjarenbegroting met 43 leerlingen per 1 oktober 2017, 50 leerlingen per 1 oktober 2018 en 50 leerlingen per 1 oktober 2019.

Overheidsmaatregelen

Bij het opstellen van de begroting diende rekening te worden gehouden met verschillende overheidsmaatregelen, waarvan de financiële gevolgen deels nog niet konden worden overzien.

Voor het *Actieplan Leerkracht van Nederland* is een convenant afgesloten met prestatieafspraken. De afspraken leiden tot inkorting van salarisschalen en invoering van de functiemix in zowel PO als VO. Deze afspraken moeten worden verwerkt in een verhoging van de rijksvergoeding, maar onzekerheid bestaat over de omvang van de toekomstige verhogingen. OCW heeft erkend dat de geraamde bekostiging onvoldoende is voor dekking van de in het convenant gemaakte prestatieafspraken. Bovendien moet binnen het PO een eigen bijdrage worden geleverd. Met instemming van de convenantpartners is in het VO de mogelijkheid gecreëerd om specifieke maatwerkafspraken te maken. Bij het Insula College is hierover in 2014 overeenstemming bereikt met de MR. Een dergelijke mogelijkheid is er niet in het PO.

In de regeerakkoorden Rutte I en II zijn bezuinigingen doorgevoerd bij specifieke onderwerpen en vanuit het lenteakkoord 2012 kaasschaaf-bezuinigingen op de lumpsum. In het nieuwe regeerakkoord zijn tevens 'extra' middelen aangekondigd voor verbetering van de onderwijskwaliteit vanaf 2015. Deze zijn geconcretiseerd in het nationaal onderwijsakkoord en sectorplannen. Daarbovenop zijn in het herfstakkoord 2013 'extra' middelen voor het onderwijs geraamd. Het woord 'extra' dient hierbij met enige terughoudendheid te worden gelezen, omdat de middelen enerzijds deels het doortrekken van de zogenoemde 'prestatiebox'-middelen betreffen (vanaf 2016) en anderzijds nodig zijn om de ontstane meerjarige tekorten als gevolg van de overheidsbezuinigingen te compenseren. Bovendien zijn het nationaal onderwijsakkoord en sectorplannen slechts 'afspraken' met de VO-Raad en de PO-Raad die doorbroken kunnen worden door volgende kabinetten. De daadwerkelijke toevoeging van de middelen door OCW vindt plaats in jaarlijkse tranches met als gevolg dat het meerjarige kader onzeker blijft. Vooralsnog wordt ervan uitgegaan dat een nieuw kabinet zich hieraan committeert. Wel is in de raming van OCW vanaf 2017 een substantiële nog niet verwerkte bezuiniging geraamd.

De relatie met de demografische ontwikkeling dient te worden meegenomen bij de besluitvorming over de inzet van de eventuele 'extra' ruimte. Een substantiële mutatie in het leerlingenaantal is namelijk voor de omvang van de rijksvergoeding van veel groter belang dan de hierboven genoemde maatregelen in akkoorden op landelijk niveau. Gezien de verwachte demografische ontwikkeling is daarmee voorzichtigheid geboden.

Door de invoering van passend onderwijs is het samenwerkingsverband VO vanaf 1 januari 2016 verantwoordelijk voor de toewijzing en bekostiging van het lwoo-onderwijs. De financiële ruimte en het beleid van het samenwerkingsverband bepaalt het toekennen van de financiële middelen voor deze doelgroep. De samenwerkingsverbanden VO en PO hebben de bekostiging van bestaande rugzakjes tot de zomer 2016 doorbetaald aan de scholen. Het vrijvallende budget komt vrij voor nieuwe arrangementen.

Verder zijn de volgende ontwikkelingen en risico's relevant:

- modernisering vervangingsfonds: de aansluiting bij het vervangingsfonds in het PO voor de grotere besturen (> 20 mln lumpsum) kan worden opgeheven, zodat zij zelf verantwoordelijk worden voor vervangingsbeleid en de kosten daarvan. H³O valt hier niet onder. Een nieuwe mogelijkheid is om eigen risicodrager te worden in samenwerking met een ander schoolbestuur om de grens van € 20 mln samen te overschrijden. Daarnaast zijn er ontwikkelingen om tot een nieuw stelsel te komen;
- eigen risicodragerschap WW: in het VO betaalt de school een eigen bijdrage van 25% van de WW-uitkeringen en bovenwettelijke uitkeringen aan ex-werknemers. Bij een tijdelijke formatiebehoefte of ontslag van een collega dient deze consequentie in de overwegingen te worden meegenomen;
- vrijwillige verzekering WGA: H³O is sinds 2012 vrijwillig verzekerd voor de WGA (eigen risicodrager). Een toename van het aantal WGA-ers bij H³O leidt tot een hogere premie. Het is dus relevant om gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid zoveel als mogelijk te voorkomen;

- modernisering ziektewet: de modernisering van de ziektewet zorgt ervoor dat lasten van ziektewet en WGA van werknemers zonder vaste aanstelling met ingang van 2014 worden toegerekend aan de laatste werkgever. De werkgever moet voortaan bij gecontinueerde aansluiting bij het UWV een gedifferentieerde premie betalen die wordt bepaald door de hoogte van het ziekteverzuim. De risico's nemen hierdoor toe, omdat een grotere verantwoordelijkheid bij de werkgever wordt neergelegd. Om een hogere premie te voorkomen, is H₃O vanaf 2014 eigen risico-drager geworden en zijn interne procedures aangescherpt;
- pensioenpremies: de financiële crisis blijft zorgen voor een te lage dekkingsgraad bij de pensioenfondsen. Mogelijk heeft dit opnieuw gevolgen voor de te betalen premie. Het pensioenakkoord zou moeten leiden tot lagere pensioenpremies. In het loonakkoord is afgesproken dat vrijkomende ruimte hierdoor wordt ingezet in de arbeidsvoorwaarden. Per 1 april 2016 heeft het ABP vanwege de ontwikkeling van de dekkingsgraad de pensioenpremie weer deels verhoogd met een herstel-premie voor 5 jaar. Het kabinet heeft hier enkel voor het jaar 2016 compensatie beschikbaar gesteld. De dekking vanaf 2017 is vooralsnog onbekend;
- wet werk en zekerheid: het aantal tijdelijke contracten dat een medewerker mag worden aangeboden, is aangescherpt (ketenbepaling). Indien een medewerker die minimaal 2 jaar in dienst is geweest, wordt ontslagen, heeft hij recht op een vergoeding van een derde maandsalaris per gewerkt jaar. Voor het onderwijs is de invoering uitgesteld vanwege problemen bij de invoering van de ketenbepaling;
- gemeentelijke subsidies: ook de gemeente Dordrecht is vanwege de financiële crisis aan het bezuinigen. De SiS/brede-school subsidies zijn vervallen na 2015. De voortzetting van subsidies voor VVE en schakelklas is afhankelijk van het nieuwe VVE-kader in het gemeentefonds (vanaf 2018). Op de subsidies voor regulier peuterwerk is verder bezuinigd;
- doordecentralisatie economische eigendom schoolgebouwen: H₃O is samen met de andere schoolbesturen in gesprek met de gemeente Dordrecht inzake de mogelijkheid van een zogenaamde 'doordecentralisatie' van de huisvesting. Concreet zou dit betekenen dat een door de schoolbesturen op te richten rechtspersoon niet alleen juridisch maar ook economisch eigenaar van de huidige gebouwen en terreinen wordt, verantwoordelijk wordt voor renovatie en nieuwbouw en dat de gemeente alleen nog de vanuit het gemeentefonds ontvangen huisvestingsmiddelen per leerling overmaakt naar deze rechtspersoon. Het risico voor de financiering en exploitatie van de gebouwen komt dan volledig bij deze rechtspersoon te liggen. Tevens dienen goede afspraken over de overdracht van de huidige gebouwen en terreinen plaats te vinden;
- toezichtrol inspectie: de toezichtrol van de inspectie voor het onderwijs verandert. Het nieuwe inspectietoezicht houdt in dat de inspectie niet langer alleen alle scholen bezoekt maar met haar toezicht begint bij schoolbesturen. Het bestuur moet daarbij laten zien hoe het de kwaliteitszorg voor zijn scholen heeft geregeld. Het schoolplan vormt daarbij het uitgangspunt. Heeft het bestuur dit niet op orde of loopt een school bijvoorbeeld het risico zwak of zeer zwak te worden, zal de inspectie vervolgens ook de betreffende sch(o)/(en) bezoeken. De waarborgfunctie van de inspectie blijft onveranderd. De norm voor basiskwaliteit is dat een bestuur en zijn scholen voldoen aan de deugdelijkheidseisen rond de onderwijskwaliteit, de kwaliteitszorg en het financieel beheer.

Om de vanuit overheidswege opgelegde bezuinigingen en toenemende risico's op te kunnen vangen, is het wenselijk de flexibiliteit in de kostenstructuur te handhaven c.q. te vergroten.

Kinderopvang

De gemeente Dordrecht heeft in 2015 en 2016 opnieuw bezuinigd op het peuterwerk door het verlagen van de gesubsidieerde uurtarieven. Daarnaast is vanaf 2017 de subsidie voor reguliere kinderen van ouders met een kinderopvangtoeslag geschrapt. Vanuit de ervaringen met de kinderdagopvang blijkt het erg moeilijk om met een relatief be-

perkte omvang bij een school deze activiteiten zonder subsidie kostendekkend te kunnen uitvoeren, waardoor de onzekerheid en de kans op omzetsdaling verder toeneemt. Landelijk heeft minister Asscher aangekondigd dat elke peuter vanaf 2018 8 uur per week peuterwerk moet krijgen wat hiermee in tegenspraak is. Daarnaast zijn er signalen dat de gemeente Dordrecht vanaf 2018 minder VVE-middelen vanuit het gemeentefonds beschikbaar komt. De gevolgen van een bezuiniging zullen naar verwachting enerzijds zijn dat er per kindplaats minder formatie beschikbaar is, en anderzijds dat ouders mogelijk afhaken vanwege een ogenschijnlijk flink hogere ouderbijdrage. De consequentie hiervan zou zijn dat het personeelsbestand in vergelijking met de huidige situatie nog verder dient in te krimpen. Ook bij deze sector is het dan ook wenselijk de flexibiliteit in de kostenstructuur te handhaven c.q. te vergroten. Concreet betekent dit het hanteren van de tijdelijke schil bij de aanstellingen van medewerkers in de sector peuterwerk en kinderopvang enerzijds en het verkorten van huurcontracten voor locaties anderzijds.

Kwaliteit

De kwaliteit van het onderwijs is grotendeels afhankelijk van de kwaliteit van de medewerkers en het vermogen van de organisatie om te innoveren. Voldoende middelen voor scholing van alle medewerkers en het opleiden van invalkrachten in het PO en kinderopvang en onbevoegde startende leerkrachten in het VO is noodzakelijk. Aantrekkelijk werkgeverschap is een randvoorwaarde om een lerarentekort op bepaalde vakken te voorkomen.

2.3.2. Risicobeheersingsstelsel

Gezien de financiële positie van de stichting (zie hierna) is er enige bereidheid om een grote (financiële) impact van risico's te accepteren maar wel vanuit een beleidskader dat waar mogelijk risico's worden afgedekt. Zo moet operationeel het onderwijs en de kinderopvang altijd door kunnen gaan en dient te worden voldaan aan alle relevante wet- en regelgeving. Betrouwbare informatie (juist, tijdig en volledig) is noodzakelijk om goed te kunnen bijsturen. In deze subparagraaf wordt in het kader van 'Goed Bestuur' ingegaan op het stelsel van interne beheersingsmaatregelen dat wordt gehanteerd om tegemoet te komen aan de gesignaleerde risico's en onzekerheden. Omdat het VO de grootste sector binnen H₃O is, wordt de good governance-code van de VO-Raad toegepast.

Het stelsel van interne beheersingsmaatregelen is opgebouwd uit:

- 1) een geformuleerde visie, missie, strategie en operationele strategische doelstellingen waarmee wordt gestuurd en op basis daarvan het benoemen van kritische succesfactoren en prestatie-indicatoren;
- 2) een helder geformuleerd besturingsconcept en daarvan afgeleide taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden;
- 3) een adequate organisatiestructuur die aansluit op het besturingsconcept;
- 4) een goede procesinrichting en risico-analyse;
- 5) een goede planning- & controlcyclus en een daarbij behorend adequaat instrumentarium, waarin wordt gerapporteerd en geanalyseerd omtrent financiële en niet-financiële informatie.

In 2015 is voor het eerst in de geschiedenis van H₃O een meerjarig financieel beleidsplan met risico-analyse gepresenteerd. Naast het strategisch beleidsplan werden reeds elk jaar een kaderbrief, begroting en jaarverslag uitgebracht. De verbinding tussen deze stukken is nu versterkt met dit meerjarig financieel beleidsplan 2016-2019. Logischerwijze verschijnt dit plan nadat het strategisch plan 2015-2019 is vastgesteld.

Doelstelling van het meerjarig financieel beleidsplan is om een kader te bieden waarin ten eerste het beleid en de ambities op het gebied van planning & control en bedrijfsvoering voor de komende vier jaren worden verwoord en ten tweede de financiële randvoorwaarden worden geschetst waarbinnen de speerpunten uit het strategisch beleidsplan dienen te worden gerealiseerd rekening houdend met relevante ontwikkelingen en risi-

co's. Het financieel beleidsplan bevat daarom enerzijds bestaand en reeds vastgesteld beleid (verdelingsmodel) en anderzijds een nadere uitwerking van bepaalde onderwerpen (ambities planning & controlcyclus en bedrijfsvoering, risico-analyse). Deze uitwerking is van invloed op de noodzakelijke omvang van het weerstandsvermogen en de beschikbare budgetten voor strategische speerpunten. Dit eerste financieel beleidsplan is afgestemd met directeuren en binnen het bestuursbureau. Het gegeven dat dit document voor het eerst verschijnt, geeft tevens aan dat dit een stuk in ontwikkeling is. Jaarlijks zullen de in dit plan opgenomen ontwikkelingen en risico's worden geëvalueerd in samenhang met de voortgang van de realisatie van de strategische speerpunten en risicobeheersingsmaatregelen. Waar nodig zullen nieuwe ontwikkelingen en risico's worden toegevoegd en worden bijgestuurd. Hierover wordt gerapporteerd in de jaarlijkse kaderbrief, begroting en jaarverslag.

2.3.3. Risicobeheersingsmaatregelen

Binnen H³O zijn reeds verschillende risicobeheersingsmaatregelen genomen. Zo wordt in de meerjarenbegroting uitgegaan van een behoedzaam scenario voor de ontwikkeling van leerlingenaantallen. Om eventuele bezuinigingen op te kunnen vangen, wordt gewerkt met een flexibele schil bij de inzet van personeel in de vorm van tijdelijke contracten. Bij het PO is hiervoor inmiddels beleid uitgeschreven, bij het VO en de sector peuterwerk en kinderopvang dient dit nog te gebeuren. Bij het VO is in 2014 het voorstel voor een nieuw taakbeleid gestrand. Naar verwachting wordt in 2017 een nieuw voorstel ter besluitvorming voorgelegd. Het beheer van het ICT-netwerk is in 2014 ondergebracht bij Kien, specialist voor het onderwijs in Dordrecht.

In 2015 en 2016 zijn de volgende maatregelen genomen om tot verdere risicobeheersing te komen (op het niveau van 'financial control'):

- Digitale verwerking van inkoopfacturen;
- Digitale verwerking van ouderbijdragen in het VO en PO;
- Incassobeleid bij GGN is ontwikkeld en beperkt tot enkel de ouderbijdragen kinderopvang;
- Het verzekeringenpakket is doorgelicht en ondergebracht bij één verzekeraar;
- De betrouwbaarheid van de financiële administratie wordt verbeterd door controle op de volledigheid van de onderbouwing van mutaties en prestatielevering (contractenregister, pakbonnen) en tijdige aanlevering;
- Het aantal bankrekeningen en pasjes is beperkt. Het betalingsverkeer is efficiënter georganiseerd;
- Het actualiseren van het handboek AO is overgeheveld naar het takenpakket van de assistent-controller. Het beleid op het gebied van aanbestedingen wordt ontwikkeld conform gewijzigde wet- en regelgeving;
- Het bestuur van Kien is voorgesteld om haar beleid periodiek te laten doorlichten door een externe deskundige mede gezien de snelheid van ontwikkelingen op het gebied van ICT en daaraan gekoppelde wet- en regelgeving (onder andere privacy en data-security);
- De samenwerking met toezichthouder FCC binnen de schoonmaak-BV FBD is geëvalueerd. De toezichtovereenkomst met FCC is opgezegd per 9 juli 2016; vanaf die datum is een nieuwe toezichthouder aangetrokken voor het organiseren van en controle op kwaliteit schoonmaak. Vanaf juli 2016 wordt de personele-, salaris- en financiële administratie door H³O zelf uitgevoerd. Het 49%-aandeel van FCC in FBD is overgenomen per 2 november 2016 waardoor H³O nu 100%-aandeelhouder is.
- De invoering van de wet DBA als opvolger van de VAR wordt opgepakt nadat meer duidelijkheid bestaat over de verdere implementatie vanuit de belastingdienst.

Om tot verdere risicobeheersing te komen (op het niveau van 'management control') hebben we de volgende ambities. Deze ambities worden in 2017 en 2018 verder vertaald in concrete acties.

Realiseren van samenhang tussen strategie, beleid en risicomanagement

Stichting H₃O maakt reeds elke 4 jaar een concrete vertaling van haar maatschappelijke opdracht in een strategisch meerjarig beleidsplan. Om tot een dergelijk plan te komen zijn bouwstenen in de vorm van een analyse van sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen en de evaluatie van resultaten van de afgelopen beleidsperiode noodzakelijk. Op basis hiervan worden in het plan nieuwe strategische doelstellingen per beleidsdomein geformuleerd. Deze doelstellingen in het strategische beleidsplan gelden als leidraad voor de organisatie. Bij het opstellen van dit beleidsplan is een brede doorsnede van de H₃O organisatie betrokken. Aan het plan is meegewerkt door College van Bestuur, directeuren en medewerkers bestuursbureau. Het plan is toegelicht aan medewerkers, medezeggenschap, ouders en vertegenwoordigers uit het maatschappelijk middenveld. Voor de periode 2015-2019 is het beleidsplan getiteld "Voldoende is niet goed genoeg....".

Ambitie is om jaarlijks te actualiseren welke ontwikkelingen, risico's en onzekerheden het realiseren van het strategisch beleid en doelen in de weg kunnen staan en deze analyse te verwoorden in de begroting (inclusief jaarplan) en de rapportages aan de Raad van Toezicht en de directeuren en de medezeggenschapsraden hierover te informeren. Afhankelijk van de uitkomsten kan en zal het College van Bestuur in samenspraak met de directeuren inzetten op een al dan niet intensiever risicomanagement en het nemen van additionele beheersmaatregelen.

Koppelen kritische succesfactoren/prestatie-indicatoren en strategische thema's (koppeling met strategisch beleidsplan)

Ambitie is om een koppeling te maken tussen strategische thema's, speerpunten/kritische succesfactoren (KSF's) en kritische prestatieindicatoren (KPI's). Met KSF's bedoelen we organisatiekritische factoren die bijdragen aan het realiseren van de strategische organisatiedoelstellingen. Met KPI's bedoelen we meetbare indicatoren die zijn opgesteld volgens het SMART-principe (specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdsgebonden) en het CHI-model (concreet, helder en inspirerend). Waar mogelijk wordt een speerpunt gekoppeld aan een projectleider (verantwoordelijke directeur of groep van directeuren, MT-lid bestuursbureau) en wordt van elk speerpunt bepaald of het een resultaat- of inspanningsverplichting betreft.

Realiseren van samenhang tussen jaarplan, bestuursverslag en verantwoording

Het strategisch beleidsplan overspant een periode van vier kalenderjaren. Voor elk van de vier jaren wordt een jaarplan uitgewerkt en verwoord in de jaarlijkse begroting. Hierin zijn de doelen voor dat jaar in acties met concrete kwalitatieve en kwantitatieve resultaten uitgewerkt. De doelstellingen en targets worden in het jaarplan onderverdeeld naar de vijf beleidsdomeinen uit het strategisch meerjarenplan: Kwaliteit, Onderwijs, Ontwikkeling en Opvoeding, Medewerkers, ICT en Waardering.

Ambitie is dat het College van Bestuur jaarlijks in de vergadering van de Raad van Toezicht verantwoording af legt over de realisatie van de doelstellingen van het afgelopen kalenderjaar. Tevens wordt in die vergadering het jaarplan voor het komende jaar door het College van Bestuur gepresenteerd en door de Raad van Toezicht goedgekeurd (zie hierboven). Het College van Bestuur draagt zorg voor tijdige en periodieke verantwoordingsrapportages over de realisatie van de overeengekomen doelstellingen conform het toezichtkader van de Raad van Toezicht in de vorm van een samenvattend overzicht van zowel de voortgang van die acties als van de kritische prestatie-indicatoren (KPI-monitor) over de afgelopen periode. De directeuren en de medezeggenschapsraden worden hierover geïnformeerd. Deze rapportage is de basis voor het bestuursverslag in het jaarverslag.

Programmagroepen

Om tot uitvoering van bovenstaande ambities te komen, is een structuur binnen H³O opgezet bestaande uit een stuurgroep en 3 programmagroepen:

- De programmagroep Kwaliteit en Ontwikkeling (K&O);
- De programmagroep Medewerkers, Waardering en Communicatie (MWC);
- De programmagroep ICT en Bedrijfsvoering (I&B).

Alle directeuren en afdelingshoofden van het bestuursbureau zitten in een programmagroep. Per programmagroep zijn speerpunten uit het strategisch plan en risico's uit het financieel beleidsplan toebedeeld. Per onderwerp is een projectplan geschreven met een tijdsplanning. Daarbinnen is een prioritering aangebracht. De programmagroepen leggen via het MT-totaal verantwoording af aan het College van Bestuur. Hiervoor is een leidraad ontwikkeld waarbij per speerpunt/beleidsvoornemen (KSF) is bepaald:

- de prestatie-indicator (KPI);
- onderscheid strategisch-tactisch-operationele doelstelling en inspannings- of resultaatverplichting;
- de verantwoordelijke functionaris(sen) en de programmagroep;
- de status van het project;
- de voortgang.

Deze leidraad wordt halfjaarlijks geactualiseerd en gerapporteerd aan de Raad van Toezicht. Daarmee is dit document tevens het instrument om tot bijsturing te komen van de te behalen resultaten voor het eerstvolgende jaarplan op stichtingsniveau (per kalenderjaar) en de jaarprogramma's op schoolniveau (per schooljaar).

2.3.4. Financiële positie per 31 december 2016

Om risico's op te kunnen vangen, is een bepaalde omvang van het eigen vermogen noodzakelijk. De financiële positie per 31 december 2016 van H³O is in vergelijking met 2015 licht verminderd, maar blijft solide. Deze conclusie is gebaseerd op een aantal financiële kengetallen die hieronder zijn opgenomen. In onderstaande tabel zijn de waarden opgenomen van de jaren 2016 en 2015.

Kengetal	2016	2015	2016	2015
	geconsolideerd inclusief SCOD		enkelvoudig exclusief SCOD	
Rentabiliteit	- 0,80	- 0,06	- 0,84	- 0,11
Liquiditeit (current ratio)	2,63	3,19	2,30	2,85
Solvabiliteit	0,64	0,64	0,60	0,61
Weerstandsvermogen	32,0	33,3	27,9	29,2
Kapitalisatiefactor	44,0	47,3	39,9	43,2
Huisvestingsratio	9,6	10,7	9,6	10,7

Rentabiliteit

In het onderwijs wordt voor de bepaling van het kengetal rentabiliteit het resultaat gedeeld door de totale baten van de gewone bedrijfsvoering. De rentabiliteit over 2016 is gedaald vanwege het negatieve resultaat (zie subparagraaf 2.3.5).

Liquiditeit - current ratio

De current ratio is een maatstaf die aangeeft of de stichting op korte termijn te maken kan krijgen met liquiditeitsproblemen. De current ratio op basis van de balans 2016 geeft aan dat H³O 2,63 keer meer over vlottende activa beschikt dan wat op korte termijn aan schuldeisers betaald moet worden. De daling van de current ratio is het gevolg van de daling van de vlottende activa (zie paragraaf 3.3).

Solvabiliteit

De solvabiliteit is een graadmeter voor de financiële onafhankelijkheid (van financieringsinstellingen) van H₃O. Dit kengetal geeft weer welke bezittingen de stichting tegenover haar schulden heeft staan, zodat zij op langere termijn aan haar verplichtingen kan voldoen. De solvabiliteit is in 2016 gelijk gebleven op 0,64. H₃O is financieel gezond.

Weerstandsvermogen

Behalve de hiervoor toegelichte kengetallen is het weerstandsvermogen een belangrijke indicator voor de continuïteitsverwachting van de stichting. In welke mate is H₃O in staat om tegenvallers op te vangen? Voor het weerstandsvermogen wordt de volgende definitie gehanteerd: 'het weerstandsvermogen is het eigen vermogen uitgedrukt in een percentage van alle baten in een jaar inclusief de financiële baten en exclusief de buitengewone lasten'. Om de continuïteit van H₃O te waarborgen is een bepaalde ondergrens van het eigen vermogen noodzakelijk. Deze noodzakelijke omvang van het weerstandsvermogen wordt bepaald op basis van het risicoprofiel van H₃O, de benodigde financiering van investeringen en de bestemmingsreserves.

Volgens de geconsolideerde balans 2016 van H₃O, inclusief SCOD, bedraagt het eigen vermogen per 31 december 2016 € 13,001 mln, overeenkomend met een weerstandsvermogen van 32,0% (2015 33,3%). Bij een weerstandsvermogen onder de 40% is volgens de oude regelgeving 'waarschijnlijk géén sprake van een te hoog eigen vermogen'¹. Van het eigen vermogen ultimo 2016 is 17,4% van de baten (2015 12,8%) nodig voor de financiering van bestaande vaste activa (exclusief sector peuterwerk & kinderopvang en SCOD). De omvang van de bestemmingsreserves (met private middelen opgebouwde reserves peuterwerk & kinderopvang, SCOD en overschrijdingsmiddelen PO en met publieke middelen gevormde reserves voor flexibele BAPO) is ultimo 2016 vastgesteld op 9,6% van de baten (2015 10,8%). Uit het weerstandsvermogen is daardoor per saldo ultimo 2016 een buffer van 5,0% (2015 9,7%) beschikbaar voor de afdekking van risico's en financiering van nieuwe investeringen in materiële vaste activa.

Kapitalisatiefactor & huisvestingsratio

In 2009 heeft de 'Commissie Vermogensbeheer Onderwijsinstellingen' (commissie Don) een nieuw kengetal geïntroduceerd voor de beoordeling van het vermogensbeheer van een onderwijsinstelling: de kapitalisatiefactor gedefinieerd als totaal kapitaal exclusief gebouwen en terreinen gedeeld door de totale baten. Voor grote instellingen in het PO en VO (waaronder H₃O wordt gerekend) wordt een bovengrens van 35% genoemd. Deze 35% is opgebouwd uit een risicobuffer van 5%, een financieringsbehoefte voor investeringen in materiële vaste activa van 18% en een transactieliquiditeit voor het opvangen van het verschil tussen inkomsten en uitgaven in de loop van het jaar van 12%². Een commissie van de VO-Raad vond de bovengrens in 2010 te laag en concludeerde dat de omvang van de buffer op basis van een analyse van de specifieke situatie van een organisatie waarschijnlijker tussen de 8% en 15% zou moeten liggen. Dit zou zeker gelden voor een school die te maken heeft met een substantiële krimp van het aantal leerlingen. Relevant voor deze beoordeling is tevens de mogelijkheden die de organisatie heeft om op korte en middellange termijn bezuinigingsmaatregelen te nemen om financiële ruimte te creëren. Het opstellen van een risico-analyse voor de eigen instelling wordt geadviseerd. In het kader van het strategisch plan 2015-2019 is in het najaar 2015 een financieel beleidsplan opgesteld met een specifieke risico-analyse voor H₃O (zie de vorige subparagraaf).

¹ De commissie Don heeft geen signaleringsgrenzen voor het weerstandsvermogen opgesteld.

² Hierbij wordt opgemerkt dat de commissie Don geen rekening houdt met private middelen, met voorzieningen en bestemmingsreserves, uitgaat van een financieringsbehoefte van materiële vaste activa exclusief gebouwen en terreinen en bovendien haar advies gaf vóór de wijziging in de regelgeving voor de jaarverslaggeving met ingang van de jaarrekening 2010 (schrappen 'eeuwigdurende' vordering VO op het ministerie van OCW en ramen verplichtingen flexibele BAPO in bestemmingsreserve).

Ultimo 2016 ligt de kapitalisatiefactor bij H³O op 44,0% (2015 47,3%). Indien hieruit wordt geabstraheerd van het private kapitaal van de SCOD, komt de kapitalisatiefactor uit op 39,9% (2015 43,2%). Als bovendien wordt geabstraheerd van de private overschrijdingsmiddelen en privaat kapitaal sector peuterwerk en kinderopvang, komt de kapitalisatiefactor uit op 35,5% (2015 37,9%). De lagere kapitalisatiefactor wordt veroorzaakt door het negatieve resultaat. Na het verschijnen van het rapport van de commissie Don heeft de inspectie OCW de afgelopen jaren nader onderzoek verricht naar de vermogensposities van onderwijsinstellingen. Op basis van dit onderzoek hecht de inspectie inmiddels minder waarde aan de kapitalisatiefactor en meer aan de omvang van de risicobuffer als indicatie voor een mogelijk te hoog eigen vermogen (zie hierboven bij weerstandsvermogen). Met ingang van 2016 maakt de inspectie voor haar financieel toezicht gebruik van een set kengetallen met bijbehorende signaleringswaarden. De signaleringswaarden van de kengetallen zijn nadrukkelijk geen normen. Zij dienen als detectiemiddel voor mogelijke problemen. Gezien de financiële positie van en de waarden bij H³O is hiervan bij H³O geen sprake.

Een nieuw kengetal is de huisvestingsratio (huisvestingslasten + afschrijvingen gebouwen en terreinen / totale lasten) met een signaleringswaarde van 10%. Deze ratio is bij H³O relatief hoog, omdat de gezamenlijke huisvestingslasten van de vmbo-beroepsgerichte afdelingen van het Stedelijk Dalton Lyceum en het Insula College in het Leerpark integraal zijn opgenomen, terwijl de bijdrage van het Stedelijk Dalton Lyceum hierin is opgenomen bij de overige overheidsbijdragen. Indien van het deel van het Stedelijk Dalton Lyceum wordt geabstraheerd, daalt de huisvestingsratio bij H³O tot onder de signaleringswaarde.

Conclusie

Het weerstandsvermogen van H³O beweegt zich ultimo 2016 tussen de in 2006 genoemde signaleringsgrenzen. De solvabiliteit ultimo 2016 ligt boven de door de commissie Don in 2009 genoemde ondergrens. Geabstraheerd van privaat kapitaal ligt de kapitalisatiefactor net boven de bovengrens van de commissie Don en inclusief privaat kapitaal ruim erboven. Daarbij ligt de buffer op de door de commissie Don bepaalde 5%, maar onder de bandbreedte van 8% - 15% genoemd door de commissie van de VO-Raad in 2010. Uit de risico-analyse blijkt dat zich bij H³O voor zover bekend slechts één specifiek risico voordoet naast de door de commissie Don genoemde risico's. De belastingdienst voert een feitenonderzoek en inmiddels ook onderzoek ter plaatse uit naar de fiscale eenheid met de schoonmaak-BV FBD. Wij zien de afloop hiervan met vertrouwen tegemoet. Wel is er bij H³O sprake van een mogelijk krimpscenario bij het Insula College als gevolg van de demografische ontwikkeling waar volgens de commissie van de VO-Raad een hogere risicobuffer voor nodig is dan 5%.

De geraamde omvang van de bestemmingsreserve van de sector peuterwerk en kinderopvang ultimo 2016 van 16,5% van de baten van de sector (ultimo 2015 15%) is naar verwachting in combinatie met de verbeterde aansturing van de sector voldoende om toekomstige tegenvallers op te kunnen vangen.

2.3.5. Analyse resultaat 2016

Het exploitatiesaldo 2016 bedraagt - € 0,327 mln (2015 € 0,023 mln). De sectoren voortgezet en primair onderwijs haalden beiden een negatief resultaat waarop in de begroting al was gerekend. De sector peuterwerk en kinderopvang (PWKO) realiseerde een positiever resultaat dan geraamd in de begroting. Het positieve resultaat van de SCOD bestaat uit rentebaten.

De bijdrage van de sectoren aan de dekking van de bovenschoolse lasten was in 2016 hoger dan in 2015 vanwege de opbouw van een voorziening FBD en vanwege de lagere rentebaten. Indien hiervan wordt geabstraheerd, bleven de structurele bovenschoolse kosten vrijwel gelijk.

Voortgezet onderwijs

In de begroting 2016 werd een resultaat voor het VO geraamd van - € 0,200 mln. Deze raming werd verbeterd bij de 1^e bijstelling voor € 0,100 mln vanwege niet-gebruikt innovatiebudget, maar alsnog ingezet bij de 2^e bijstelling vanwege noodzakelijke hogere vervangingskosten, waardoor de raming opnieuw uitkwam op - € 0,200 mln. Het resultaat van het Insula College over 2016 is uitgekomen op - € 0,209 mln, vrijwel gelijk aan de raming.

Primair onderwijs

In de begroting 2016 en eveneens de 1^e bijstelling werd een negatief resultaat geraamd bij het PO van - € 0,200 mln. Deze raming werd aangepast naar - € 0,300 mln bij de 2^e bijstelling vanwege een inhaalslag vanuit het participatiefonds door middel van een inhouding via DUO op de rijksvergoeding inzake vanaf 2012 betaalde ww-uitkeringen voor voormalige medewerkers met een tijdelijk contract en in 2013 ontslagen conciërges waarvan de ID-subsidie stopte. Omdat deze inhaalslag pas in 2016 plaatsvond, konden geen correctieacties meer plaatsvinden bij het participatiefonds in dossiers van deze voormalige medewerkers. Intern zijn maatregelen genomen om herhaling in de toekomst te voorkomen. Daarnaast dienden transitievergoedingen te worden betaald onder meer voor een collega die na 2 jaar ziekte met IVA is gegaan. Dit is een lacune in de Wet Werk en Zekerheid waarvan door minister Asscher is toegezegd deze te repareren met ingang van 2018. De ministerraad heeft er inmiddels mee ingestemd dat werkgevers voor transitievergoedingen na 2 jaar ziekte vanaf 2018 met terugwerkende kracht worden gecompenseerd. Het gerealiseerde resultaat 2016 kwam uit op - € 0,203 mln, vrijwel gelijk aan de oorspronkelijke raming. De verbetering in vergelijking met de 2^e bijstelling werd veroorzaakt door een hogere vergoeding van het vervangingsfonds vanwege de overgang naar een nieuwe vergoedingssystematiek. Vanwege invoeringsproblemen bij het vervangingsfonds werd de hogere vergoeding pas na de 2^e bijstelling bekend.

Peuterwerk & kinderopvang

In de begroting 2016 en de 1^e en 2^e bijstelling werd een resultaat geraamd van € 0,050 mln bij de kinderopvang. Vanwege de gestegen omzet en efficiënte personele inzet werd gerealiseerd € 0,071 mln, licht boven de raming van de 2^e bijstelling.

SCOD

De SCOD realiseerde een resultaat van € 0,014 mln bestaande uit rentebaten. In de begroting 2016 was een raming van € 0,020 mln opgenomen.

2.3.6. Investerings- en financieringsbeleid

In de begroting 2016 was voor een bedrag van € 2,650 mln aan investeringen geraamd. Hierin waren naast budgetten voor meubilair, ICT, leermiddelen en boeken bedragen geraamd voor verbouwingen € 0,900 mln (Halmaheiraplein) en € 0,150 mln (Koningstraat). De raming voor ICT was relatief hoog vanwege de vervanging van presentatieschermen en computers en aankoop van extra laptops en tablets bij de scholen. Bovenschools werd gestart met de vervanging van de telefooncentrale.

Bij de 1^e resp. 2^e bijstelling werd de raming verhoogd voor de vervanging van kluisjes bij het Halmaheiraplein (schoolmeubilair) en doorgeschoven ICT-investeringen vanuit 2015 tot in totaal € 3,235 mln resp. € 3,285 mln.

Gerealiseerd in 2016 is € 3,162 mln (2015: € 0,273 mln). De begeleidingskosten van de verbouwing van het Halmaheiraplein zijn geboekt op de exploitatie. Een deel van de geraamde ruimte voor leermiddelen in het PO is vanwege uitgestelde besluitvorming door-

geschoven naar 2017. De afschrijvingen over 2016 bedroegen € 1,242 mln. Gevolg is dat ultimo 2016 het financieringssaldo substantieel is gestegen (zie subparagraaf 2.4.2.).

2.3.7. Treasuryverslag

Het treasurystatuut van H₃O is in 2014 aangescherpt. Het afgelopen jaar is vanuit het ministerie de regeling 'Beleggen, lenen en derivaten OCW 2016' gepubliceerd ter vervanging van de regeling 'Beleggen en belenen door instellingen voor onderwijs en onderzoek 2010'. Het treasurystatuut van H₃O voldeed reeds aan deze gewijzigde regelgeving.

De overtollige liquide middelen van H₃O zijn belegd op spaarrekeningen. Bij een verbetering van het beursklimaat zullen mogelijk in 2017 liquide middelen in risicomidende fondsen worden ondergebracht. Besluiten hierover worden genomen in samenhang met de voor het meerjarige investeringsplan benodigde financiering.

2.3.8. Continuïteitsparagraaf

Vanaf het verslagjaar 2013 is een continuïteitsparagraaf verplicht voorgeschreven. Deze bestaat uit een onderdeel A. Gegevensset en een onderdeel B. Rapportages.

A. Gegevensset

A1. *Leerlingenaantallen en formatie*

<i>Kengetal</i>	<i>2016 realisatie</i>	<i>2017 begroting</i>	<i>2018 begroting</i>	<i>2019 begroting</i>
<i>Leerlingenaantallen (stand 1/10):</i>				
VO (exclusief vavo)	2.363	2.320	2.270	2.220
PO	3.032	3.045	3.035	3.035
<i>Totaal</i>	<i>5.395</i>	<i>5.365</i>	<i>5.305</i>	<i>5.255</i>
<i>Personele bezetting in fte (stand 31/12):</i>				
Management/directie	13,5	15,7	15,7	15,7
Onderwijsgevend personeel	317,9	306,1	302,5	299,9
Overige medewerkers incl. PWKO	113,0	113,5	114,5	114,5
<i>Totaal exclusief vervanging</i>	<i>444,3</i>	<i>435,3</i>	<i>432,6</i>	<i>430,0</i>

In paragraaf 2.3.1. wordt de geraamde ontwikkeling van de leerlingenaantallen toegelicht. Gevolg van de verwachte daling bij met name het VO is dat de lumpsumvergoeding daalt. Deze daling wordt opgevangen door beperking van de OP-formatie (zie hierna de staat / raming van baten en lasten). De formatie van management/directie neemt toe vanwege de invulling van vacatures van directiefuncties in het PO en lid College van Bestuur. De medewerkers van de sector peuterwerk en kinderopvang zijn opgenomen bij de overige medewerkers. In de meerjarenbegroting is uitgegaan van het continueren van de bezetting en formatie. Bij mutaties in de bezetting wordt de personele inzet in deze sector echter binnen relatief korte termijn en voor zover mogelijk aangepast.

A2. Meerjarenbegroting

<i>Balans</i>	<i>2016 realisatie</i>	<i>2017 begroting</i>	<i>2018 begroting</i>	<i>2019 begroting</i>
Immateriële vaste activa	0	0	0	0
Materiële vaste activa	7.123.706	6.743.706	6.528.706	6.048.706
Financiële vaste activa	0	0	0	0
<i>Totaal vaste activa</i>	<i>7.123.706</i>	<i>6.743.706</i>	<i>6.528.706</i>	<i>6.048.706</i>
Voorraden	0	0	0	0
Vorderingen	2.083.000	2.083.000	2.083.000	2.083.000
Liquide middelen	11.195.354	10.304.787	9.999.487	10.618.498
<i>Totaal vlottende activa</i>	<i>13.278.354</i>	<i>12.387.787</i>	<i>12.082.487</i>	<i>12.701.498</i>
TOTAAL ACTIVA	20.402.060	19.131.493	18.611.193	18.750.204
Algemene reserve	9.083.394	8.783.394	8.833.394	8.747.319
Bestemmingsreserve publiek	457.305	357.305	257.305	193.380
Bestemmingsreserve privaat	3.460.521	3.280.521	3.100.521	3.020.521
<i>Totaal eigen vermogen</i>	<i>13.001.220</i>	<i>12.421.220</i>	<i>12.191.220</i>	<i>11.961.220</i>
Voorzieningen	2.355.934	2.392.091	2.101.791	2.470.802
Langlopende schulden	0	0	0	0
Kortlopende schulden	5.044.906	4.318.182	4.318.182	4.318.182
<i>Totaal vreemd vermogen</i>	<i>7.400.840</i>	<i>6.710.273</i>	<i>6.419.973</i>	<i>6.788.984</i>
TOTAAL PASSIVA	20.402.060	19.131.493	18.611.193	18.750.204

<i>Staat / Raming van baten en lasten</i>	<i>2016 realisatie</i>	<i>2017 begroting</i>	<i>2018 begroting</i>	<i>2019 begroting</i>
Rijksbijdragen	35.220.343	34.320.000	33.745.000	33.370.000
Overige overheidsbijdragen	1.922.917	1.905.000	1.900.000	1.870.000
Overige baten	3.360.498	2.845.000	2.825.000	2.820.000
<i>Totaal baten</i>	<i>40.503.758</i>	<i>39.070.000</i>	<i>38.470.000</i>	<i>38.060.000</i>
Personele lasten	32.204.581	31.630.000	30.810.000	30.485.000
Afschrijvingen	1.242.258	1.290.000	1.195.000	1.140.000
Huisvestingslasten	3.721.883	3.545.000	3.600.000	3.595.000
Overige instellingslasten	589.270	582.500	582.500	582.500
Leermiddelen	3.157.479	2.690.000	2.600.000	2.575.000
<i>Totaal lasten</i>	<i>40.915.471</i>	<i>39.737.500</i>	<i>38.787.500</i>	<i>38.377.500</i>
<i>Saldo baten en lasten</i>	<i>- 411.713</i>	<i>- 667.500</i>	<i>- 317.500</i>	<i>- 317.500</i>
Financiële baten	106.771	100.500	100.500	100.500
Financiële lasten	11.989	13.000	13.000	13.000
<i>Saldo financiële baten en lasten</i>	<i>94.782</i>	<i>87.500</i>	<i>87.500</i>	<i>87.500</i>
<i>Resultaat deelnemingen</i>	<i>- 9.800</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
EXPLOITATIESALDO	- 326.731	- 580.000	- 230.000	- 230.000

De meerjarenbegroting 2017 – 2019 laat jaarlijks een tekort zien. Dit tekort is meerjarig geraamd bij de sectoren VO en PO. Voor het Insula College is in 2017 een tekort geraamd van - € 0,400 mln, in 2018 - € 0,050 mln en in 2019 - € 0,150 mln. Bij het PO is zowel in 2017 als 2018 een tekort geraamd van - € 0,200 mln en in 2019 - € 0,100 mln. Voor de sector peuterwerk en kinderopvang wordt meerjarig een resultaat van nihil geraamd. Voor de SCOD wordt structureel een resultaat van € 0,020 mln geraamd uit rentebaten. De geraamde resultaten zijn in lijn met de uitgangspunten van het financieel beleidsplan 2016-2019. Hierin is zowel voor het VO als het PO beleidsmatig een tekort goedgekeurd van in totaal - € 0,800 mln over de periode 2016-2019.

De stabilisering van het aantal leerlingen zorgt bij het PO in combinatie met het beschikbaar komen van middelen uit het nationaal onderwijsakkoord voor een in principe kostendekkende exploitatie. Beleidsmatig is gekozen voor een meerjarig tekort om zodoende ruimte vrij te maken voor innovatiebudget voor het realiseren c.q. versnellen van strategische doelstellingen voor € 0,200 mln op jaarbasis vanaf augustus 2016.

Ook voor het VO was in het financieel beleidsplan 2016-2019 innovatiebudget vrijgemaakt. De grotere verwachte daling van het aantal leerlingen bij het Insula College in vergelijking met de raming in het financieel beleidsplan zorgt ervoor dat het innovatiebudget helaas moest worden geschrapt vanaf augustus 2017, omdat de voorkeur is gegeven aan het verzachten van de noodzakelijke bezuinigingen op de formatie als gevolg van de geraamde leerlingendaling.

De gewenste omvang van de bestemmingsreserve voor de sector peuterwerk en kinderopvang is bereikt. Om deze reden wordt voor 2017 een resultaat van nihil geraamd. Daarbinnen is incidenteel een innovatiebudget geraamd van € 0,050 mln voor kwaliteitsverbetering. Vanaf 2018 wordt eveneens een resultaat van nihil geraamd, maar in hoeverre dit reëel is, is afhankelijk van het nieuwe VVE-kader vanuit het Rijk en de mogelijke bezuinigingen van de gemeente Dordrecht op het peuterwerk vanaf 2018 als gevolg daarvan.

De mutaties in het eigen vermogen vloeien voort uit de geraamde resultaten. Daarbinnen daalt de omvang van de bestemmingsreserve publiek, omdat de bestemmingsreserve voor flexibele bapo een dalende trend vertoont bij zowel het VO als het PO. De private bestemmingsreserve stijgt met de resultaten van de sector peuterwerk en kinderopvang en de SCOD. Per saldo daalt naar verwachting de omvang van de algemene reserve in lijn met het ingezette beleid uit het financieel beleidsplan 2016-2019. Vanaf 2016 leidt dit tot een verslechtering van de ratio's voor het vermogen als gevolg van de beleidsmatig geraamde tekorten. In de ratio's voor weerstandsvermogen en kapitalisatiefactor is het private vermogen inbegrepen. Indien hiervan wordt geabstraheerd, is de kapitalisatiefactor in de jaren 2016 tot en met 2018 vrijwel gelijk aan de door de commissie Don gehanteerde signaleringswaarde. Vanwege de grote investeringen in 2016 (€ 3,2 mln) is het financieringssaldo voor materiële vaste activa in 2016 gestegen. In de jaren daarna worden jaarlijks voor € 0,9 mln investeringen geraamd, waardoor het financieringssaldo weer terugloopt. Per saldo is de buffer binnen de algemene reserve ultimo 2016 gedaald naar 5% en beweegt zich naar verwachting in de periode 2017-2019 tussen de 5% en 7%.

<i>Kengetallen</i>	<i>2016 realisatie</i>	<i>2017 begroting</i>	<i>2018 begroting</i>	<i>2019 begroting</i>
Rentabiliteit	- 0,80	- 1,48	- 0,60	- 0,60
Liquiditeit (current ratio)	2,63	2,87	2,80	2,94
Solvabiliteit	63,7	64,9	65,5	63,8
Weerstandsvermogen	32,0	31,7	31,6	31,3
waarvan financiering vaste activa	17,4	17,1	16,8	15,8
waarvan bestemmingsreserves	9,6	9,3	8,7	8,4
waarvan buffer	5,0	5,3	6,1	7,1

Kapitalisatiefactor	44,0	43,2	43,4	45,1
waarvan privaat	8,5	8,4	8,0	7,9
Kapitalisatiefactor publiek	35,5	34,8	35,4	37,2
Huisvestingsratio	9,6	9,7	10,1	10,2

B. Overige rapportages

B1. Rapportage aanwezigheid en werking van het interne risicobeheersings- en controle-systeem en B2. Beschrijving van de belangrijkste risico's en onzekerheden

Voor een beschrijving van ontwikkelingen, risico's, stelsel en beheersingsmaatregelen wordt verwezen naar de subparagrafen 2.3.1 tot en met 2.3.3

B3. Rapportage toezichthoudend orgaan.

Stichting H₃O is verantwoordelijk voor voorzieningen voor onderwijs en opvang voor kinderen van 0 tot 18 jaar. Geïnspireerd door een christelijke levensovertuiging wil zij haar maatschappelijke verantwoordelijkheid waarmaken. De doorgaande ontwikkelingslijn van kinderen staat centraal; een drempelloze overgang van kinderopvang en peuterwerk naar het primair onderwijs en een soepele overstap van primair- naar voortgezet onderwijs. Daaromheen is een netwerk van voorschoolse en naschoolse opvang georganiseerd.

De Raad van Toezicht houdt toezicht op het beleid van het College van Bestuur, het reilen en zeilen van de scholen die onder H₃O vallen en functioneert als klankbord voor het College van Bestuur. De Raad van Toezicht houdt zich bij haar werkzaamheden aan de Code Goed Bestuur, waarbij de werkwijze in een reglement is vastgelegd.

Per 12 april 2016 is de heer drs. A. Abee afgetreden als voorzitter van de Raad van Toezicht. H₃O is hem veel dank verschuldigd voor de wijze waarop hij de toezichthoudende rol gedurende vele jaren heeft vervuld. Hij is als voorzitter opgevolgd door de heer ir. R.A. van der Wal. Per 1 april is de heer drs. A. Venus toegetreden als lid.

Op 31 december 2016 was de samenstelling van de Raad van Toezicht als volgt:

De heer ir. R.A. van der Wal (voorzitter)
Mevrouw drs. J.A.M. Warmels MEM (vice-voorzitter)
De heer mr. R. Brandwijk (secretaris)
De heer ing. N. Stolk
De heer drs. A. Venus

De leden bekleedden de volgende hoofd- dan wel nevenfuncties:

- De heer Van der Wal: bezoldigd directeur Bbn Adviseurs; onbezoldigd lid investeringscommissie Triodos Cultuurfonds; onbezoldigd penningmeester Stichting de Stad Dordrecht.
- Mevrouw J.A.M. Warmels: rector Cals College te IJsselstein; voorzitter regiobestuur VO-raad; bestuurslid Stichting Leergeld; bestuurslid Vrienden van de techniek.
- De heer Brandwijk: seniorbeleidsmedewerker gemeente Gouda; lid raad van toezicht schoolbegeleidingscommissie 'Centraal Nederland' te Nunspeet; voorzitter lokale ombudscommissie gemeente Molenwaard; vicevoorzitter Raad van Toezicht stichting LOGOS te Leerdam; lid algemene commissie voor bezwaarschriften van de gemeente Diemen.
- De heer Stolk: statutair directeur ABS autoherstel B.V.; directeur Connect4consult.
- De heer Venus: onbezoldigd voorzitter Stichting Exodus Nederland; voorzitter RTV Dordrecht.

In het najaar van 2015 had de Raad van Toezicht al signalen ontvangen over een verstoorde relatie tussen enkele directeuren in het Primair onderwijs en de bestuurder. De situatie leidde ook tot diverse berichtgevingen in de pers. De raad heeft in het eerste halfjaar van 2016 ook op meerdere manieren contact onderhouden met een groep verontruste ouders.

In het voorjaar van 2016 heeft de Raad van Toezicht besloten een onderzoek in te stellen om zo zicht te krijgen op de oorzaken die aan de gerezen spanningen ten grondslag liggen. Daartoe heeft de Raad opdracht gegeven aan USBO; het onderzoeksbureau van de Universiteit Utrecht. Op basis van de uitkomsten van het onderzoek heeft de Raad van Toezicht besloten om een tweede bestuurder aan te stellen. Daarmee krijgt H₃O voor het eerst een tweehoofdig College van Bestuur. Een situatie die passend is gezien de omvang en complexiteit van onze organisatie.

In overleg met de bestuurder, de directeuren, de medezeggenschap en het bestuursbureau is een profiel voor de nieuwe bestuurder opgesteld. Eind 2016 is de procedure afgerond met de benoeming van mevrouw drs. J.M. Bos MEM uit Ottoland. Mevrouw Bos is per 1 januari 2017 met haar werkzaamheden begonnen.

In 2016 hebben 5 directeuren van het Primair onderwijs H₃O verlaten. Het vertrek van drie van hen hield verband met de gerezen spanningen. Twee directeuren verlieten de organisatie om een volgende stap in hun carrière te kunnen zetten.

De Raad van Toezicht kwam in 2016 meer dan 20 keer bijeen. Het betrof reguliere vergaderingen, bijeenkomsten om de ontstane situatie met de bestuurder en de directeuren te bespreken, deelname aan het onderzoek door USBO, voorbereidende vergaderingen voor de selectie van de nieuwe bestuurder, selectiebijeenkomsten en dergelijke. Daarnaast was er ook deelname aan formele en informele bijeenkomsten van H₃O.

Door leden van de Raad werden werkbezoeken afgelegd aan de Prins Bernardschool en De Fontein. Twee vergaderingen van de GMR PO werden bezocht en een vergadering van de MR van het Insula College. In een aparte vergadering heeft de Raad van Toezicht aandacht besteed aan haar eigen functioneren. Daarbij is de leidraad voor zelfevaluatie van PWC gevolgd. Bij de evaluatie is vastgesteld dat de leden van de Raad van Toezicht elkaar aanvullen en goed op elkaar zijn ingespeeld. Ook bij moeilijke omstandigheden of onderlinge meningsverschillen komen de leden op een constructieve manier tot besluitvorming.

Ook in 2016 hebben diverse leden van de Raad van Toezicht trainingen gevolgd. De heer van der Wal nam deel aan een serie van 8 bijeenkomsten voor Commissarissen en Toezichthouders, georganiseerd door Hemingway Corporate Governance uit Amsterdam.

In de reguliere vergaderingen zijn onder meer de volgende punten ter besluitvorming of discussie aan de orde geweest:

- De managementletter van de accountant is besproken.
- Door het bestuur van de stichting voor Praktijkonderwijs-OPDC was in 2015 geconstateerd dat het te risicovol is om de Hans Petrischool als zelfstandige school te laten voortbestaan. Het voorstel om deze school onder te brengen binnen de Stichting H₃O kreeg echter geen instemming van de MR van het Insula College.
- Daarop is besloten de Hans Petrischool onder te brengen in een aparte stichting. Deze stichting en H₃O kunnen vervolgens een bestuurlijke unie vormen. Om deze unie mogelijk te maken heeft de Raad van Toezicht besloten om de statuten van zowel de Hans Petrischool als de SCOD aan te passen. De laatste om de bij de bestuurlijke unie behorende financiële borgstelling per 1 januari 2017 mogelijk te maken.

- Het businessplan over de doordecentralisatie van huisvestingsgelden is diverse keren onderwerp van discussie geweest. Besluitvorming daaromtrent wordt in het voorjaar van 2017 verwacht.
- Er heeft een beoordelingsgesprek met de bestuurder plaatsgevonden.
- De slagingspercentages binnen de VO-locaties zijn diverse keren besproken.
- De ontwikkeling van de leerlingaantallen stemmen tot tevredenheid. De demografische krimp in het PO lijkt voorbij. De krimp dient zich nu aan bij het VO, maar de gevolgen blijven vooralsnog beperkt.
- De jaarrekening 2015 en het jaarverslag 2015 zijn vastgesteld. H₃O verkeert naar het oordeel van de accountant EY in een prima financiële positie.
- De Raad van Toezicht benoemt, op voordracht van de auditcommissie, Mazars tot accountant voor het controlejaar 2016.
- De Raad heeft het voornemen tot overname van de aandelen van het Facilitair Bedrijf Dordrecht (FBD) van de andere aandeelhouder FCC tegen nominale waarde goedgekeurd. Over de fiscale eenheid tussen FBD en H₃O loopt een discussie met de Belastingdienst.
- Op grond van de nieuwe governance en mede op verzoek van de Raad van Toezicht is een risicoanalyse geactualiseerd. Het is een document in ontwikkeling.
- De begroting 2017 is goedgekeurd. In 2017 is sprake van enkele belangrijke wijzigingen, waaronder de aanstelling van de nieuwe bestuurder en een communicatie- en marketingmedewerker.
- De Raad heeft kennisgenomen van het voornemen om op De Regenboog een nieuw onderwijsconcept te gaan ontwikkelen. De geplande nieuwbouw voor De Regenboog kan dit proces versterken.
- De leden van de Raad van Toezicht hebben de taken opnieuw verdeeld. Daarbij is ook besloten om een onderwijscommissie in te stellen die de onderwijskundige ontwikkelingen monitort en als klankbord fungeert voor de bestuurder die onderwijskwaliteit in de portefeuille heeft.

De werkzaamheden van de Raad hebben plaatsgevonden in een goede sfeer en onderling vertrouwen.

H₃O is ook in 2016 een organisatie geweest die binnen het onderwijsveld een prominente plaats inneemt. Leerlingen staan daarbij centraal, zij moeten vanuit hun eigen mogelijkheden kunnen excelleren. Dank aan alle medewerkers die invulling geven aan kennisoverdracht en de vorming van waarden en normen en zo het excelleren mogelijk maken. Dit alles vanuit hoofd, hart en handen. Gezamenlijk dragen we zo verantwoordelijkheid en geven we invulling aan het goed functioneren van H₃O.

Rinald van der Wal
Voorzitter Raad van Toezicht

3. GECONSOLIDEERDE JAARREKENING

3.1. GECONSOLIDEERDE BALANS PER 31 DECEMBER 2016 (na resultaatbestemming)

ACTIVA			PASSIVA		
	31-12-2016	31-12-2015		31-12-2016	31-12-2015
Vaste activa			Eigen vermogen		
1.2 Materiële vaste activa	7.123.706	5.204.077	2.1 Eigen vermogen	13.001.220	13.327.951
1.2.1 Gebouwen en terreinen	2.529.797	1.810.185	2.1.1 Algemene reserve	9.083.394	8.997.820
1.2.2 Inventaris	3.716.061	2.553.352	2.1.2 Bestemmingsreserves publiek	457.305	556.380
1.2.3 Overige materiële vaste activa	877.848	840.540	2.1.3 Bestemmingsreserves privaat	3.460.521	3.773.751
Totaal vaste activa	7.123.706	5.204.077	Totaal eigen vermogen	13.001.220	13.327.951
Vlottende activa			Vreemd vermogen		
1.5 Vorderingen	2.083.000	1.904.841	2.3 Voorzieningen	2.355.934	2.543.055
1.5.1 Debiteuren	183.985	254.858	2.3.1 Voorziening personeel	1.026.430	1.071.137
1.5.2 Ministerie van OCW	753.111	763.265	2.3.3 Overige voorzieningen	1.329.504	1.471.918
1.5.6 Overige vorderingen overheden	719.417	475.000			
1.5.7 Overige vorderingen	136.214	171.053	2.4 Langlopende schulden	0	0
1.5.8 Overlopende activa	290.273	240.665	2.4.5 Overige langlopende schulden	0	0
1.7 Liquide middelen	11.195.354	13.636.417	2.5 Kortlopende schulden	5.044.906	4.874.329
1.7.1 Kasmiddelen	8.922	8.533	2.5.3 Crediteuren	736.129	668.293
1.7.2 Banken	11.186.432	13.627.884	2.5.7 Belastingen / premies SV	1.341.934	1.293.475
			2.5.8 Pensioenen	316.783	342.481
			2.5.9 Overige kortlopende schulden	344.100	157.991
			2.5.10 Overlopende passiva	2.305.960	2.412.089
Totaal vlottende activa	13.278.354	15.541.258	Totaal vreemd vermogen	7.400.840	7.417.384
TOTAAL ACTIVA	20.402.060	20.745.335	TOTAAL PASSIVA	20.402.060	20.745.335

De balans is toegelicht in paragraaf 3.7. Daarbij wordt de hierboven gebruikte codering toegepast.

3.2. GECONSOLIDEERDE STAAT VAN BATEN EN LASTEN 2016

	Rekening 2016	Begroting 2016	Rekening 2015
3. BATEN			
3.1 (Rijks)bijdragen OCW	35.220.343	34.670.000	34.276.974
3.2 Overige overheidsbijdragen	1.922.917	1.845.000	2.286.960
3.5 Overige baten	3.360.498	2.615.000	3.290.827
Totaal baten	40.503.758	39.130.000	39.854.761
4. LASTEN			
4.1 Personele lasten	32.204.581	31.210.000	30.789.273
4.2 Afschrijvingen	1.242.258	1.380.000	1.485.804
4.3 Huisvestingslasten	3.721.883	3.790.000	4.056.341
4.4 Overige instellingslasten	589.270	557.000	590.060
4.5 Leermiddelen	3.157.479	2.670.500	3.104.665
Totaal lasten	40.915.471	39.607.500	40.026.143
Saldo baten en lasten	- 411.713	- 477.500	- 171.382
5. FINANCIËLE BATEN EN LASTEN			
5.1 Financiële baten	106.771	160.500	159.940
5.2 Financiële lasten	11.989	13.000	11.306
Saldo financiële baten en lasten	94.782	147.500	148.634
Resultaat deelnemingen	- 9.800	0	0
EXPLOITATIESALDO	- 326.731	- 330.000	- 22.748

De staat van baten en lasten is toegelicht in paragraaf 3.8. Daarbij wordt de hierboven gebruikte codering toegepast. De voorgestelde resultaatbestemming is toegelicht in paragraaf 4.1.

3.3. GECONSOLIDEERD KASTROOMOVERZICHT 2016

De omvang van de liquide middelen ultimo 2016 is ten opzichte van de stand ultimo 2015 met 18% afgenomen (€ 2,441 mln). Belangrijkste oorzaken zijn de stijging van het financieringssaldo voor materiële vaste activa en het negatieve resultaat. De liquiditeitspositie van H3O is ultimo 2016 meer dan voldoende.

	Rekening 2016	Rekening 2015
Saldo baten en lasten uit gewone bedrijfsvoering	- 411.713	- 171.382
Afschrijvingen	1.242.258	1.485.804
Mutaties werkkapitaal:		
- Vorderingen	- 178.159	962.760
- Kortlopende schulden	170.577	528.642
Mutaties voorzieningen	- 187.121	939.462
Saldo financiële baten en lasten	94.782	148.634
Resultaat deelnemingen	- 9.800	0
Kasstroom uit operationele activiteiten	720.824	3.893.920
 (Des)investeringen materiele vaste activa	- 3.161.887	- 272.654
(Des)investeringen financiële vaste activa	0	0
Kasstroom uit investeringsactiviteiten	- 3.161.887	- 272.654
 Mutaties overige langlopende schulden	0	- 383.900
Kasstroom uit financieringsactiviteiten	0	- 383.900
 Mutaties liquide middelen	- 2.441.063	3.237.366
 Beginstand liquide middelen	13.636.417	10.399.051
Mutaties liquide middelen	- 2.441.063	3.237.366
Eindstand liquide middelen	11.195.354	13.636.417

3.4. ALGEMENE TOELICHTING

3.4.1. Activiteiten

Zoals al bij kernactiviteiten in paragraaf 2.1 vermeld droeg het bestuur van H₃O in 2016 de verantwoordelijkheid voor zestien peuterspeelzalen, twaalf locaties voor buitenschoolse opvang, drie kinderdagverblijven, tien scholen voor basisonderwijs, een school voor speciaal basisonderwijs en een brede scholengemeenschap van vmbo tot gymnasium.

Per 1 augustus 2015 werd de Anne Frankschool overgenomen van de Stichting voor Katholiek Onderwijs Bernardus Alfrink (SKOBA) en fuseerde de school met Het Noorderlicht tot SBO De Toekomst.

3.4.2. Continuïteit

Bij het opstellen van de jaarrekening is uitgegaan van de veronderstelling dat de continuïteit van de stichting is gewaarborgd.

3.4.3. Fusie en vergelijkende cijfers

De overname van de Anne Frankschool en de fusie met Het Noorderlicht tot SBO De Toekomst is per 1 augustus 2015 bekrachtigd. Om deze reden zijn de realisatiecijfers vanaf 1 augustus 2015 inclusief de Anne Frankschool. Alle leerkrachten van de Anne Frankschool zijn overgenomen. Activa zijn slechts beperkt meegekomen. Omdat de activeboards en computers van de Anne Frankschool niet pasten binnen het H₃O-ICT-beleid, zijn deze naar andere SKOBA-scholen gegaan evenals een groot deel van het (overtollige) meubilair. Wel is van de SKOBA een klein bedrag inzake de bestaande voorziening

jubilea ontvangen voor de overgekomen personeelsleden (€ 5.232). Dit bedrag is in 2015 geboekt bij de overige personele baten.

In het kader van de toenemende samenwerking tussen de beide locaties voor vmbo-beroepsgericht van het Stedelijk Dalton Lyceum en het Insula College werden de gezamenlijke kosten vanaf 1 januari 2015 uitgebreid met alle kosten voor leermiddelen waaronder de sectiebudgetten en de werkboeken. Gezien de gewijzigde invulling van de samenwerking vanaf 1 augustus 2015 zijn de gezamenlijke kosten beperkt tot enkel de huisvestingskosten en afschrijvingen op huisvestingsgerelateerde activa.

3.4.4. Consolidatie en verbonden partijen

In paragraaf 4.3 zijn bij model E alle verbonden partijen van stichting H₃O opgenomen.

In de consolidatie worden de financiële gegevens van H₃O en andere instellingen opgenomen waarop het bestuur van H₃O een overheersende zeggenschap kan uitoefenen (op grond van de feitelijke situatie) of waarover H₃O de centrale leiding heeft. H₃O heeft de overheersende zeggenschap en de centrale leiding bij de SCOD en bij het Facilitair Bedrijf Dordrecht B.V. (FBD).

Het bestuur van de SCOD bestaat q.q. uit de voorzitter van het College van Bestuur en de controller van H₃O. De jaarcijfers van de SCOD zijn geconsolideerd in de jaarrekening van H₃O.

Het FBD is in 2008 opgericht voor het uitvoeren van schoonmaakwerkzaamheden bij H₃O. Bij de start had H₃O een aandeel in FBD van 51%. Per 2 november 2016 heeft H₃O het 49%-aandeel van de andere aandeelhouder FCC overgenomen, waardoor H₃O vanaf deze datum 100%-aandeelhouder is. H₃O en FBD vormen een fiscale eenheid. Hiervoor is in 2008 een beschikking van de belastingdienst ontvangen. De voorzitter van het College van Bestuur is statutair directeur van FBD. De jaarcijfers van FBD zijn niet betrokken in de consolidatie, omdat H₃O de enige opdrachtgever is en de vergoeding voor schoonmaakwerkzaamheden aan FBD in de staat van baten en lasten van H₃O is opgenomen. Het exploitatieresultaat 2016 van FBD is negatief (- € 81.451), waardoor het eigen vermogen verder daalt (naar - € 185.787 ultimo 2016). Belangrijkste oorzaak voor het negatieve resultaat over 2016 waren noodzakelijke advieskosten. De reguliere bedrijfsvoering van FBD was wel kostendekkend. Vanwege het negatieve eigen vermogen van FBD is in de jaarrekening 2016 van H₃O een voorziening opgenomen van € 70.787 en zijn de verstrekte werkvoorschotten van € 115.000 gesaldeerd.

De belastingdienst is in 2012 gestart met een feitenonderzoek naar de fiscale eenheid. Inmiddels zijn 4 vragenbrieven beantwoord. Begin 2017 is de belastingdienst overgegaan op een onderzoek ter plaatse waarvoor opnieuw verschillende memo's met aanvullende vragen zijn beantwoord en stukken beschikbaar zijn gesteld. Om verjaring te voorkomen en haar rechten te behouden, heeft de belastingdienst over de kalenderjaren 2008 tot en met 2011 naheffingsaanslagen van omzetbelasting opgelegd aan FBD. Hiertegen zijn bezwaarschriften ingediend. Uitstel van betaling is verkregen totdat op de bezwaarschriften is beslist. Dit besluit wordt met vertrouwen tegemoet gezien. H₃O en FBD voldoen aan de voorwaarden voor een fiscale eenheid.

Het College van Bestuur is verder lid van de besturen van de volgende rechtspersonen:

- Vereniging Servicepunt Leren;
- Stichting Breedband Drechtsteden;
- Coöperatie Kien;
- Stichting Praktijkonderwijs Dordrecht (Hans Petri school);
- Stichting Samenwerkingsverband passend voortgezet onderwijs Dordrecht 28.04;
- Stichting Samenwerkingsverband passend primair onderwijs Dordrecht 28.10.

In de Vereniging Servicepunt Leren wordt het beleid voor de samenwerking in het Leerpark in Dordrecht voorbereid.

Via de Stichting Breedband Drechtsteden is H₃O aangesloten op glasvezel. Bij de coöperatie Kien is het systeembeheer, functioneel beheer en support van het ICT-netwerk ondergebracht. Kien heeft een Technology Refresh Option overeenkomst gesloten met Econocom ten behoeve van de financiering van investeringen in hard- en software. Hiervoor heeft H₃O een medeschuldverbintenis getekend die gemaximeerd tot € 1 mln.

De Stichting Praktijkonderwijs Dordrecht is het bevoegd gezag van de Hans Petrischool, school voor praktijkonderwijs in Dordrecht.

De Stichtingen samenwerkingsverband passend onderwijs PO resp. VO Dordrecht 28.10 resp. 28.04 betreffen de nieuwe samenwerkingsverbanden vanaf 1 augustus 2014. Begin 2017 zijn beide samenwerkingsverbanden omgezet naar een vereniging.

3.4.5. Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode. De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit de liquide middelen. Ontvangsten en uitgaven uit hoofde van rente zijn opgenomen onder de kasstroom uit operationele activiteiten.

3.4.6. Schattingen

Om de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening te kunnen toepassen, is het nodig dat het College van Bestuur zich over verschillende zaken een oordeel vormt, en schattingen maakt die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het geven van het in art. 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de betreffende posten.

3.5. GRONDSLAGEN VOOR WAARDERING VAN ACTIVA EN PASSIVA

3.5.1. Algemeen

De geconsolideerde jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW en de richtlijnen voor de jaarverslaggeving, die uitgegeven zijn door de Raad voor de Jaarverslaggeving. Deze bepalingen zijn van toepassing op grond van de Regeling Jaarverslaggeving Onderwijs.

Activa en passiva (met uitzondering van het eigen vermogen) worden in het algemeen gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs of de actuele waarde. Indien geen specifieke waarderingsgrondslag is vermeld, vindt waardering plaats tegen de verkrijgingsprijs. De jaarrekening is opgesteld in euro's.

3.5.2. Materiële vaste activa

Bedrijfsgebouwen en -terreinen worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs plus bijkomende kosten of vervaardigingsprijs onder aftrek van lineaire afschrijvingen gedurende de geschatte economische levensduur. Op de grond van terreinen wordt niet afgeschreven, wel op een bij de locatie Insula Koningstraat aangelegd kunstgrasveld. Er wordt rekening gehouden met de bijzondere waardeverminderingen die op de balansdatum worden verwacht. Voor de vraag hoe vast te stellen of voor een materieel vast actief sprake is van een bijzondere waardevermindering wordt verwezen naar subparagraaf 3.5.4. Overige vaste activa worden gewaardeerd tegen verkrijgings- of vervaardigingsprijs inclusief direct toerekenbare kosten, onder aftrek van lineaire afschrijvingen gedurende de verwachte toekomstige gebruiksduur, of lagere bedrijfswaarde. De vervaardigingsprijs bestaat uit de aanschaffingskosten van grond- en hulpstoffen en kosten die rechtstreeks toerekenbaar zijn aan de vervaardiging inclusief installatiekosten. Subsidies op investeringen worden opgenomen bij de overlopende passiva. Jaarlijks wordt de subsidie in de balans verminderd met een bedrag overeenkomend met de omvang van de afschrijvingen op de desbetreffende investeringen.

De ondergrens voor activeren bedraagt € 1.000. De afschrijvingspercentages zijn:

• Verbouwing/ aanpassing	5% - 20 jaar
• Kantoormeubilair	10% - 10 jaar
• Schoolmeubilair	5% - 20 jaar
• Installaties en machines	10% - 10 jaar
• ICT	divers afhankelijk van gebruiksduur
• Onderwijskundige apparatuur	20% - 5 jaar
• Leermiddelen	10% - 10 jaar
• Boeken	20% - 5 jaar

Voor de toekomstige kosten van groot onderhoud aan de gebouwen is een voorziening gevormd. De toevoeging aan de voorziening wordt bepaald op basis van het geschatte bedrag van het onderhoud en de periode die tussen de werkzaamheden van groot onderhoud verloopt.

3.5.3. Financiële vaste activa

Deelnemingen

Deelnemingen waarop invloed van betekenis kan worden uitgeoefend, worden gewaardeerd volgens de nettovermogenswaardemethode. Wanneer 20% of meer van de stemrechten uitgebracht kan worden, wordt verondersteld dat er invloed van betekenis is. De nettovermogenswaarde wordt berekend volgens de grondslagen die gelden voor deze jaarrekening. Voor deelnemingen waarvan onvoldoende gegevens beschikbaar zijn voor aanpassing aan deze grondslagen, wordt uitgegaan van de waarderingsgrondslagen van de desbetreffende deelneming. Indien de waardering van een deelneming volgens de nettovermogenswaarde negatief is, wordt deze op nihil gewaardeerd. Indien en voor zover de instelling in deze situatie geheel of gedeeltelijk instaat voor de schulden van de deelneming, dan wel het stellige voornemen heeft de deelneming tot betaling van haar schulden in staat te stellen, wordt een voorziening getroffen.

De eerste waardering van gekochte deelnemingen is gebaseerd op de reële waarde van de identificeerbare activa en passiva op het moment van acquisitie. Voor de vervolgwaaardering worden, uitgaande van de waarden bij eerste waardering, de grondslagen toegepast die gelden voor deze jaarrekening. Deelnemingen waarop geen invloed van betekenis kan worden uitgeoefend, worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs. Indien sprake is van een duurzame waardevermindering vindt waardering plaats tegen deze lagere waarde; afwaardering vindt plaats ten laste van de staat van baten en lasten.

3.5.4. Bijzondere waardeverminderingen van vaste activa

Door het College van Bestuur wordt op iedere balansdatum beoordeeld of er aanwijzingen zijn dat een vast actief aan een bijzondere waardevermindering onderhevig kan zijn. Indien dergelijke indicaties aanwezig zijn, wordt de realiseerbare waarde van het actief vastgesteld. Indien het niet mogelijk is de realiseerbare waarde voor het individuele actief te bepalen, wordt de realiseerbare waarde bepaald van de kasstroomgenererende eenheid waartoe het actief behoort. Van een bijzondere waardevermindering is sprake als de boekwaarde van een actief hoger is dan de realiseerbare waarde; de realiseerbare waarde is de hoogste van de opbrengstwaarde en de bedrijfswaarde. Een bijzonder waardeverminderingverlies wordt direct als een last verwerkt in de staat van baten en lasten. Indien wordt vastgesteld dat een bijzondere waardevermindering die in het verleden verantwoord is, niet meer bestaat of is afgenomen, dan wordt de toegenomen boekwaarde van het desbetreffende actief niet hoger gesteld dan de boekwaarde die bepaald zou zijn indien geen bijzondere waardevermindering voor het actief zou zijn verantwoord.

3.5.5. Vorderingen

Vorderingen worden bij eerste verwerking opgenomen tegen de reële waarde en vervolgens gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. Voorzieningen wegens oninbaarheid dienen in mindering te worden gebracht op de boekwaarde van de vordering.

3.5.6. Liquide middelen

Liquide middelen bestaan uit kas- en banktegoeden en direct opeisbare deposito's met een looptijd korter dan twaalf maanden. Rekening-courantschulden bij banken zijn opgenomen onder schulden aan kredietinstellingen onder kortlopende schulden.

3.5.7. Eigen vermogen

Het eigen vermogen bestaat uit algemene reserves en bestemmingsreserves en/of -fondsen. Hierin is tevens een segmentatie opgenomen naar publieke en private middelen. De bestemmingsreserves zijn reserves met een beperktere bestedingsmogelijkheid, die door het bestuur is vastgesteld.

Bestemmingsreserve huisvesting havo/vwo

De met publieke middelen opgebouwde bestemmingsreserve huisvesting havo/vwo bij het Insula College is bedoeld voor het opvangen van de extra kosten van het verlengde verblijf op de huidige locatie.

Bestemmingsreserve flexibele BAPO

De met publieke middelen opgebouwde bestemmingsreserves flexibele BAPO bij het Insula College en bij de basisscholen zijn bedoeld als dekking voor de rechten van medewerkers voor het in de toekomst opnemen van flexibele BAPO.

Bestemmingsreserve overschrijdingsregeling

De bestemmingsreserve overschrijdingsregeling is opgebouwd uit van de gemeente Dordrecht ontvangen middelen ter compensatie van aan het openbaar onderwijs uitbetaalde subsidies en zijn bestemd voor kwaliteitsverbetering bij de basisscholen van H₃O.

Bestemmingsreserve Peuterwerk & Kinderopvang

De met private middelen opgebouwde bestemmingsreserve van de sector Peuterwerk & Kinderopvang is bedoeld voor het opvangen van eventuele negatieve exploitatieresultaten van deze sector.

Bestemmingsreserve SCOD

De met private middelen opgebouwde bestemmingsreserve van de SCOD (zie subparagraaf 3.4.3) is bedoeld voor steun aan het onderwijs van H₃O in Dordrecht.

3.5.8. Voorzieningen

Voorzieningen worden gevormd voor in rechte afdwingbare of feitelijke verplichtingen die op de balansdatum bestaan, waarbij het waarschijnlijk is dat een uitstroom van middelen noodzakelijk is en waarvan de omvang op betrouwbare wijze is te schatten. De voorzieningen worden gewaardeerd tegen de beste schatting van de bedragen die noodzakelijk zijn om de verplichtingen per balansdatum af te wikkelen. De voorzieningen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde van de uitgaven die naar verwachting noodzakelijk zijn om de verplichtingen af te wikkelen, tenzij anders vermeld.

Voorziening jubilea

De voorziening jubilea wordt opgenomen voor verwachte lasten gedurende het dienstverband van de werknemers. De voorziening is gebaseerd op de contante waarde van toekomstige uitkeringen.

Voorzieningen spaar-ADV

De voorzieningen voor spaar-ADV vertegenwoordigen de geraamde omvang van de verplichtingen voor in het verleden door medewerkers door middel van extra werken bovenop de contractomvang gespaard verlof.

Voorziening spaarverlof individueel keuzebudget

In de cao VO 2014 is een individueel keuzebudget geïntroduceerd met de mogelijkheid tot het sparen van verlof over een periode van 4 jaren ten behoeve van de duurzame inzetbaarheid. De voorziening spaarverlof individueel keuzebudget wordt opgenomen voor verwachte lasten gedurende het dienstverband van de werknemers. De voorziening is gebaseerd op de geraamde omvang van de toekomstige salariskosten.

Voorziening onderhoud

Voor uitgaven voor groot onderhoud wordt een voorziening gevormd om deze lasten gelijkmatig te verdelen over een aantal boekjaren. Op basis van een meerjarenonderhoudsplan wordt jaarlijks een bedrag aan deze voorziening gedoteerd. Uitgaven ten behoeve van groot onderhoud worden direct ten laste van deze voorziening gebracht.

Voorziening FBD

Vanwege het negatieve eigen vermogen van het Facilitair Bedrijf Dordrecht B.V. (FBD) wordt vanaf 2016 een voorziening hiervoor opgenomen binnen de jaarrekening van H₃O. Deze voorziening wordt voortaan gemuteerd met het resultaat van FBD.

3.5.9. Langlopende en kortlopende schulden

Langlopende schulden

Met het Stedelijk Dalton Lyceum is in 2014 een leningsovereenkomst afgesloten voor de gedeeltelijke financiering van de boekwaarde van de gezamenlijke activa van de beide vmbo-beroepsgerichte locaties in het Leerpark. De lening was aangegaan voor onbepaalde tijd en er was geen rentevergoeding afgesproken. Vanwege de gewijzigde invulling van de samenwerking is de leningsovereenkomst per 1 augustus 2015 beëindigd en afgelost, deels door terugoverdracht van niet-huisvestingsgerelateerde activa van het Stedelijk Dalton Lyceum op basis van de boekwaarde per de datum van beëindiging.

Kortlopende schulden

De kortlopende schulden worden na de eerste waardering gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs volgens de effectieve-rentemethode. Bij de eerste opname van kortlopende schulden worden deze opgenomen tegen reële waarde verminderd met (in geval van een financiële verplichting die niet tegen reële waarde, met verwerking van waardeveranderingen in de staat van baten en lasten, is opgenomen) de direct daaraan toe te rekenen transactiekosten.

3.6. GRONDSLAGEN VOOR BEPALING VAN HET RESULTAAT

3.6.1. Algemeen

De baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop ze betrekking hebben. Baten worden slechts opgenomen voor zover zij op de balansdatum zijn verwezenlijkt. Lasten en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar, worden in acht genomen, indien zij voor het vaststellen van de jaarrekening bekend zijn geworden.

3.6.2. Opbrengstverantwoording

Opbrengsten uit het verlenen van diensten geschieden naar rato van de geleverde prestaties, gebaseerd op de verrichte diensten tot aan de balansdatum in verhouding tot de in totaal te verrichten diensten.

Overige opbrengsten bestaan uit baten uit verhuur, detachering, ouderbijdragen en overige baten.

3.6.3. Overheidssubsidies

Exploitatiesubsidies worden als baten verantwoord in de staat van baten en lasten in het jaar waarin de gesubsidieerde kosten zijn gemaakt of opbrengsten zijn gederfd, of wanneer een gesubsidieerd exploitatietekort zich heeft voorgedaan. De baten worden verantwoord als het waarschijnlijk is dat deze worden ontvangen en de instelling de condities voor ontvangst kan aantonen.

Subsidies met betrekking tot investeringen in materiële vaste activa worden opgenomen bij de overlopende passiva. Jaarlijks wordt als bate geboekt het deel van de subsidie wat betrekking heeft op de afschrijvingen van de betreffende materiële vaste activa.

3.6.4. Afschrijvingen op immateriële en materiële vaste activa

Immateriële vaste activa en materiële vaste activa worden vanaf het moment van ingebruikneming afgeschreven over de verwachte toekomstige gebruiksduur. Indien een schattingswijziging plaatsvindt van de economische levensduur, dan worden de toekomstige afschrijvingen aangepast.

3.6.5. Personeelsbeloningen

Periodiek betaalbare beloningen

Lonen, salarissen en sociale lasten worden op grond van de arbeidsvoorwaarden verwerkt in de staat van baten en lasten voor zover ze verschuldigd zijn aan werknemers.

Pensioenen

De toegezegde pensioenregelingen bij bedrijfstakpensioenfondsen (ABP en PFZW) worden verwerkt als zou sprake zijn van een toegezegde bijdrageregeling. Voor toegezegde bijdrageregelingen worden op verplichte, contractuele of vrijwillige basis premies aan pensioenfondsen en verzekeringsmaatschappijen betaald. Behalve de betaling van premies zijn er geen verdere verplichtingen uit hoofde van deze regelingen. De premies worden verantwoord als personeelskosten.

3.6.6. Bijzondere posten

Bijzondere posten zijn baten of lasten die voortvloeien uit gebeurtenissen of transacties die behoren tot het resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening, maar die omwille van de

vergelijkbaarheid apart toegelicht worden op grond van de aard, omvang of het incidentele karakter van de post.

3.6.7. Financiële baten en lasten

Rentebaten en rentelasten worden tijdsevenredig verwerkt, rekening houdend met de effectieve rentevoet van de betreffende activa en passiva.

3.7. TOELICHTING OP GECONSOLIDEERDE BALANS PER 31 DECEMBER 2016

3.7.1. Activa

a. Materiële vaste activa

Het verloop van de materiële vaste activa is weergegeven in het onderstaande overzicht. In 2016 is voor een bedrag van € 3,162 mln geïnvesteerd en voor € 1,242 mln afgeschreven. De boekwaarde van de materiële vaste activa nam toe tot € 7,124 mln. De belangrijkste investeringen betroffen verbouwingen van de locaties Halmaheiraplein en Koningstraat van het Insula College en aankopen van nieuwe presentatieschermen, computers, laptops en tablets bij zowel het VO als het PO.

Omschrijving	Aanschafwaarde	Afschrijvingen t/m 2015	Boekwaarde 31-12-2015	Investerings- teringen 2016	Afschrijvingen 2016	Boekwaarde 31-12-2016
1.2.1. Terreinen	389.973	88.533	301.440	0	19.498	281.942
1.2.1. Gebouwen	47.223	10.126	37.097	0	509	36.588
1.2.1. Verbouwingen	2.612.675	1.412.050	1.200.625	934.403	134.768	2.000.260
1.2.1. Installaties	1.204.043	933.020	271.023	0	60.016	211.007
<i>Subtotaal gebouwen en terreinen</i>	<i>4.253.914</i>	<i>2.443.729</i>	<i>1.810.185</i>	<i>934.403</i>	<i>214.791</i>	<i>2.529.797</i>
1.2.2. Meubilair & inventaris	909.440	578.877	330.563	64.995	76.127	319.431
1.2.2. Kantoormeubilair	987.661	719.024	268.637	35.957	56.747	247.847
1.2.2. Schoolmeubilair	2.306.749	1.479.550	827.199	448.172	176.983	1.098.388
1.2.2. ICT	4.444.852	3.372.218	1.072.634	1.439.896	504.297	2.008.233
1.2.2. Onderwijskundige apparatuur	382.302	327.983	54.319	6.500	18.657	42.162
<i>Subtotaal inventaris en apparatuur</i>	<i>9.031.004</i>	<i>6.477.652</i>	<i>2.553.352</i>	<i>1.995.520</i>	<i>832.811</i>	<i>3.716.061</i>
1.2.3. Leermiddelen	1.644.375	872.765	771.610	182.437	162.901	791.146
1.2.3. Boeken	1.077.828	1.009.652	68.176	49.527	31.679	86.024
1.2.3. Overige materiële activa	11.919	11.165	754	0	75	679
<i>Subtotaal overige mat. vaste activa</i>	<i>2.734.122</i>	<i>1.893.582</i>	<i>840.540</i>	<i>231.964</i>	<i>194.656</i>	<i>877.848</i>
1.2. Totaal	16.019.040	10.814.963	5.204.077	3.161.887	1.242.258	7.123.706

De waardering van het gebouw aan de Museumstraat is gebaseerd op een op 1 juli 1914 gedateerde akte van taxatie. De akte was nodig voor de kapitaalvergoeding op grond van artikel 205 van de Lageronderwijswet. De boekwaarde op 31 december 2016 bedraagt € 31.647; de WOZ waarde bedraagt € 451.000 (peildatum 1 januari 2016) en de verzekerde waarde € 3,85 mln (peildatum 1 januari 2016). Het grote verschil tussen WOZ waarde en verzekerde waarde wordt veroorzaakt door de onderwijsbestemming van het gebouw. In de laatste maanden van 2013 en de eerste maanden van 2014 is het pand verbouwd ten behoeve van de huisvesting van het bestuursbureau, de Leonardo-klassen van de Dr. H. Bavinckschool en de nieuwe samenwerkingsverbanden passend onderwijs VO en PO Dordrecht. De boekwaarde van het gebouw is hiervoor niet aangepast; wel zijn de kosten van de verbouwing geactiveerd tegen een afschrijvingstermijn van 15 jaar.

b. Financiële vaste activa

Het verloop van de boekwaarde van de deelnemingen is als volgt:

Omschrijving	31-12-2015	Overname aandelen	Resultaat deelneming	31-12-2016
1.3.2. Deelneming FBD	0	9.800	- 9.800	0

In 2008 is het FBD opgericht. Bij de start heeft H₃O in deze B.V. een aandeel genomen van 51%. Hiervoor is destijds een bedrag van € 10.200 gestort. Per 2 november 2016 heeft H₃O het 49%-aandeel van FCC overgenomen tegen de nominale waarde ad € 9.800. Vanwege het negatieve eigen vermogen ultimo 2016 van FBD is de deelneming in de balans van H₃O afgewaardeerd tot € 0 (zie subparagraaf 3.4.3.).

c. Vorderingen

De vorderingen zijn op de balans opgenomen conform de beschikbare specificaties. In onderstaand overzicht is een aantal vorderingen op hoofdlijnen gespecificeerd.

Nr.	Omschrijving	31-12-2015	31-12-2016
1.5.1	Debiteuren	254.858	183.985
1.5.2	OCW – rijksvergoeding lumpsum	742.066	754.307
	OCW – doorbetalingen SWV	21.199	- 1.196
	<i>Subtotaal OCW</i>	<i>763.265</i>	<i>753.111</i>
1.5.6	Gemeente Dordrecht	430.678	701.563
	Vervangingsfonds	44.322	17.855
	<i>Subtotaal overige vorderingen overheden</i>	<i>475.000</i>	<i>719.418</i>
1.5.7	Overige vorderingen	171.053	251.214
	Saldering werkvoorschotten FBD	0	- 115.000
	<i>Subtotaal overige vorderingen</i>	<i>171.053</i>	<i>136.214</i>
1.5.8.	Vooruitbetaalde posten	124.395	157.695
	Te ontvangen financieringen laptops	116.270	132.577
	<i>Subtotaal overlopende activa</i>	<i>240.665</i>	<i>290.272</i>
1.5	Totaal vorderingen	1.904.841	2.083.000

Het debiteurensaldo ultimo 2016 bestaat uit nog te ontvangen bedragen voor ouder- en leerlingenbijdragen bij het VO en de sector peuterwerk en kinderopvang enerzijds en vorderingen op overige debiteuren anderzijds. Het saldo is met € 0,071 mln gedaald met name vanwege het afboeken van oninbare vorderingen uit vorige jaren.

Op het ministerie van OCW bestaat een vordering voor het tempoverschil in de betaling van de lumpsumbekostiging bij het PO. De vordering is gestegen vanwege de hogere lumpsum voor het schooljaar 2016/2017. Onder de vorderingen op OCW worden tevens de openstaande saldi van doorbetalingen en arrangementen van de samenwerkingsverbanden passend onderwijs VO en PO geschaard. Per saldo is de vordering op OCW gedaald met € 0,010 mln.

De relatie met de gemeente Dordrecht is volledig verantwoord bij de vorderingen met twee uitzonderingen: de investeringssubsidie 1^e inrichting EBS Eden en het als penvoerder namens de overige besturen ontvangen voorschot voor de kwaliteitsimpuls in het basisonderwijs (zie toelichting bij kortlopende schulden). Ultimo 2015 stonden nog vorderingen open voor de laatste tranche van de overschrijdingsmiddelen (in 2014 volledig als baten genomen), verbouwing EBS Eden en enkele kleinere projecten. Deze zijn allemaal in 2016 ontvangen. Ultimo 2016 stond een vordering open inzake verbouwing tijdelijke huisvesting Sterrekijker (Eulerlaan) en enkele kleinere projecten. De overige vorderingen

ringen op overheden zijn daardoor per saldo gestegen met € 0,244 mln. Alle vorderingen zijn begin 2017 ontvangen.

De posten overige vorderingen en overlopende activa zijn gedaald met € 0,025 mln resp. gestegen met € 0,049 mln. Tot de overige vorderingen behoren werkvoorschotten die in 2016 aan FBD zijn verstrekt voor in totaal € 0,115 mln. Deze werkvoorschotten zijn nodig vanwege het negatieve eigen vermogen van FBD. Vanwege het negatieve eigen vermogen van FBD is hiervoor in 2016 een voorziening gevormd (zie toelichting bij voorzieningen). Voor de presentatie in de balans zijn de werkvoorschotten aan FBD gesaldeerd met de gevormde voorziening voor FBD. Tot de overlopende activa wordt gerekend het voor ouders faciliteren van de huurkoop van Apple-laptops voor leerlingen op de locaties Halmaheiraplein en Koningstraat van het Insula College. Bij de overlopende activa is de vordering op de ouders opgenomen, bij de overlopende passiva de schuld aan de financieringsmaatschappij.

d. Liquide middelen

De saldi liquide middelen zijn in overeenstemming met de laatste bankafschriften en kasstanden 2016. De huisbankier van H₃O is de ABN-AMRO. In de liquide middelen van stichting H₃O zijn 3 ING-bankrekeningen opgenomen die ter beschikking staan van de ouderraden van een drietal basisscholen voor in totaal € 31.507. Deze gelden kunnen enkel door deze ouderraden worden ingezet en staan niet ter vrije beschikking van het bestuur van H₃O.

De in deze toelichting opgenomen gegevens verschaffen informatie die behulpzaam is bij het schatten van de omvang van risico's die verbonden zijn aan zowel de in de balans opgenomen als de niet in de balans opgenomen financiële instrumenten. De primaire financiële instrumenten van het bestuur dienen ter financiering van de operationele activiteiten van het bestuur of vloeien direct uit deze activiteiten voort. Het beleid van het bestuur is om niet te handelen in financiële instrumenten voor speculatieve doeleinden. De belangrijkste risico's uit hoofde van de financiële instrumenten van het bestuur zijn het kredietrisico en het liquiditeitsrisico. Het beleid van het bestuur om deze risico's te beperken, is als volgt:

- Kredietrisico: het bestuur bewaakt voortdurend haar vorderingen. Door de bovenstaande maatregelen is het kredietrisico voor het bestuur minimaal;
- Liquiditeitsrisico: het bestuur heeft een treasurystatuut opgesteld waarin zij haar beleid omtrent liquiditeit heeft uiteengezet. Door tussentijdse monitoring en eventuele bijsturing worden liquiditeitsrisico's beheerst. In de begrotingen wordt rekening gehouden met de beschikbaarheid van liquide middelen.

3.7.2. Passiva

a. Eigen vermogen

Voor de vaststelling van het eigen vermogen wordt onderscheid gemaakt tussen de algemene reserve en de bestemmingsreserves. Conform de regelgeving is de algemene reserve opgebouwd uit publieke middelen, terwijl de bestemmingsreserves kunnen zijn opgebouwd uit private of publieke middelen. De private bestemmingsreserves betreffen de opgebouwde reserves van de SCOD en de sector peuterwerk & kinderopvang enerzijds en een bestemmingsreserve voor overschrijdingsmiddelen anderzijds. De bestemmingsreserve van de SCOD wordt naar verwachting niet op korte termijn aangewend. De bestemmingsreserve voor de sector peuterwerk & kinderopvang is beschikbaar voor het opvangen van eventuele negatieve exploitatieresultaten in de komende jaren. De bestemmingsreserve overschrijdingsregeling is opgebouwd uit van de gemeente Dordrecht ontvangen overschrijdingsmiddelen. Deze wordt vanaf 2015 ingezet voor kwaliteitsverbetering bij de basisscholen van H₃O.

Uit publieke middelen zijn bestemmingsreserves opgebouwd voor flexibele BAPO op basis van een 90%-dekking van de opgebouwde rechten per ultimo 2016 voor het VO en 55% voor het PO. De verwachting op basis van ervaringscijfers is dat 90% resp. 55% van de medewerkers die recht hebben op deze regeling daar daadwerkelijk gebruik van zal maken.

Het eigen vermogen is in vergelijking met de jaarrekening 2015 gedaald met € 0,327 mln vanwege het resultaat 2016. Daarbinnen is de algemene reserve ultimo 2016 gestegen met € 0,085 mln en zijn de bestemmingsreserves gedaald met € 0,412 mln. De algemene reserve wordt ingezet voor de financiering van vaste activa in de onderwijssectoren en als buffer voor het afdekken van risico's en de financiering van nieuwe investeringen. Door de stijging van het financieringssaldo en door de mutaties bij de bestemmingsreserves is de buffer in 2016 per saldo met € 1,838 mln afgenomen.

De voorgestelde resultaatbestemming is door het College van Bestuur goedgekeurd (zie paragraaf 4.1 en bijlage 2). Het verloop van het eigen vermogen is als volgt:

Omschrijving	31-12-2015	Resultaat- bestemming	Mutaties reserves	31-12-2016
2.1.3. Bestemmingsreserves – privaat	3.773.751	- 313.230	0	3.460.521
2.1.2. Bestemmingsreserves – publiek	556.380	- 99.075	0	457.305
2.1.1. Algemene reserve – financiering	5.124.709	0	1.923.177	7.047.886
2.1.1. Algemene reserve – buffer risico's	3.873.111	85.574	- 1.923.177	2.035.508
2.1. Totaal eigen vermogen	13.327.951	- 326.731	0	13.001.220

b. Voorzieningen

Het verloop van de voorzieningen in 2016 is opgenomen in onderstaand overzicht:

Omschrijving	31-12- 2015	Onttrekking 2016	Vrijval 2016	Dotatie 2016	31-12- 2016
2.3.1. Voorziening spaar-ADV VO	405.300	- 12.800	0	24.650	417.150
2.3.1. Voorziening ambtsjubilea VO	359.268	- 33.760	- 53.396	0	272.112
2.3.1. Voorziening verlof keuzebudget VO	114.400	- 9.100	0	79.500	184.800
2.3.1. Voorziening ambtsjubilea PO	182.198	- 22.755	- 17.509	0	141.934
2.3.1. Voorziening ambtsjubilea PW/KO	9.971	- 1.398	0	1.861	10.434
<i>Subtotaal 2.3.1. personeel</i>	<i>1.071.137</i>	<i>- 79.813</i>	<i>- 70.905</i>	<i>106.011</i>	<i>1.026.430</i>
2.3.3. Onderhoudsvoorziening VO	995.770	- 666.603	-109.004	430.000	650.163
2.3.3. Onderhoudsvoorziening PO	417.401	- 366.017	0	481.408	532.792
2.3.3. Onderhoudsvoorziening bestuur	58.747	- 12.985	0	30.000	75.762
2.3.3. Voorziening FBD	0	0	0	70.787	70.787
<i>Subtotaal 2.3.3. overig</i>	<i>1.471.918</i>	<i>- 1.045.605</i>	<i>- 109.004</i>	<i>1.012.195</i>	<i>1.329.504</i>
2.3. Totaal voorzieningen	2.543.055	- 1.125.418	- 179.909	1.118.206	2.355.934

Voor de voorziening spaar-ADV wordt uitgegaan van een 90%-dekking, omdat medewerkers hiervoor sparen door extra te werken, waardoor ervanuit wordt gegaan dat vrijwel iedereen hiervan gebruik gaat maken.

De voorzieningen ambtsjubilea zijn gebaseerd op de contante waarde van de toekomstige verplichtingen en zijn berekend op basis van te ontvangen bedragen bij een ambtsjubileum van 25 jaar resp. 40 jaar en met een dekking van 100% en een vertrekans ultimo 2015 van 7% bij het onderwijs en 25% bij de sector peuterwerk en kinderopvang. Ultimo 2016 is de vertrekans bij het onderwijs verhoogd naar 10% waardoor een deel van de voorzieningen VO en PO vrijvalt.

De voorziening spaarverlof individueel keuzebudget bevat een raming voor de in 2014 in de cao VO geïntroduceerde spaarmogelijkheid voor duurzame inzetbaarheid met een

90%-dekking van de toekomstige salariskosten. In de cao PO bestaat deze mogelijkheid ook, maar daarvan wordt binnen de basisscholen van H₃O geen gebruik gemaakt.

In 2016 zijn geactualiseerde meerjarige onderhoudsplannen gemaakt. Alleen voor de locaties van basisschool De Fontein (Krispijn in MFA en Wielwijk nieuwbouwplannen), de locatie Noordendijk van basisschool De Regenboog (nieuwbouwplannen) en basisschool De Sterekijker (nieuwbouwplannen) zijn geen plannen beschikbaar. In 2015 is een extra dotatie gedaan bij het Halmaheiraplein voor het inhalen van achterstallig onderhoud in 2016 gelijktijdig met de verbouwing. Een beperkt deel hiervan blijkt niet nodig en valt nu vrij. Daarnaast is besloten om in het Leerpark in plaats van een gezamenlijke voorziening met het Stedelijk Dalton Lyceum (SDL) beide partijen met ingang van 2016 zelfstandig een voorziening op te laten bouwen voor het eigen aandeel. Het SDL-aandeel in de gezamenlijke voorziening valt daarom nu eveneens vrij.

Het negatieve eigen vermogen van FBD bedraagt ultimo 2016 - € 0,186 mln. Ter financiering hiervan heeft H₃O aan FBD werkvoorschotten verstrekt voor in totaal € 0,115 mln ultimo 2016. Om deze reden is in de jaarrekening 2016 van H₃O een voorziening opgenomen voor het saldo hiervan overeenkomend met € 0,071 mln en zijn in de balanspresentatie de werkvoorschotten gesaldeerd (zie toelichting in subparagraaf 3.4.4. en bij vorderingen).

Van de balanspositie van € 2,356 mln ultimo 2016 is naar verwachting € 0,500 mln kortlopend.

c. Langlopende schulden

H₃O heeft geen langlopende leningen.

Omschrijving	31-12-2015	Storting 2016	Aflossing 2016	31-12-2016
2.4.5. Langlopende schulden	0	0	0	0

d. Kortlopende schulden

De kortlopende schulden zijn op de balans opgenomen conform de beschikbare specificaties. De kortlopende schulden hebben alle een resterende looptijd korter dan een jaar. In onderstaand overzicht is een aantal schulden op hoofdlijnen gespecificeerd:

Omschrijving	31-12-2015	31-12-2016
2.5.3 Crediteuren	668.293	736.129
2.5.7 Belastingen / premies sociale verzekeringen	1.293.475	1.341.934
2.5.8 Pensioenen	342.481	316.783
2.5.9 Overige kortlopende schulden	157.991	344.100
2.5.10 Vakantiegeld/bindingstoelage	1.008.744	1.050.174
OCW – Geoormerkte subsidies	92.988	78.425
OCW – Niet-geoormerkte subsidies	7.136	- 7.932
OCW – Prestatiebox	- 32.890	- 36.480
Dordrecht – investeringssubsidie 1 ^e inrichting Eden	46.757	54.832
Dordrecht – kwaliteitsimpuls	726.724	440.096
Vooruit ontvangen vergoedingen	392.276	532.167
Te betalen financieringen laptops	123.782	140.455
Overige	46.572	54.223
<i>Subtotaal overlopende passiva</i>	<i>2.412.089</i>	<i>2.305.960</i>
2.5. Totaal kortlopende schulden	4.874.329	5.044.906

De openstaande saldi voor loonheffing, BTW, premies vervangings- en participatiefonds en pensioenpremies zijn in de eerste maanden van 2017 betaald. De crediteuren en overige kortlopende schulden zijn per saldo toegenomen met € 0,254 mln.

De reservering vakantiegeld en bindingstoelage ultimo 2016 ligt in lijn met de reservering ultimo 2015. De toename is het gevolg van de salarismaatregelen in de verschillende cao's.

De investeringssubsidie van de gemeente Dordrecht heeft betrekking op de 1^e inrichting van EBS Eden bij de start van deze school en de recente groei. De balanspositie stijgt met € 0,008 mln vanwege een in 2016 ontvangen subsidie verminderd met de afschrijvingen in 2016 op de uitgevoerde investeringen. De kwaliteitsimpuls betreft middelen die H₃O als penvoerder namens de schoolbesturen voor het basisonderwijs van de gemeente Dordrecht heeft ontvangen in het kader van de overschrijdingsregeling en die bij besteding worden doorbetaald aan de betreffende schoolbesturen en voor H₃O zelf worden ingezet.

De post vooruit ontvangen vergoedingen is toegenomen vanwege mutaties bij de toerekening van ouder- en leerlingenbijdragen bij de sector VO en schoolarrangementen van de samenwerkingsverbanden passend onderwijs VO en PO aan de periode waarin samenhangende activiteiten plaatsvinden. Daarnaast worden vanaf 2014 afbetalingen van ouders voor huurkoop van Apple-laptops bij de locaties Halmaheiraplein en Koningstraat van het Insula College doorgestort naar de financieringsmaatschappij. Bij de overlopende passiva is de kortlopende schuld aan de financieringsmaatschappij opgenomen. Vanwege het tijdsverschil wijkt de balanspositie enigszins af van de positie opgenomen bij de kortlopende vorderingen op ouders.

De toelichting op de geormerkte subsidies OCW is opgenomen in paragraaf 4.3 conform model G. De balanspositie bij de niet-geormerkte subsidies OCW en prestatiebox OCW is het gevolg van het uitbetalingsritme van OCW.

3.8. TOELICHTING OP GECONSOLIDEERDE STAAT VAN BATEN EN LASTEN 2016

3.8.1. Toelichting op de baten

a. (Rijks)bijdragen OCW

De specificatie van de ontvangen rijksbijdragen OCW is conform onderstaand overzicht:

Omschrijving	Totaal 2016	VO	PO	PW/KO	Begroting 2016	2015
Normatieve rijksbijdragen OCW	31.636.780	17.155.136	14.481.644	0	31.546.024	30.967.408
Geormerkte subsidies OCW	149.005	81.210	67.795	0	53.208	89.477
Niet-geormerkte subsidies OCW	1.787.526	1.371.161	416.365	0	1.733.959	1.901.275
Prestatiebox OCW	817.028	511.472	305.556	0	823.313	727.674
Doorbetalingen SWV	830.004	94.382	735.622	0	513.496	591.140
3.1. Totaal rijksbijdragen OCW	35.220.343	19.213.361	16.006.982	0	34.670.000	34.276.974

Belangrijkste oorzaken voor de in vergelijking met de realisatie 2015 hogere rijksbijdragen in 2016 zijn:

- een beperkte verhoging van de gemiddelde personeelslast (GPL) in de personele rijksvergoeding voor de compensatie door het rijk van de gestegen werkgeverslasten onder andere voor de herstellpremie van het ABP per 1 april 2016. Daarnaast is de GPL verhoogd voor de salarismaatregelen zoals afgesproken in het medio 2015 door het kabinet met de bonden afgesproken loonakkoord;

- de verhoging van de GPL voor de verdere invoering van de functiemix en de inkorting van de salarisschalen (onderdelen *Actieplan leerkracht van Nederland*) bij het VO en het PO. Op basis van landelijke onderzoeken werd duidelijk dat de verhogingen van de GPL in de afgelopen jaren onvoldoende waren voor de dekking van de oplopende loonkosten. Om deze reden zijn voor de functiemix in het VO in 2014 specifieke maatwerkafspraken gemaakt met de MR die wel passen binnen de beschikbare bekostiging. Een model voor dergelijke afspraken in het PO is nog niet beschikbaar;
- de toevoeging van de tweede tranche van middelen uit het nationaal onderwijsakkoord, in het VO via verhoging van de prestatiebox, in het PO via de lumpsum onderdeel personeels- en arbeidsmarktbeleid;
- per saldo werd de GPL bij zowel het voortgezet onderwijs als primair onderwijs daardoor verhoogd;
- daarnaast werd de reguliere prijsbijstelling van de rijksvergoeding materiële instandhouding bij zowel het VO als het PO toegevoegd evenals bij de rijksvergoeding bekostiging lesmateriaal in het VO, maar bij het VO gecorrigeerd voor de incidentele kwaliteitsimpuls uit 2015;
- bij het participatiefonds vond een inhaalslag plaats inzake de verrekening van uitkeringen aan in het verleden ontslagen medewerkers die werden ingehouden op de lumpsum rijksvergoeding PO in zowel 2015 als 2016;
- de rijksvergoeding maatschappelijke stage VO verviel in de zomer 2015;
- door de overname van de Anne Frankschool en fusie met het Noorderlicht tot SBO De Toekomst per 1 augustus 2015 steeg de rijksvergoeding overeenkomstig het aantal leerlingen;
- de doorbetalingen vanuit de nieuwe samenwerkingsverbanden passend onderwijs namen toe vanwege de toekenning van schoolarrangementen bij zowel het VO als het PO. De rugzakfinanciering verviel vanaf de zomer 2016.

b. Overige overheidsbijdragen

Omschrijving	Totaal 2016	VO	PO	PW/KO	Begroting 2016	2015
Gemeentelijke bijdragen	1.681.967	101.912	231.013	1.349.042	1.500.384	1.715.698
Overige	240.950	230.690	10.260	0	344.616	571.262
3.2. Totaal overig overheid	1.922.917	332.602	241.273	1.349.042	1.845.000	2.286.960

De gemeentelijke bijdragen bestaan uit de subsidies voor brede school/SiS (tot en met 2015), peuterwerk, vroeg- en voorschoolse educatie (VVE), schakelklassen, asbestsanering, verbetering brandveiligheid, gymzalen en vergoedingen voor schade en vernieling. De realisatie ligt in lijn met de realisatie 2015, maar is hoger dan de begroting 2016 vanwege gedurende het jaar verkregen aanvullende subsidies.

De overige overheidsbijdragen betreffen incidentele overheidssubsidies via gerelateerde stichtingen en de bijdrage van het Stedelijk Dalton Lyceum (SDL) in de gezamenlijke kosten van de vmbo-beroepsgerichte locaties in het Leerpark. Met ingang van 2014 is een overeenkomst afgesloten op basis van het fiscale principe van de gemene rekening met een vaste verdeelsleutel van 60% Insula College en 40% Stedelijk Dalton Lyceum op basis van de verwachte verhouding van leerlingenaantallen in de komende jaren. De realisatie is lager dan de realisatie 2015 en lager dan de begroting vanwege de gewijzigde samenwerking met het SDL vanaf 1 augustus 2015 waardoor de omvang van de gezamenlijke kosten en daardoor de bijdrage van SDL is gedaald. Verder is besloten om in het Leerpark in plaats van een gezamenlijke voorziening met het Stedelijk Dalton Lyceum (SDL) beide partijen met ingang van 2016 zelfstandig een voorziening op te laten bouwen voor het eigen aandeel. Het SDL-aandeel in de gezamenlijke voorziening valt daarom nu eveneens vrij.

c. Overige baten

Omschrijving	Totaal 2016	VO	PO	PW/KO	Begroting 2016	2015
Verhuur en medegebruik	112.201	94.107	16.632	1.462	56.500	140.126
Detachering personeel	0	0	0	0	0	31.216
Ouder- en leerlingbijdragen	2.814.001	654.242	297.294	1.862.465	2.449.000	2.648.288
Overige personele baten	396.188	163.643	166.836	65.709	84.500	353.816
Overige materiële baten	38.108	20.189	17.780	139	25.000	117.381
3.5. Totaal overige baten	3.360.498	932.181	498.542	1.929.775	2.615.000	3.290.827

De gerealiseerde overige baten liggen zowel boven de realisatie 2015 als boven de begroting. Het verschil wordt in vergelijking met de realisatie 2015 veroorzaakt door hogere leerlingbijdragen voor activiteiten in het VO en meer ouderbijdragen bij de sector peuterwerk & kinderopvang. Het verschil met de begrotingscijfers is daarnaast het gevolg van meer overige personele baten met name niet-geraamde zwangerschapsuitkeringen waar hogere loonkosten vanwege vervanging tegenover staan bij de personele lasten.

3.8.2. Toelichting op de lasten

a. Personele lasten

Omschrijving	Totaal 2016	VO	PO	PW/KO	Begroting 2016	2015
Loonkosten	24.386.539	11.925.200	10.590.763	1.870.576	24.268.313	23.459.690
Sociale lasten	3.020.629	1.451.119	1.277.755	291.755	2.714.701	2.624.247
Pensioenlasten	2.724.445	1.471.791	1.099.475	153.179	2.859.961	2.764.667
Af: vervangingsfonds	- 442.575	0	- 442.575	0	- 550.000	- 404.738
Dotatie voorzieningen	35.106	50.754	- 17.509	1.861	263.582	168.893
WGA/Ziektewet-premie	160.573	80.505	67.070	12.998	220.000	203.715
Uitzendkrachten / inhuur	1.439.016	689.377	714.059	35.580	647.500	1.023.973
Overige	880.848	325.658	351.783	203.407	785.943	948.826
4.1. Totaal personele lasten	32.204.581	15.994.404	13.640.821	2.569.356	31.210.000	30.789.273

De gerealiseerde loonkosten inclusief sociale lasten en pensioenlasten en verminderd met vergoeding vervangingsfonds bij het PO zijn met 4,4% gestegen in vergelijking met de realisatie 2015. Deze stijging is het saldo van 3,6% hogere loonkosten bij het VO, 4,8% hogere loonkosten bij het PO en 7,2% hogere loonkosten bij de sector peuterwerk en kinderopvang. Redenen hiervoor zijn:

- een dalende formatie bij het VO vanwege minder leerlingen bij de locatie vmbo-beroepsgericht in het Leerpark;
- een stijging van de formatie bij het PO vanwege de fusie met de Anne Frankschool per 1 augustus 2015;
- een stijging van de inzet bij de sector peuterwerk & kinderopvang vanwege de uitbreiding van activiteiten;
- een gelijkblijvende formatie bij het bestuursbureau;
- maatregelen *Actieplan leerkracht van Nederland* (doorwerking van de invoering functiemix bij zowel PO als VO);
- een correctie van de opslag voor sociale lasten in de reservering vakantietoeslag in 2015;
- dalende pensioenlasten vanwege het pensioenakkoord, waarbij bij het ABP per 1 april 2016 de daling deels is teruggedraaid met een herstell premie vanwege de te lage dekkingsgraad;
- salarismaatregelen als gevolg van het loonakkoord bij zowel het VO als het PO, en;
- een salarismaatregel in de cao Kinderopvang.

Gemiddeld aantal fte's	Totaal	VO	PO	PW/KO	Bestuursbureau
2016	448	194	196	42	16
Mutatie	+ 5	- 2	+ 5	+ 2	0
2015	443	196	191	40	16

Bovenstaande tabel geeft inzicht in het gemiddelde aantal fte's per sector en voor het bestuursbureau in de jaren 2015 en 2016 exclusief vervangingsaanstellingen en nul-urencontracten. Het totaal aantal fte's is gestegen vanwege de hierboven genoemde redenen. In de cijfers 2015 is de Anne Frankschool meegenomen vanaf de fusie per augustus 2015. Indien de Anne Frankschool over het gehele jaar 2015 was meegenomen, zou het aantal fte's vrijwel gelijk gebleven zijn.

De voorzitter College van Bestuur, dhr. drs. J. Ramaker, wordt bezoldigd conform de cao bestuurders-VO, schaal B4. Zijn loonkosten bedroegen € 142.988 inclusief vakantietoeslag, eindejaarsuitkering, belaste reiskosten en sociale lasten (2015 € 142.315). De toename van zijn loonkosten is het gevolg van reguliere cao-aanpassingen. Hij ontvangt geen variabele beloningscomponent. Aan het ABP is conform de cao voor hem € 15.093 werkgeversdeel pensioenpremie afgedragen (2015 € 15.711). Dit bedrag is gedaald vanwege lagere pensioenpremies. Vanaf 2016 worden de maxima van de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) voor de onderwijssectoren gebaseerd op bezoldigingsklassen op basis van instellingskenmerken. H₃O zit in klasse E met een bezoldigingsmaximum van € 152.000. Over 2015 was nog een bezoldigingsmaximum van € 178.000 van toepassing. Over 2016 komt de voorzitter College van Bestuur boven het verlaagde bezoldigingsmaximum uit. Hij heeft daarom met de voorzitter Raad van Toezicht afgesproken om zijn huidige bezoldiging te bevriezen. Er zijn bij H₃O geen interim-topfunctionarissen.

De leden van de Raad van Toezicht ontvingen tot aan de zomer 2015 op jaarbasis € 3.000 en de voorzitter € 6.000. Vanaf de zomer 2015 zijn de vergoedingen aangepast naar jaarlijks € 6.000 voor een lid en € 9.000 voor de voorzitter. Deze nieuw vastgestelde bedragen blijven ver beneden de binnen de WNT opgenomen honoreringsmaxima. Door de voormalige voorzitter en twee leden van de Raad van Toezicht wordt BTW afgedragen bovenop de beloning. In paragraaf 4.3 is model H inzake de WNT opgenomen. De nieuwe voorzitter heeft een vergoeding als lid gefactureerd.

De dotatie personele voorzieningen is lager dan geraamd vanwege vrijval bij de voorzieningen voor ambtsjubilea als gevolg van het verhogen van de vertrekkans van 7% naar 10% bij het VO en PO. Tot de personele voorzieningen behoren daarnaast de voorzieningen spaar-ADV VO en spaarverlof individueel keuzebudget VO. Bij het PO wordt hiervan geen gebruik gemaakt (zie de toelichting bij de balanspost voorzieningen).

Bij uitzendkrachten wordt alle inhuur van derden verantwoord. De gerealiseerde kosten zijn hoger dan geraamd in de begroting 2016, omdat een interim-directeur is ingezet bij een van de basisscholen en vanwege specifieke inzet en noodzakelijke vervanging van leerkrachten als gevolg van ziekte bij het Insula College en SBO De Toekomst welke alleen mogelijk bleek via inhuur bij gespecialiseerde bureaus. Verder is specifieke deskundigheid ingezet voor stichtingsbrede projecten, de begeleiding van de verbouwing en achterstallig onderhoud bij de locatie Halmaheiraplein van het Insula College, en de uitvoering van verkregen arrangementen van de samenwerkingsverbanden passend onderwijs.

Onder de overige personele kosten wordt ook de scholing van medewerkers geraamd. Hieraan zijn in 2016 opnieuw substantiële middelen uitgegeven.

b. Afschrijvingen

Omschrijving	Totaal 2016	VO	PO	PW/KO	Begroting 2016	2015
Gebouwen en terreinen	214.791	166.133	38.690	9.968		237.496
Inventaris en apparatuur	832.811	443.132	364.553	25.126		809.783
Overige materiële vaste activa	194.656	39.369	155.287	0		308.973
Boekverlies op verkoop boeken	0	0	0	0		129.552
4.2. Totaal afschrijvingen	1.242.258	648.634	558.530	35.094	1.380.000	1.485.804

Een gedetailleerd overzicht van de afschrijvingen is opgenomen bij de toelichting op de balanspost materiële activa. De gerealiseerde afschrijvingen zijn in vergelijking met 2015 gedaald, omdat de locaties Koningstraat en Halmaheiraplein van het Insula Collega met ingang van het schooljaar 2015/2016 zijn overgegaan van een intern (koop) naar een extern (huur) boekenfonds om de flexibiliteit van de inzet van leermiddelen te bevorderen. Als gevolg daarvan zijn bij deze locaties afschrijvingen op de koop van nieuwe boeken vervallen, maar waren in 2015 wel extra afschrijvingen nodig vanwege het verlies op de verkoop van de bestaande boekenvoorraad. De locatie Leerpark heeft haar intern boekenfonds gehandhaafd, waardoor werkboeken op de exploitatie worden geboekt bij leermiddelen en leerboeken worden geactiveerd.

Daarnaast zijn in de cijfers 2015 nog afschrijvingen op activa van het Stedelijk Dalton Lyceum locatie Leerpark in de gezamenlijke kosten opgenomen. Vanwege de gewijzigde invulling van de samenwerking zijn de niet-huisvestingsgerelateerde activa van het Stedelijk Dalton Lyceum per 1 augustus 2015 terug overgedragen.

De gerealiseerde afschrijvingen 2016 zijn lager dan de begroting 2016, omdat investeringen later in het jaar zijn uitgevoerd dan in de begroting was geraamd.

c. Huisvestingslasten

Omschrijving	Totaal 2016	VO	PO	PW/KO	Begroting 2016	2015
Huur en medegebruik	370.118	134.158	- 11.800	247.760	433.600	420.430
Onderhoud en exploitatie	268.650	42.804	208.458	17.388	270.500	463.683
Dotatie onderhoudsvoorziening	941.408	445.041	493.939	2.428	1.130.000	1.333.127
Energie en water	642.418	361.993	276.206	4.219	699.700	618.645
Schoonmaakkosten	1.200.536	569.525	527.538	103.473	1.136.900	1.099.955
Saldering werkvoorschotten FBD	115.000	57.656	48.034	9.310	0	0
Dotatie voorziening FBD	70.787	35.490	29.567	5.730	0	0
Publiekrechtelijke heffingen	28.194	10.108	16.857	1.229	51.800	29.247
Overige huisvestingslasten	84.772	59.442	24.646	684	67.500	91.254
4.3. Totaal huisvesting	3.721.883	1.716.217	1.613.445	392.221	3.790.000	4.056.341

Omdat H₃O vanaf 2014 de administratie verzorgt van de gezamenlijke kosten van de vmbo-beroepsgerichte afdelingen van het Stedelijk Dalton Lyceum en het Insula College in het Leerpark, zijn de huisvestingslasten van beide gebouwen vanaf 2014 integraal opgenomen. Vanwege de gewijzigde samenwerking per 1 augustus 2015 worden de kosten voor de huur van gymzalen vanaf die datum niet meer uit de gezamenlijke kosten betaald, maar door de beide locaties afzonderlijk. Dat is de reden voor de daling van de kosten voor huur en medegebruik in 2016 in vergelijking met 2015.

Het gerealiseerde onderhoud is lager dan in 2015 vanwege minder dagelijks onderhoud, minder door de gemeente gesubsidieerd buitenonderhoud en extra onderhoud in 2015 vanwege de verhuizing van EBS Eden. Daarnaast was sprake van gedeeltelijke vrijval

van de onderhoudsvoorziening. In 2015 viel de voorziening deels vrij vanwege nieuwbouwplannen voor de Sterrekijker en de Regenboog locatie Noordendijk. In 2016 viel de voorziening deels vrij vanwege het beperkt niet nodig zijn van het budget voor achterstallig onderhoud bij het Halmaheiraplein. Verder is besloten om in het Leerpark in plaats van een gezamenlijke voorziening met het Stedelijk Dalton Lyceum (SDL) beide partijen met ingang van 2016 zelfstandig een voorziening op te laten bouwen voor het eigen aandeel. Het SDL-aandeel in de gezamenlijke voorziening valt daarom nu eveneens vrij. In 2015 is een extra dotatie gedaan bij het Halmaheiraplein voor het inhalen van achterstallig onderhoud in 2016 gelijktijdig met de verbouwing (€ 0,365 mln). Dat is samen met de lagere dotatie in het Leerpark de reden dat de dotatie in 2016 lager is (zie de toelichting bij voorzieningen in subparagraaf 3.7.2). De meerjarige onderhoudsplannen zijn geactualiseerd, maar het effect hiervan op de dotatie was beperkt.

De gerealiseerde kosten voor energie en water zijn hoger dan de realisatie 2015 maar lager dan de begroting 2016 vanwege een zachte winter. De schoonmaakkosten zijn hoger dan de realisatie 2015 vanwege uitbreiding van activiteiten van FBD bij H₂O-locaties. Voor FBD worden in deze jaarrekening de door H₂O verstrekte werkvoorschotten gesaldeerd (€ 0,115 mln) en een voorziening opgebouwd (€ 0,071 mln) tot aan het negatieve eigen vermogen van FBD zoals dat de afgelopen jaren is ontstaan als gevolg van fiscale advieskosten (€ 0,186 mln, zie de toelichting bij verbonden partijen in subparagraaf 3.4.4.).

De publiekrechtelijke heffingen en overige huisvestingslasten zijn in 2016 in lijn met de realisatie 2015.

d. Overige instellingslasten

Omschrijving	Totaal 2016	VO	PO	PW/KO	SCOD	Begroting 2016	2015
Administratie en beheer	356.638	181.872	143.472	31.294	0	333.550	332.325
Overige instellingslasten	232.632	121.212	89.933	21.484	3	223.450	257.735
4.4. Totaal overige lasten	589.270	303.084	233.405	52.778	3	566.000	590.060

De realisatie van de overige instellingslasten ligt in lijn met de realisatie 2015 en enigszins boven de begroting 2016 vanwege hogere uitgaven ter verbetering van de administratieve systemen en PR-uitgaven bij het VO.

De totale bovenschoolse kosten bedroegen 7,0% van de totale lasten (2015: 6,4%). Een deel van de bovenschoolse kosten wordt gedekt uit de rentebaten en overige financiële baten, waardoor de bijdrage van de sectoren aan de dekking van de bovenschoolse kosten wordt verlaagd. Indien het saldo van de financiële baten en lasten op de bovenschoolse kosten in mindering wordt gebracht, verandert het bovengenoemde percentage ondanks de lage rentepercentages (zie subparagraaf 3.8.3) in 6,4% (2015: 5,7%). De stijging ten opzichte van 2015 is het gevolg van meer inhuur van derden voor specifieke deskundigheid en ziektevervanging, hogere kosten van Kien vanwege de investeringen in het gezamenlijke servernetwerk en het opnemen van een voorziening voor FBD.

De ten laste van het boekjaar gebrachte kosten van de externe accountant zijn als volgt:

	2015	2016
Onderzoek van de jaarrekening	27.830	32.065
Andere controleopdrachten	5.808	10.769
Andere niet-controlediensten	0	0
<i>Totaal</i>	<i>33.638</i>	<i>42.834</i>

De controlerend accountant voor de jaarrekening 2015 was Ernst & Young. De controlerend accountant voor de jaarrekening 2016 is Mazars. De andere controleopdrachten worden vanaf de zomer 2016 eveneens uitgevoerd door Mazars.

e. Leermiddelen

Omschrijving	Totaal 2016	VO	PO	PW/KO	Begroting 2016	2015
4.5. Totaal leermiddelen	3.157.479	2.060.263	933.607	163.609	2.670.500	3.104.665

Tot de leermiddelen worden onder andere gerekend verbruiksmateriaal, werkboeken, reproductiekosten, ICT-kosten en activiteitenkosten zoals excursies. De realisatie van de leermiddelen is hoger dan de realisatie 2015 vanwege hogere huurkosten van boeken per leerling en toenemende ICT-kosten. Daarnaast werden alleen over het eerste halfjaar 2015 leermiddelen van zowel de locatie vmbo-beroepsgericht van het Insula College als van het Stedelijk Dalton Lyceum nog geboekt onder de gezamenlijke kosten. In vergelijking met de begroting 2016 zijn verder activiteiten toegevoegd gedekt door aanvullende ouder- en leerlingbijdragen bij zowel het VO als het PO.

Vanwege de overstap van een intern (koop) naar een extern (huur) boekenfonds bij de locaties Koningstraat en Halmaheiraplein van het Insula College om de flexibiliteit van de inzet van leermiddelen te bevorderen, worden de huurkosten vanaf 2015 volledig op de exploitatie geboekt. Voor het schooljaar 2015/2016 is hiervoor met de leverancier een vaste prijs per leerling afgesproken van € 240. Voor het schooljaar 2016/2017 en volgende jaren is samen met 12 andere schoolbesturen een Europese aanbesteding doorlopen op basis van een vaste basisprijs per leerling van € 270 en afspraken over kortingen resp. aanvullende vergoedingen bij minder- resp. meerafname. Met de leverancier is discussie ontstaan over de uitvoering van de gesloten overeenkomst ten aanzien van deze aanvullende vergoedingen c.q. meerafname (zie toelichting bij paragraaf 3.12 Niet uit de balans blijvende rechten en verplichtingen). De opgenomen lasten in 2016 voor beide locaties zijn gebaseerd op de vaste basisprijs van € 270 per leerling. De locatie Leerpark heeft haar intern boekenfonds gehandhaafd.

3.8.3. Toelichting op de financiële baten en lasten

Omschrijving	Totaal 2016	VO	PO	PW/KO	SCOD	Begroting 2016	2015
Rentebaten	106.771	46.355	38.619	7.485	14.312	160.500	159.940
Bankkosten	11.989	5.852	4.876	945	316	13.000	11.306
5. Saldo financiële baten/lasten	94.782	40.503	33.743	6.540	13.996	147.500	148.634

De financiële baten betreffen rentebaten op spaarrekeningen. De realisatie ligt onder de begroting 2016 en de realisatie 2015 vanwege verder gedaalde rentepercentages.

3.8.4. Resultaat deelnemingen

Omschrijving	Totaal 2016	VO	PO	PW/KO	Begroting 2016	2015
Resultaat deelnemingen	- 9.800	- 4.913	- 4.093	- 794	0	0

De boekwaarde van de 51%-deelneming in het FBD is in 2008 afgewaardeerd met € 10.200 tot € 0 (zie subparagraaf 3.4.4.). Per 2 november 2016 is het 49%-aandeel van de andere aandeelhouder FCC overgenomen voor € 9.800 en eveneens afgewaardeerd.

3.9. ENKELVOUDIGE BALANS STICHTING H₃O PER 31 DECEMBER 2016

Conform de richtlijnen voor de jaarverslaggeving is hieronder de enkelvoudige balans van H₃O per 31 december 2016 opgenomen. De balanspositie van de SCOD is in deze opstelling geëlimineerd. Deze eliminatie heeft betrekking op de onderdelen 1.5 Vorderingen (€ 14.312), 1.7 Liquide middelen (€ 1.668.044), 2.1 Eigen vermogen (€ 1.682.352) en 2.5 Kortlopende schulden (€ 4). Voor de toelichtingen op de enkelvoudige balans wordt verwezen naar de toelichting op de geconsolideerde balans in voorgaande paragrafen.

ACTIVA			PASSIVA		
	31-12-2016	31-12-2015		31-12-2016	31-12-2015
Vaste activa			Eigen vermogen		
1.2 Materiële vaste activa	7.123.706	5.204.077	2.1 Eigen vermogen	11.318.868	11.659.592
1.2.1 Gebouwen en terreinen	2.529.797	1.810.185	2.1.1 Algemene reserve	9.083.394	8.997.820
1.2.2 Inventaris	3.716.061	2.553.352	2.1.2. Bestemmingsreserves publiek	457.305	556.380
1.2.3 Overige materiële vaste activa	877.848	840.540	2.1.3 Bestemmingsreserves privaat	1.778.169	2.105.392
Totaal vaste activa	7.123.706	5.204.077	Totaal eigen vermogen	11.318.868	11.659.592
Vlottende activa			Vreemd vermogen		
1.5 Vorderingen	2.068.688	1.883.649	2.3 Voorzieningen	2.355.934	2.543.055
1.5.1 Debiteuren	183.985	254.858	2.3.1 Voorziening personeel	1.026.430	1.071.137
1.5.2 Ministerie van OCW	753.111	763.265	2.3.3 Overige voorzieningen	1.329.504	1.471.918
1.5.6 Overige vorderingen overheden	719.417	475.000			
1.5.7. Overige vorderingen	121.902	149.861	2.4 Langlopende schulden	0	0
1.5.8 Overlopende activa	290.273	240.665	2.4.5 Overige langlopende schulden	0	0
1.7 Liquide middelen	9.527.310	11.989.247	2.5 Kortlopende schulden	5.044.902	4.874.326
1.7.1 Kasmiddelen	8.922	8.533	2.5.3 Crediteuren	736.129	668.293
1.7.2 Banken	9.518.388	11.980.714	2.5.7 Belastingen / premies SV	1.341.934	1.293.475
			2.5.8 Pensioenen	316.783	342.481
			2.5.9 Overige kortlopende schulden	344.096	157.988
			2.5.10 Overlopende passiva	2.305.960	2.412.089
Totaal vlottende activa	11.595.998	13.872.896	Totaal vreemd vermogen	7.400.836	7.417.381
TOTAAL ACTIVA	18.719.704	19.076.973	TOTAAL PASSIVA	18.719.704	19.076.973

3.10. ENKELVOUDIGE STAAT VAN BATEN EN LASTEN STICHTING H₃O 2016

Conform de richtlijnen voor de jaarverslaggeving is hieronder de enkelvoudige staat van baten en lasten 2016 van H₃O opgenomen. De staat van baten en lasten van de SCOD is in deze opstelling geëlimineerd. Deze eliminatie heeft betrekking op de onderdelen 4.4. Overige instellingslasten (€ 3), 5.1 Financiële baten (€ 14.312) en 5.2 Financiële lasten (€ 316). Voor de toelichting op de enkelvoudige staat van baten en lasten wordt verwezen naar de toelichting op de geconsolideerde staat van baten en lasten 2016 in paragraaf 3.8.

		Rekening 2016	Begroting 2016	Rekening 2015
3.	BATEN			
3.1	(Rijks)bijdragen OCW	35.220.343	34.670.000	34.276.974
3.2	Overige overheidsbijdragen	1.922.917	1.845.000	2.286.960
3.5	Overige baten	3.360.498	2.615.000	3.290.827
	Totaal baten	40.503.758	39.130.000	39.854.761
4.	LASTEN			
4.1	Personele lasten	32.204.581	31.210.000	30.789.273
4.2	Afschrijvingen	1.242.258	1.380.000	1.485.804
4.3	Huisvestingslasten	3.721.883	3.790.000	4.056.341
4.4	Overige instellingslasten	589.267	557.000	590.060
4.5	Leermiddelen	3.157.479	2.670.500	3.104.665
	Totaal lasten	40.915.468	39.607.500	40.026.143
	Saldo baten en lasten	- 411.710	- 477.500	- 171.382
5.	FINANCIËLE BATEN EN LASTEN			
5.1	Financiële baten	92.459	140.000	138.746
5.2	Financiële lasten	11.673	12.500	11.008
	Saldo financiële baten en lasten	80.786	127.500	127.738
	Resultaat deelnemingen	- 9.800	0	0
	EXPLOITATIESALDO	- 340.724	- 350.000	- 43.644

3.11. STAAT VAN BATEN EN LASTEN SECTOREN H₃O 2016

Conform de richtlijnen voor de jaarverslaggeving zijn hieronder de staten van baten en lasten 2016 van de verschillende sectoren van H₃O opgenomen. In deze staten van baten en lasten is de exploitatie van het bestuursbureau voor 50,1% (2015: 52,2%) toegerekend aan het VO, voor 41,8% (2015: 40,0%) aan het PO en voor 8,1% (2015: 7,8%) aan de sector peuterwerk & kinderopvang. Deze percentages zijn gebaseerd op de omvang van de rijksbijdrage OCW voor het VO en het PO ten opzichte van de totale Rijksbijdrage OCW en het aandeel van de sector peuterwerk & kinderopvang in de totale baten. Voor de toelichtingen op de staten van baten en lasten wordt verwezen naar de toelichting op de geconsolideerde staat van baten en lasten 2016 in voorgaande paragrafen. De staten van baten en lasten van de drie sectoren tellen op tot de enkelvoudige staat van baten en lasten.

VOORTGEZET ONDERWIJS	Rekening 2016	Begroting 2016	Rekening 2015
3. BATEN			
3.1 (Rijks)bijdragen OCW	19.213.361	19.045.000	19.418.146
3.2 Overige overheidsbijdragen	332.602	375.318	629.167
3.5 Overige baten	932.181	553.040	867.366
Totaal baten	20.478.144	19.973.358	20.914.679
4. LASTEN			
4.1 Personele lasten	15.994.404	15.622.076	15.505.999
4.2 Afschrijvingen	648.634	753.549	946.253
4.3 Huisvestingslasten	1.716.217	1.797.977	2.105.292
4.4 Overige instellingslasten	303.084	287.348	341.696
4.5 Leermiddelen	2.060.263	1.776.970	2.082.282
Totaal lasten	20.722.602	20.237.919	20.981.522
Saldo baten en lasten	- 244.458	- 264.561	- 66.843
5. FINANCIËLE BATEN EN LASTEN			
5.1 Financiële baten	46.355	70.890	72.439
5.2 Financiële lasten	5.852	6.329	5.747
Saldo financiële baten en lasten	40.503	64.561	66.692
Resultaat deelnemingen	- 4.913	0	0
EXPLOITATIESALDO	- 208.868	- 200.000	- 151
PRIMAIR ONDERWIJS	Rekening 2016	Begroting 2016	Rekening 2015
3. BATEN			
3.1 (Rijks)bijdragen OCW	16.006.982	15.625.000	14.858.828
3.2 Overige overheidsbijdragen	241.273	195.771	338.257
3.5 Overige baten	498.542	275.311	618.672
Totaal baten	16.746.797	16.096.083	15.815.757
4. LASTEN			
4.1 Personele lasten	13.640.821	13.218.903	12.915.040
4.2 Afschrijvingen	558.530	583.546	500.815
4.3 Huisvestingslasten	1.613.445	1.566.157	1.571.900
4.4 Overige instellingslasten	233.405	223.071	203.513
4.5 Leermiddelen	933.607	757.373	870.889
Totaal lasten	16.979.808	16.349.050	16.062.157
Saldo baten en lasten	- 233.011	- 252.967	- 246.400
5. FINANCIËLE BATEN EN LASTEN			
5.1 Financiële baten	38.619	58.160	55.430
5.2 Financiële lasten	4.876	5.193	4.398
Saldo financiële baten en lasten	33.743	52.967	51.032
Resultaat deelnemingen	- 4.093	0	0
EXPLOITATIESALDO	- 203.361	- 200.000	- 195.368

PEUTERWERK / KINDEROPVANG	Rekening 2016	Begroting 2016	Rekening 2015
3. BATEN			
3.1 (Rijks)bijdragen OCW	0	0	0
3.2 Overige overheidsbijdragen	1.349.042	1.273.911	1.319.536
3.5 Overige baten	1.929.775	1.786.648	1.804.789
Totaal baten	3.278.817	3.060.559	3.124.325
4. LASTEN			
4.1 Personele lasten	2.569.356	2.369.021	2.368.234
4.2 Afschrijvingen	35.094	42.906	38.736
4.3 Huisvestingslasten	392.221	425.866	379.149
4.4 Overige instellingslasten	52.778	46.582	44.851
4.5 Leermiddelen	163.609	136.157	151.494
Totaal lasten	3.213.058	3.020.531	2.982.464
Saldo baten en lasten	65.759	40.028	141.861
5. FINANCIËLE BATEN EN LASTEN			
5.1 Financiële baten	7.485	10.950	10.877
5.2 Financiële lasten	945	978	863
Saldo financiële baten en lasten	6.540	9.972	10.014
Resultaat deelnemingen	- 794	0	0
EXPLOITATIESALDO	71.505	50.000	151.875

3.12. NIET UIT DE BALANS BLIJKENDE RECHTEN EN VERPLICHTINGEN

Vordering Insula College op het ministerie van OCW

In 2006 is de lumpsumregelgeving voor het VO gewijzigd. Gevolg daarvan was dat de VO-scholen over 2006 onvoldoende rijksvergoeding kregen toegekend om de personele kosten te kunnen afdekken. Om de scholen hiervoor te compenseren, stond OCW toe dat de scholen een vordering op boekten tot maximaal 7,5% van de lumpsum personele bekostiging ten behoeve van de in 2006 aangegane personele verplichtingen die in 2007 tot uitbetaling komen (sociale premies, pensioenen en vakantiegeld). Sindsdien werd deze vordering van het Insula College elk jaar geactualiseerd. In feite was deze vordering op OCW 'eeuwigdurend', immers elk jaar wordt de vordering 'doorgeschoven' naar het volgende jaar. Slechts in een situatie dat een school stopt met haar activiteiten, kan de vordering worden geïnd. Omdat van een dergelijke situatie geen sprake is, is de vordering in de jaarrekening 2010 met een stelselwijziging uit de beginbalans 2010 gehaald. Indien de vordering was gecontinueerd, zou deze ultimo 2016 € 1,142 mln hebben bedragen.

Europese aanbesteding leermiddelen Insula College locaties Halmaheiraplein en Koningstraat

Voor het schooljaar 2016/2017 en volgende jaren is voor de locaties Koningstraat en Halmaheiraplein van het Insula College samen met 12 andere schoolbesturen een Europese aanbesteding doorlopen voor leermiddelen op basis van een vaste basisprijs per leerling van € 270 en afspraken over kortingen resp. aanvullende vergoedingen bij minder- resp. meerafname. Met de leverancier is discussie ontstaan over de uitvoering van de gesloten overeenkomst ten aanzien van deze aanvullende vergoedingen c.q. meerafname. In de Europese aanbesteding is afgesproken dat voor elke leerling leermiddelen voor een per leerjaar genormeerd aantal vakken kan worden besteld binnen de vaste basisprijs. Minder vakken bestellen betekent korting; meer vakken bestellen een aanvul-

lende vergoeding. Wij beoordelen deze afspraak op leerlingniveau en staan op het standpunt dat afname heeft plaatsgevonden binnen de vaste basisprijsafspraken en dat zelfs een beperkte korting gerechtvaardigd is. De leverancier beoordeelt deze afspraak voor alle leerlingen binnen een leerjaar samen en heeft daarom facturen voor aanvullende vergoedingen gestuurd. De leverancier staat op het standpunt dat alle geleverde vakken samengeteld moeten worden ook al maakt slechts een deel van de leerlingen in een leerjaar gebruik van een bepaald vak. Ten tijde van het opstellen van de voorliggende jaarrekening is deze discussie nog niet afgerond. Mogelijk leidt deze discussie tot een gerechtelijke procedure. Wij hebben vertrouwen in de eventuele afloop hiervan. De opgenomen lasten in 2016 voor beide locaties zijn gebaseerd op de vaste basisprijs van € 270 per leerling (zie toelichting bij subparagraaf 3.8.2.).

4. OVERIGE TOELICHTING

4.1. VOORSTEL RESULTAATBESTEMMING

Resultaatbestemming:		Onderdeel:	Categorie:
Exploitatieresultaat VO	- 47.430	Flexibele BAPO	Bestemmingsreserve
Exploitatieresultaat VO	47.430	Buffer H ₃ O	Algemene reserve buffer
Exploitatieresultaat VO	- 208.868	Buffer H ₃ O	Algemene reserve buffer
Exploitatieresultaat PO	- 51.645	Flexibele BAPO	Bestemmingsreserve
Exploitatieresultaat PO	51.645	Buffer H ₃ O	Algemene reserve buffer
Exploitatieresultaat PO	- 203.361	Overschrijdingsregeling	Bestemmingsreserve
Exploitatieresultaat PO 2015	- 195.367	Overschrijdingsregeling	Bestemmingsreserve
Exploitatieresultaat PO 2015	195.367	Buffer H ₃ O	Algemene reserve buffer
Exploitatieresultaat SCOD	13.993	Privaat kapitaal SCOD	Bestemmingsreserve
Exploitatieresultaat PW/KO	71.505	Privaat kapitaal PW/KO	Bestemmingsreserve
Resultaat 2016	- 326.731		
Overige mutaties reserves:			
Boekwaarde vaste activa VO	1.080.091	Financiering vaste activa VO	Algemene reserve MVA
Boekwaarde vaste activa PO	863.491	Financiering vaste activa PO	Algemene reserve MVA
Boekwaarde vaste activa H ₃ O	- 20.405	Financiering vaste activa H ₃ O	Algemene reserve MVA
Buffer H ₃ O	- 1.923.177	Buffer H ₃ O	Algemene reserve buffer
Saldo overige mutaties reserves	0		

De bestemmingsreserves voor flexibele BAPO worden gemuteerd voor de wijziging in de opgebouwde rechten per ultimo 2016 met een dekking van 90% bij het VO en 55% bij het PO. Het tekort bij de sector VO wordt gedekt vanuit de buffer van H₃O. Het tekort van de sector PO wordt gedekt vanuit de bestemmingsreserve voor de verkregen overschrijdingsmiddelen van de gemeente Dordrecht. Omdat in de jaarrekening 2015 per abuis het tekort van de sector PO is gedekt uit de buffer van H₃O, wordt dit in deze jaarrekening gecorrigeerd en alsnog uit de bestemmingsreserve overschrijdingsmiddelen gehaald. Vanwege de toegenomen boekwaarde van de materiële vaste activa is € 1,923 mln (exclusief sector peuterwerk & kinderopvang) meer financiering vanuit de algemene reserve nodig. Per saldo daalt de buffer van H₃O voor het opvangen van risico's en het financieren van nieuwe investeringen met - € 1,838 mln tot in totaal € 2,036 mln. De bestemmingsreserves voor de SCOD en de sector peuterwerk & kinderopvang worden gemuteerd met de resultaten van de stichting respectievelijk sector.

De resultaatbestemming is verwerkt in de balans. Een gedetailleerd overzicht van de omvang van de reserves na resultaatbestemming is te vinden in bijlage 2.

4.2. GEBEURTENISSEN NA BALANSDATUM

Er hebben zich géén bijzondere gebeurtenissen voorgedaan na balansdatum die van belang zijn voor de gepresenteerde jaarcijfers en de vermogenspositie van de stichting H₃O.

4.3. MODELLEN

MODEL E VERBONDEN PARTIJEN

Verbonden partij, meerderheidsdeelneming									
Statutaire Naam	Juridische vorm	Statutaire zetel	Code activiteiten	Eigen vermogen 31-12-2016	Exploitatieresultaat 2016	Omzet 2016	Valt onder BW 2 artikel 403	Deelnamepercentage	Consolidatie
SCOD	Stichting	Dordrecht	4	1.682.352	13.993	14.312	Nee	Volledige zeggenschap	Ja
FBD	B.V.	Dordrecht	4	- 185.787	- 81.451	1.073.322	Nee	100%	Nee

Verbonden partij, minderheidsdeelneming					
Statutaire naam	Juridische vorm	Statutaire zetel	Code activiteiten	Deelnamepercentage	
Servicepunt Leren	Vereniging	Dordrecht	4	Lid bestuur	
Breedband	Stichting	Dordrecht	4	Lid bestuur	
Hans Petri	Stichting	Dordrecht	4	Lid bestuur	
Kien	Coöperatie	Dordrecht	4	14,245% en lid bestuur	
SWV passend VO	Stichting	Dordrecht	4	Voorzitter bestuur	
SWV passend PO	Stichting	Dordrecht	4	Lid bestuur	

Verbonden partij met belang in bevoegd gezag				
Statutaire naam	Juridische vorm	Statutaire zetel	Code activiteiten	Deelnamepercentage
Niet van toepassing				

MODEL G VERANTWOORDING SUBSIDIES

G1A Subsidie zonder verrekeningsclausule, beknopt gespecificeerd			
Omschrijving	Toewijzing kenmerk	Toewijzing datum	Prestatie afgerond?
Lerarenbeurs 2015/2016 VO	707236 & 712330	21-09-2015 & 20-11-2015	Ja
Lerarenbeurs 2015/2016 PO	divers	21-09-2015	Ja
Lerarenbeurs 2016/2017 VO	divers	20-09 & 20-10 & 22-11 & 20-12-2016	Nee
Lerarenbeurs 2016/2017 PO	643672 & 655487	20-09-2016 & 20-11-2016	Ja Nee

G1B Subsidie zonder verrekeningsclausule, uitgebreid gespecificeerd											
Omschrijving	Toe- wij- zing ken- merk	Toewij- zing datum	Bedrag toewij- zing	Ontvan- gen tm vorig verslag- jaar	Lasten tm vorig over- slagjaar	Stand begin verslag- jaar	Ont- vangst in ver- slagjaar	Lasten in ver- slagjaar	Vrijval niet be- steed in verslag- jaar	Stand ultimo versla- jaar	Presta- tie afge- rond?
VO Zomer- scholen	702191	20-05- 2015	66.300	66.300	26.520	39.780	0	39.780	0	0	Ja
Totaal			66.300	66.300	26.520	39.780	0	39.780	0	0	

G2A Subsidie met verrekeningsclausule aflopend per ultimo verslagjaar									
Omschrijving	Toe- wijzing ken- merk	Toewijzing datum	Bedrag toewijzing	Ontvangen tm vorig verslag- jaar	Lasten tm vorig overslag- jaar	Stand begin ver- slagjaar	Ontvangst in verslag- jaar	Lasten in verslag- jaar	Te ver- rekenen ultimo verslag- jaar
Niet van toepassing									

G2B Subsidie met verrekeningsclausule doorlopend tot in volgend verslagjaar										
Omschrijving	Toe- wij- zing ken- merk	Toewij- zing da- tum	Bedrag toewij- zing	Ontvan- gen tm vorig verslag- jaar	Lasten tm vorig overslag- jaar	Stand begin verslag- jaar	Ont- vangst in verslag- jaar	Lasten in verslag- jaar	Stand ultimo versla- jaar	Saldo nog te besteden ultimo verslag- jaar
Niet van toepassing										

MODEL H WET NORMERING TOPINKOMENS

Per 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) ingegaan. Deze verantwoording is opgesteld op basis van de volgende op stichting H₃O van toepassing zijnde regelgeving: Regeling bezoldiging Topfunctionarissen OCW-sectoren. Vanaf 2016 worden de maxima hiervan gebaseerd op bezoldigingsklassen op basis van instellingskenmerken. Het bezoldigingsmaximum in 2016 voor H₃O is € 152.000 gebaseerd op het WNT-maximum voor het onderwijs, klasse E en complexiteitspunten per criterium (6 complexiteitspunten voor 25 tot 75 mln euro gemiddelde totale baten per kalenderjaar, 3 complexiteitspunten voor 2.500 tot 10.000 gemiddeld aantal leerlingen en 5 complexiteitspunten voor 5 en meer onderwijssoorten of sectoren, totaal 14 complexiteitspunten). Dit geldt naar rato van de duur en/of omvang van het dienstverband. Over 2015 was nog een bezoldigingsmaximum van € 178.000 van toepassing. Over 2016 komt de voorzitter College van Bestuur boven het verlaagde bezoldigingsmaximum uit. Hij heeft daarom met de voorzitter Raad van Toezicht afgesproken om zijn huidige bezoldiging te bevriezen. Voor topfunctionarissen zonder dienstbetrekking geldt met ingang van 1 januari 2016 voor de eerste 12 kalendermaanden een afwijkende normering, zowel voor de duur van de opdracht als voor het uurtarief.

1. Bezoldiging topfunctionarissen

1a. Leidinggevende topfunctionarissen en gewezen topfunctionarissen met dienstbetrekking. Tevens leidinggevende topfunctionarissen zonder dienstbetrekking vanaf de 13^e maand van de functievervulling

bedragen x € 1	J. Ramaker
Functiegegevens	Voorzitter College van Bestuur
Aanvang en einde functievervulling in 2016	1/1 - 31/12
Omvang dienstverband (in fte)	1,0
Gewezen topfunctionaris?	nee
(Fictieve) dienstbetrekking?	ja
Individueel WNT-maximum	152.000
Beloning	142.988

Belastbare onkostenvergoedingen	0
Beloningen betaalbaar op termijn	15.093
<i>Subtotaal</i>	158.081
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	0
Totaal bezoldiging	158.081
Verplichte motivering indien overschrijding	Uitvoering bestaand arbeidscontract
Gegevens 2015	
Aanvang en einde functievervulling in 2015	1/1 - 31/12
Omvang dienstverband 2015 (in fte)	1,0
Beloning	142.315
Belastbare onkostenvergoedingen	0
Beloningen betaalbaar op termijn	15.711
Totaal bezoldiging 2015	158.026

1b. Leidinggevende topfunctionarissen zonder dienstbetrekking kalendermaand 1-12

Niet van toepassing

1c. Toezichthoudende topfunctionarissen

bedragen x € 1	A. Abee	R.A. van der Wal	R. Brandwijk
Functiegegevens	Voorzitter	Lid / Voorzitter	Lid
Aanvang en einde functievervulling in 2016	1-1 / 12-4	Lid 1-1 / 12-4 Vz 13-4 / 31-12	1-1 / 31-12
Individueel WNT-maximum	6.372	20.676	15.200
Beloning	3.000	6.000	6.000
Belastbare onkostenvergoedingen	0	0	0
Beloningen betaalbaar op termijn	0	0	0
<i>Subtotaal</i>	3.000	6.000	6.000
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	0	0	0
Totaal bezoldiging	3.000	6.000	6.000
Verplichte motivering indien overschrijding	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Gegevens 2015			
Aanvang en einde functievervulling in 2015	1-1 / 31-12	Lid 1-1 / 31-12	1-1 / 31-12
Beloning	7.500	4.500	4.500
Belastbare onkostenvergoedingen	0	0	0
Beloningen betaalbaar op termijn	0	0	0
Totaal bezoldiging 2015	7.500	4.500	4.500

bedragen x € 1	N. Stolk	J.A.M. Warmels	A. Venus
Functiegegevens	Lid	Lid	Lid
Aanvang en einde functievervulling in 2016	1-1 / 31-12	1-1 / 31-12	12-4 / 31-12
Individueel WNT-maximum	15.200	15.200	10.952
Beloning	6.000	6.000	4.500
Belastbare onkostenvergoedingen	0	0	0
Beloningen betaalbaar op termijn	0	0	0
<i>Subtotaal</i>	6.000	6.000	4.500
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	0	0	0
Totaal bezoldiging	6.000	6.000	4.500
Verplichte motivering indien overschrijding	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Gegevens 2015			
Aanvang en einde functievervulling in 2015	1-1 / 31-12	1-1 / 31-12	-
Beloning	4.500	4.500	0
Belastbare onkostenvergoedingen	0	0	0
Beloningen betaalbaar op termijn	0	0	0
Totaal bezoldiging 2015	4.500	4.500	0

2. Uitkeringen wegens beëindiging dienstverband aan topfunctionarissen met of zonder dienstbetrekking

Niet van toepassing

3. Overige rapportageverplichtingen op grond van de WNT

Naast de hierboven vermelde topfunctionarissen zijn er geen overige functionarissen met dienstbetrekking die in 2016 een bezoldiging boven het individuele WNT-maximum hebben ontvangen. Er zijn in 2016 geen ontslaguitkeringen betaald aan overige functionarissen die op grond van de WNT dienen te worden vermeld, of die in eerdere jaren op grond van de WOPT of de WNT vermeld zijn of hadden moeten worden.

4.4. ONDERTEKENING BESTUUR

Het bestuur van de stichting H₂O verklaart hierbij de jaarrekening over de periode 1 januari 2016 tot en met 31 december 2016 te hebben opgesteld en vastgesteld.

Dordrecht, 7 juni 2017

mw. drs. J.M. Bos
 dhr. drs. J. Ramaker
 College van Bestuur

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: De Raad van Toezicht van Stichting H3O voor christelijk peuterwerk kinderopvang, primair en voortgezet onderwijs

A. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2016

ONS OORDEEL

Wij hebben de jaarrekening 2016 van Stichting H3O voor christelijk peuterwerk kinderopvang, primair en voortgezet onderwijs te Dordrecht gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

- geeft de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting H3O voor christelijk peuterwerk kinderopvang, primair en voortgezet onderwijs op 31 december 2016 en van het resultaat over 2016 in overeenstemming met de Regeling jaarverslaggeving onderwijs;
- zijn de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2016 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in paragraaf 2.3.1 Referentiekader van het Onderwijsaccountantsprotocol OCW/EZ 2016.

De jaarrekening bestaat uit:

- (1) de balans per 31 december 2016;
- (2) de staat van baten en lasten over 2016; en
- (3) de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

DE BASIS VOOR ONS OORDEEL

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden en het Onderwijsaccountantsprotocol OCW/EZ 2016 vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting H3O voor christelijk peuterwerk kinderopvang, primair en voortgezet onderwijs, zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

B. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- de overige gegevens;

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van de Regeling jaarverslaggeving onderwijs en paragraaf 2.2.3 Bestuursverslag van het Onderwijsaccountantsprotocol OCW/EZ 2016 is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Regeling jaarverslaggeving onderwijs, paragraaf 2.2.3 Bestuursverslag van het Onderwijsaccountantsprotocol OCW/EZ 2016 en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met de Regeling jaarverslaggeving onderwijs en de overige OCW wet- en regelgeving.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

VERANTWOORDELIJKHEDEN VAN HET BEVOEGD GEZAG EN DE RAAD VAN TOEZICHT VOOR DE JAARREKENING

Het bevoegd gezag is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening, in overeenstemming met de Regeling jaarverslaggeving onderwijs. Het bevoegd gezag is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen. In dit kader is het bevoegd gezag tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bevoegd gezag noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bevoegd gezag afwegen of de onderwijsinstelling in staat is om haar activiteiten in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemde verslaggevingsstelsel moet het bevoegd gezag de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bevoegd gezag het voornemen heeft om de onderwijsinstelling te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bevoegd gezag moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderwijsinstelling haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten toelichten in de jaarrekening.

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de onderwijsinstelling.

ONZE VERANTWOORDELIJKHEDEN VOOR DE CONTROLE VAN DE JAARREKENING

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht, dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Een meer gedetailleerde beschrijving van onze verantwoordelijkheden is opgenomen in de bijlage bij onze controleverklaring.

Breda, 15 juni 2017

MAZARS PAARDEKOOPEL HOFFMAN N.V.

w.g. Drs. P.A.J. Hopstaken RA

Bijlage bij de controleverklaring:

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Onderwijsaccountantsprotocol OCW/EZ 2016, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, dan wel het niet rechtmatig tot stand komen van baten en lasten alsmede de balansmutaties, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de onderwijsinstelling;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bevoegd gezag gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderwijsinstelling haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een instelling haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Wij communiceren met de raad van toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

5. BIJLAGEN

BIJLAGE 1 – LEERLINGENAANTALLEN VO/PO EN AANTAL GROEPEN PW/KO

<i>Aantal leerlingen</i>	1 okt. 2009	1 okt. 2010	1 okt. 2011	1 okt. 2012	1 okt. 2013	1 okt. 2014	1 okt. 2015	1 okt. 2016
Voortgezet onderwijs								
HAVO/VWO	1.234	1.187	1.104	1.069	1.093	1.108	1.145	1.116
MAVO	525	595	686	740	769	774	772	797
VMBO-beroepsgericht	679	648	634	565	567	597	523	450
Totaal Insula College	2.438	2.430	2.424	2.374	2.429	2.479	2.440	2.363
<i>Mutatie</i>		- 8	- 6	- 50	+ 55	+ 50	- 39	- 77
Primair onderwijs								
De Horizon	242	246	246	244	245	239	231	230
Dr. H. Bavinckschool	237	236	247	285	298	333	333	343
Prinses Julianaschool	323	321	296	289	272	262	261	236
De Repelaer	317	312	306	297	304	276	263	260
De Fontein	223	237	255	248	244	244	234	251
De Regenboog	330	325	317	303	309	306	331	308
EBS Eden	55	75	94	121	141	170	175	182
Prins Bernhardschool	304	299	300	276	268	271	265	267
De Sterrekijker	339	325	339	342	350	362	380	412
Het Kristal	373	350	361	374	384	389	378	380
SBO Anne Frankschool	89	94	75	68	63	66		
SBO Het Noorderlicht	119	120	115	106	86	86		
SBO De Toekomst							173	163
Totaal basisonderwijs	2.951	2.940	2.951	2.953	2.964	3.004	3.024	3.032
<i>Mutatie</i>		- 11	+ 11	+ 2	+ 11	+ 40	+ 20	+ 8
Totaal	5.389	5.370	5.375	5.327	5.393	5.483	5.464	5.395
<i>Mutatie</i>		- 19	+ 5	- 48	+ 66	+ 90	- 19	- 69

Ten behoeve van de vergelijkbaarheid zijn bij het VO geen vavo-leerlingen (omdat deze elders onderwijs genieten) en bij het PO voor EBS Eden en SBO Anne Frankschool cijfers van vóór de fusie met H₃O meegenomen (per augustus 2013 resp. augustus 2014).

<i>Aantal groepen</i>	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Peuterspeelzalen/-opvang	40	37	37	36	36	36	30	29
Kinderdagverblijven	5	5	5	4	3	3	3	3
Buitenschoolse opvang	14	16	16	16	14	13	15	15

Elke groep bij de peuteropvang heeft maximaal 16 kindplaatsen. Mede afhankelijk van de toegepaste variant kunnen wekelijks op een locatie meerdere groepen draaien. De daling in het aantal groepen van 2014 naar 2015 en 2016 is het gevolg van de daling van het aantal reguliere groepen (per groep 2 dagdelen) en de stijging van het aantal VVE-groepen (per groep 4 dagdelen). Het aantal dagdelen is in 2015 gelijk gebleven en in 2016 toegenomen. Een groep in de buitenschoolse opvang heeft 20 kindplaatsen en bij de kinderdagopvang 12 kindplaatsen. Onder de kinderdagopvang worden tevens niet-gesubsidieerde peuteropvanggroepen geschaard.

BIJLAGE 2 – STAAT VAN RESERVES

	31-12-2015	% van de baten	Resultaat-bestemming	Mutaties reserves	31-12-2016	% van de baten
H₃O						
Buffer H ₃ O	3.873.111	9,7 %	85.574	- 1.923.177	2.035.508	5,0 %
Financiering vaste activa	1.045.241	2,6 %	0	- 20.405	1.024.836	2,6 %
<i>subtotaal</i>	<i>4.918.352</i>	<i>12,3 %</i>	<i>85.574</i>	<i>- 1.943.582</i>	<i>3.060.344</i>	<i>7,6 %</i>
Primair onderwijs						
Financiering vaste activa	1.911.837	4,8 %	0	863.491	2.775.328	6,8 %
Voortgezet onderwijs						
Financiering vaste activa	2.167.631	5,4 %	0	1.080.091	3.247.722	8,0 %
TOTAAL ALGEMENE RESERVE	8.997.820	22,5 %	85.574	0	9.083.394	22,4 %
SCOD						
Privaat kapitaal	1.668.359	4,1 %	13.993	0	1.682.352	4,1 %
Peuterwerk / Kinderopvang						
Privaat kapitaal	469.428	1,2 %	71.505	0	540.933	1,3 %
Primair onderwijs						
Flexibele BAPO	165.570	0,4 %	- 51.645	0	113.925	0,3 %
Privaat kapitaal overschrijdingsregeling	1.635.964	4,1 %	- 398.728	0	1.237.236	3,0 %
<i>subtotaal</i>	<i>1.801.534</i>	<i>4,5 %</i>	<i>- 450.373</i>	<i>0</i>	<i>1.351.161</i>	<i>3,3 %</i>
Voortgezet onderwijs						
Huisvesting havo/vwo	0	0,0 %	0	0	0	0,0 %
Flexibele BAPO	390.810	1,0 %	- 47.430	0	343.380	0,9 %
<i>subtotaal</i>	<i>390.810</i>	<i>1,0 %</i>	<i>- 47.430</i>	<i>0</i>	<i>343.380</i>	<i>0,9 %</i>
TOTAAL BESTEMMINGSRESERVES	4.330.131	10,8 %	- 412.305	0	3.917.826	9,6 %
TOTAAL GENERAAL RESERVES	13.327.951	33,3 %	- 326.731	0	13.001.220	32,0 %

De resultaatbestemming is toegelicht in paragraaf 4.1.

Tot en met 2006 werd in de toelichting op de algemene reserve binnen het eigen vermogen niet ingegaan op de voor de financiering van materiële vaste activa benodigde middelen, maar op de ontwikkeling van het saldo van de resultaten van de sectoren (gecorrigeerd voor mutaties bij de bestemmingsreserves). Indien deze wijze van toelichting zou zijn gehandhaafd, zou de algemene reserve als volgt zijn opgebouwd:

	31-12-2015	% van de baten	Resultaat-bestemming	Mutatie reserves	31-12-2016	% van de baten
Primair onderwijs	2.987.703	7,5 %	247.012	0	3.234.715	8,0 %
Voortgezet onderwijs	6.010.117	15,0 %	- 161.438	0	5.848.679	14,4 %
TOTAAL ALGEMENE RESERVE	8.997.820	22,5 %	85.574	0	9.083.394	22,4 %

BIJLAGE 3 – VERKLARENDE LIJST VAN AFKORTINGEN

BAPO	-	bevordering arbeidsparticipatie ouderen
BSO	-	buitenschoolse opvang
BW	-	burgerlijk wetboek
CAO	-	collectieve arbeidsovereenkomst
CSPD	-	christelijke stichting peuterwerk en buitenschoolse opvang
CVB	-	college van Bestuur
FBD	-	facilitair bedrijf Dordrecht
FCC	-	facility cost control
GGD	-	gemeentelijke gezondheidsdienst
GL	-	gemengde leerweg
GPL	-	gemiddelde personeelslast
HAVO	-	hoger algemeen voortgezet onderwijs
ICT	-	informatie- en communicatietechnologie
I&B	-	programmagroep ICT en bedrijfsvoering
ID	-	in- en doorstroombanen
IHP	-	integraal huisvestingsplan
IPB	-	integraal personeelsbeleid
K&O	-	programmagroep kwaliteit en onderwijs
KDV	-	kinderdagverblijf
MAVO	-	middelbaar algemeen voortgezet onderwijs
MFA	-	multi functionele accommodatie
MWC	-	programmagroep medewerkers, waardering, communicatie
NOA	-	nationaal onderwijsakkoord
OCW	-	onderwijs, cultuur en wetenschap
Oké	-	wet Oké, ontwikkelingskansen door kwaliteit en educatie
OPOD	-	stichting openbaar primair onderwijs Dordrecht
POP	-	persoonlijk ontwikkelingsplan
PO	-	primair onderwijs
PW/KO-	-	peuterwerk en kinderopvang
RVT	-	raad van toezicht
SCOD	-	stichting steun christelijk onderwijs Dordrecht
SDL	-	stedelijk dalton lyceum Dordrecht
SIS	-	school in de samenleving
SKOBA-	-	stichting voor katholiek onderwijs Bernardus Alfrink
SVO	-	speciaal voortgezet onderwijs
SZW	-	sociale zaken en werkgelegenheid
SWV	-	samenwerkingsverband passend onderwijs
TMO	-	tussen de middag opvang
VAVO	-	voortgezet algemeen volwassenen onderwijs
VMBO	-	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
VO	-	voortgezet onderwijs
VSV	-	voortijdig schoolverlaten
VVE	-	voor- en vroegschoolse educatie
VWO	-	voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
WGA	-	regeling werkhervatting gedeeltelijk arbeidsgeschikten
WNT	-	wet normering bezoldiging topfunctionarissen (semi)publieke sector
WOZ	-	wet waardering onroerende zaken
WSNS	-	weer samen naar school